

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**REPERTO||RIVM LIBRORVM TRI||VM IOANNIS BOEMI DE
OM||NIVM GENTIVM RITIBVS,||**

Boehme, Johann

Augustæ Vindelicorum, 1520

VD16 VD16 B 6316

Liber Tercius De Evropeis Memorabilioribvs Gentibvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98144](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98144)

LIBER TERCIVS DE EVROPEIS

MEMORABILIORIBVS GENTIBVS.

CAP. PRIMVM DE EVROPA.

OST Asiā ad Europam tertiam orbis partem stylus
vertendus est appellatā ab Europa Agenoris Phœnicū
regis filia, quæ a Ioue ex Aphrica rapta, in Cretā abducta
fuit: ab occidente mari Athlantico claudit, a septentrio-
ne oceano Brytannico, ab oriente Tanai, Meotide palu-
de, & Ponto: a meridie Mediterraneo. Terra multiformis,
& ad virorū virtutem ingenuē disposita: ciuiūq; &
domesticarū ad alios rerum transfusua. Est enim tota

Europæ li-
mites

Europæ lau-
des

Græci

Rhomani.

Hoīm inge-
nia scdm ter-
ræ ipsius in
qua habitāt
qualitatem
formantur

Europa & ad
pacem & ad
bellū sibi
sufficiētissi-
ma.
Fructus
Metalla
Odores
Gemmæ
Pecudes
Bestiæ

habitabilis: in exigua tantū modo parte propter frigoris vim inhabitabilis:
quæ finitima Tahaidis & Meotidis incolis Borysthenensibusq; in curribus
degentibus: habitabilis autē regionis id quod algidum est, & montanū labo-
riose habitatur. Curatores autem probos suscipientia loca etiā prauē habitata
& per latrocinia mitigant. Quemadmodū obtinentes Græci montes petras
q; incoluerunt pulchre ob prouidentia circa ciuilia artesq; & reliquū ad vi-
tam sensum. Rhomani quoq; multas gentes accipientes, quæ natura inhumana
erant, ex ipsis locis asperis importuosisq; & frigidis, causaue alia male ha-
bitatis insociabiles homines inter se, multis alijs admixtis connexuerunt.
Et ciuilitate quidem viuere agrestiores durioresq; docuerunt. Quantum autē
Europæ ipsius in plano est, naturalemq; temperiem habet multū adiuuat ad
ista: quoniam id quod est in foelici regione, pacificum omne est: & quod in
tristi, pugna & virile: accipiuntq; hæ gentes aliqua inter se beneficia: aliæ em
opem armis ferunt, aliæ fructibus & artibus, morūq; doctrina. Manifesta ve-
ro sunt etiam non auxiliantiū inuicem detrimenta. Habet superius quiddam
vis arma tenentiū, nisi ea ipsa multitudine superetur: adestq; terræ ipsi etiā vi-
tra hoc quiddam naturale bonum, quæ ea sane omnis planicie, montibusq; di-
stinguitur. Ita ut vltiq; quaq; descriptibile & ciuile pugnaq; subiaceat: plusq;
esse alterum, id scilicet, quæ est pacis familiaris: ita ut hoc vincat adiuuantibus
etiam ducibus, Græcorum prius, Macedonum vero Rhomanorūq; poste-
rius. Ex hoc autem & ad pacem & ad bellum sufficientissima est sibi. Etenim
multitudinem pugnam abunde habet, & quæ agros colat, & quæ vrbes q; q;
contineat: Excellit hæc & fructus afferens optimos, vitæq; necessarios: & me-
talla quæcūq; vsui sunt, odores ad sacrificia, nec non multi sumptus lapillos
ipsa extrinsecus petit. Quarum etiam rerum inopibus nihilo deterior, quæ ab-
undantibus est vita. Similiterq; pecudum exhibens mitium multarum co-
piam: At bestiarum ferarumq; habet raritatem. Et talis quidem natura est
Europæ in vniuersum: particularis autem pars prima est omnium ab ortu
Græcia.

De omnium gentium ritibus.

De Græcia, & legibus a Solone Atheniensibus Græcorum
longe principibus sancitis. Cap. Secundum.

Græciæ de-
scriptio.

Thermopyle
Apeninus

Gallidrom⁹

Regiones
Græciæ

Athenæ &
civium instituta

Athenæ ap-
pellatio

Draconis le-
ges

Civitas in or-
dines distri-
buita.

Concilium in
Areopago

Quatuor tri-
bus.

Quadringenti
viri Areopagitis ad-
iudicati

GRæcia Europæ regio est a quodam Græco, qui late in ea rerum olim-
potitus est, appellata. Hæc ab Isthmi angustiis incipit, & a septentrio-
ne in meridiem vecta, qua sol oritur: Egeis, qua occidit, Ionij flucti-
bus obiacet. Thermopyle mediâ dirimunt, ut Italiam Apeninus iuga mon-
tium a Leucade & mari ad occidentem solem verso, ad alterum mare, quod
ad ortum spectat tendentia. Extremos montes ad occasum Oetham vocant,
quorum, quod altissimum est, Gallidromum appellant, per cuius vallem in
Malliacum sinum iter est, non latius. lx. passibus. Hæc una via militaris est,
per quam, si nemo prohibeat, traduci potest exercitus, cetera loca adeo ardua
& perplexa, ut ne expeditissimis quidem sint peruia: ideo pylæ, quasi portæ,
dictæ: & a calidis aquis inibi nascentibus Thermopyle. lacent ad mare ver-
sa, Acarnania, Ætolia, Locris, Phocis, Boeotia, Eubœia pene terræ annexæ, At-
tica & Peloponnesus, longius prædictis in mare excurrunt, diversa montium
specie, & qua ad septentrionem obversa iacet, includit Epirus, Perrebia, Ma-
gnesia, Thessalia, Pthiote, & sinus Malliacus. Athenæ civitas liberalium litera-
rum & philosophorum mater: & qua nihil habuit tota Græcia clarius atque no-
bilius, fuit inter Achaïam & Macedoniam in regione quæ Attica appellatur,
ab Atthis filio Athenarum regis, qui Cecropi in regno successit, & Athenas con-
didit, unde & Cecropia dicta est: & postea a Mopso, Mopsopia: & a Ione
Xuti filio: vel, ut Iosephus scribit, a Iano Iaphet filio Ionia: postremo a Mi-
nerua Athenæ: Græci enim Mineruam Athenam vocant. Atheniensibus Dra-
co primum leges conscripsit, deinde Solon Salaminus multis prioribus ob-
pœnarum magnitudinem abrogatis: omnibus enim fere legibus quas Dra-
co tulerat pœna erat morte diffinita, ut oculi & delicta conuicti, capite plecterentur.
Qui olera, fructusve alieno prædio sublegisset, eodem quo & parricidæ supplicio punirentur.
Civitatem census æstimatione Solon in ordines distribuit. In primo ij fuere, quibus quingentorum Medimnum esset census.
Secundo dein loco adscripti, qui trecentis censu forent, equosque alere possent.
Tercius equorum onere adempto pari censu æstimatus. Et ex his fere ordinibus
Magistratus creari, qui infra fuerunt Mercenarii nuncupati, concionis habendæ,
iudicandique munia, cæteris exclusi magistratibus obibant. Quam civilem
institutionem Rhomæ Sertius Tullius magna ex parte imitatus cre-
ditur. Concilium in Areopago ex annuis magistratibus constituit, instituti
huius Draconem authorem prodiderunt. Quidam secundum hæc, quæ dixi,
ut omnem Solon civilis discordiæ occasionem in futurum tolleretur, ne
temeraria multitudo incertis (ut solet) statibus iudicia turbaret. Ex qua-
tuor tribubus, quæ Athenis erant quadringentos legit viros, ex singulis
centum, his permissum, ut quæ Areopagite decreuissent, si æqua visa
forent, probarent: si minus essent placida, pari potestate rescinderent.
Atque ita, velut duabus anchoris nixus, aduersus omnes fluctus

immobilis mansurus ciuitatis status videri potuit. Paricidij, affectataq;
tyrannidis damnati, ne magistratum caperent lege vetuit: ne hos solum ab
honorum petitione exclusit, sed eum quoq; qui orta in ciuitate seditione neu
tram partium secutus esset, mali ciuis esse ratus, quum proprias rationes in tu
to collocarit, nulla cōmuni cura sollicitudineue teneri. Habuit nec minus ad
mirationis illud, vt foeminae, quę viros parum ad rem veneream idoneos sor
tite essent, vnum, quem vellent, ex mariti propinquis impune admitterent.
Pecuniarias dotes e medio sustulit, vt pauca vestimenta, & vasa quaedā par
uo empta paterna domo ferret mulier: testatus coniugij societatem, non pre
cio, sed natorum charitate iungi oportere: ne in defunctos vita maledicta ia
cerentur. Si quis in sacro aut in iudicio, cui conuiuium fecisset, quinq; dra
gmis multaretur. Legandę pecunię, cęterarumq; rerum facultatem testari vo
lentibus permissum, quum prius patrio instituto in familia esse debere cen
serentur, quę amicitia propinquitate praelata est, & gratia necessitati, in ea cau
tum ne dementia subdolaue persuasione fieret. Ploratus & lamentationes in
alieno funere sustulit. Nec subsidia alimētaue vlla filius patri deberet, a quo
non arte esset aliqua ad vsum vite institutus. Qui illegitimo essent thoro pro
creatis neu parentes alerent. Enimvero qui meretricio non abstinet congre
ssu, is perbelle demonstrat, se non liberorum procreationi, sed voluptati stu
dere, seq; ipsum mercede priuat. Mœchum in adulterio deprehensum im
pune necari voluit. Qui vim ingenuę virgini intulisset decem dragmis mul
tari. Ius vendendę filię sororisue sustulit, nisi adhuc in stupro deprehensā.
Qui Isthmia vicisset centum dragmas, qui Olympia, quingentas pręmium
ferret. Qui lupum vinctum attulisset quinq; dragmas ex publico acciperet.
Qui lupam dragmam vnā: hoc pecoris, illud bouis precium: vetus fuit Athe
niensium hanc beluam audivis infectari: quippe quę æquesit pecuarię rei &
agrorum cultui infesta. Eorum liberos, qui in pręlijs occubissent publice
nutriendos erudiendosq; pręcepit, quo sane animati singuli fortiter ac stre
nue in bellis dimicarent. Voluit etiā vt & is qui oculos in bello amisisset
publice aleretur. Pręclare & illud statuit curatorem cum pupillorum matre
non inhabitare, Caut ne is fieret curator, ad quem post pupillorum obitum
substantia spectaret. Illud item non licere anulario venditi anuli seruare sigil
lum. Et qui alteri vnum oculum eruerit, ei ambos erui debere. Et quę non po
suiſti ne tollas, si quis secus facit capitale esto. Principem, si ebrius deprehen
sus esset, morte mulctandū. Athenienses vt dies scđm lunę cursum agerent
monuit. Ex omni genere frugum mel & cęram extra Atticos fines asportari
permisit. Nullūm ciuitate donari nisi opificem, qui cum tota domo se Athe
nas contulisset, aut perpetuo exilio natali solo pulsus esset censebat. Has le
ges Solon ligneis tabulis, quas Axionas dixere, notatas, in centum annos
sanciendas curauit, haud ignarus fore, vt his ciuitas longa temporis interca
pedine assueta, in perpetuum deinceps sanciret. Herodotus in decem
annos Atticis legibus cautum prodidit. Sed vt sanctiores essent,
magisque obseruarentur, aliorum legumlatorum more, qui latas

Paricidæ

Att. legem

Lex admirā
da pro muli
eribus

Dotes pecū
arię subiacę

Legandę pe
cunię facul
tas pmissa

Luctus in a
lieno funere
inhibitus.

Adulterorū
pœna

Victorū prę
mia

Lupus ab A
theniensibus
infectatus

Occisorū in
bello liberi
ex publico
aliti

Curator pus
pillorum.

Princeps e
brius morte
mulctandus

Legū tabulę
Axionas
dictę

De oim gentiū ritibus.

Minerua A-
theniensium le-
gum author.

Atheniensium
origo & in-
uenta

Tres leges i
neptuni plas-
cationem in
mulieres.

Cæsos in bel-
lo quod Athe-
nien sepeliāt

Monumen-
tū Callisti

Marathō ci-
uitas nō pro-
cul ab Athe-
nis

leges ad numen aliquod referre solent, ipse, quemadmodum Draco antea;
Mineruam suarum authorem dixit: atq; in verba sua iurare in foro ad lapi-
dem senatum populumq; induxit. Fuerunt Athenienses non aduenæ, neq;
passim collecta populi colluies originem vrbi dedit, sed in eodem nati so-
lo, quod incolunt: & quæ illis sedes, eadem origo est. Primi lanificij, & olei,
& vini vsum docuere, arare quoq; & serere frumenta, glande vescentibus
monstrauerunt: literę certæ ac facundia, & hic ciuilis ordo disciplinæ veluti
templum Athenas habent. Tres leges, quę in Neptuni placationem a Cecro-
pe in mulieres, a quibus deus ipse suffragio fastiditus fuerat, & Mineruę post
habitus, late erant, adhuc obseruabantur, videlicet, ne vlla vnq; mulier sena-
tum ingrederetur, vt nulla earum proles maternum nomen accipiat, ne quis
eas Athenas siue Athenienses dicat, sed Atticas. Cæsos in bello Thucidi-
de authore in hunc modum sepeliunt, factō ante triduum tabernaculo, mor-
tuum ossa proponuntur, & suorum quisq; reliquijs, si quid lubeat, impos-
nit, quum efferuntur singularum tribuum singulas tribus suæ quancq; tribus
ossa continentes vehicula portant. Vnus item thorax inanis fertur, constratus
eorum, qui non extant, qui inter cæsos non fuere reperti. Efferunt autem pro
miscue voluntarij quicq; vel ciues vel hospites sceminis propinquitate con-
iunctis ad sepulchrū ciulantibus, conduntq; in publico monumento, quod
est iuxta monumentum Callisti, apud suburbana, vbi semper eos sepeliunt,
qui in bello ceciderunt: præterquam, qui in Marathone, quorum singularem
fuisse virtutem existimantes: eodem in loco sepulchrū fecerunt postea ve-
ro q; eos humauerunt, aliquis ab ipsa ciuitate delectus vir haud quāq; pro in-
consulto habitus, & cui pro dignitate conueniat, super eos orationem habet,
qualem decet de eorū laudibus, qua habita disceditur, hoc quidem more se-
peliunt quo per omne belli tempus quoties id accidit legitime vtiuntur.

De Laconia & Laconum siue Lacedæmonum institutijs. Caput Tertium.

Oebalia
Lacedæmo-
nia

Spartha.
Lycurgus
philis legis-
lator.

Reges simul
duo apud la-
cedæmones
regnabant

Laconia in Peloponneso prouincia, quę & Oebalia & Lacedæmonia
dicitur, a Lacedæmone louis & Thaygetæ filio: a quo etiam clara & po-
tens ciuitas in eadem regione ædificata est atq; appellata. Hęc quoq;
Spartha dicta est, a Spartho Phoronæi filio, Agamemnonis regia fuit. Lycur-
gus insignis philosophus Polydectis Regis frater quum vita illo defuncto
Imperium relictū fili tutoris nomine aliquandiu administrasset, ciuitatis sta-
tum atq; regionis in optimis institutis, optimis legibus excōluis. Quum an-
tea ex omnibus fere Græcis soli Lacedæmonij pessime morati essent tam cir-
ca se q; circa hospites, nullo consuetudinis conuersationisq; commercio. Ly-
curgus ergo audacter rem aggressus, omnia iura, instituta, & priscos viuendi
ritus abrogauit, atq; ciuiliora quædam multoq; laudabiliora instituit. Pri-
mum omnium seniores de republica electi qui cum Regibus qui duo nu-
mero creati sunt consultarentis ordo velut arbiter fuit, inter regiam potestatem

tem, & vim multitudinis: ne, aut hæc contumacia sæuaret, aut Imperio illi, octo & viginti seniores (tot enim fuisse Aristoteles scripsit) duobus regibus assidebant, ne nimium Democratia inualesceret prouidentes: & rursus, ne qui Regnum tenerent, tyrannicum quippiam molirentur. quæ hic ordo decreuisset, cætera multitudo ut sciret necesse erat. Addita deinceps post multos annos Ephororum potestas, huic paucorum administrationi, quæ Græco verbo Oligarchia dicitur, posteaq; nimis visa est ferocescere: estq; quasi frænū concilio illi iniectum: accidit id tamen centesimo a Lycurgi interitu anno, quum Theopompus regnaret. Alterum ab Oligarchia institutum: agrorum diuisio, persuasit illi multitudini, ut solum omne Laconicum in medio positum æquis in singulos portionibus diuideretur: oportere ratus ciuem cui ingenio, & virtute, non luxu, & diuitijs præstare. Abijt igitur vniuersa terra in sortium nouem & triginta millia: in nouem millia urbanus ager. Pagani- cus & Municipalis in triplo & amplius maiorem numerum: portio quælibet ea fuit, quæ viro frumenti medimnos. lxx. foemine. xij. annuos ferret. Hæc ab initio in animo & res mobiles diuidere, sed inuidiam veritus, quæ inde imminebat (plures enim videbantur id ægre laturos) omnem auri argentiq; usum e medio sustulit, ferreumq; nummum induxit, percussitq; decussim, quem iussit minime valere, ac tum demum omnis furandi occasio sublata est. Ignitum ferrum ex quo nummum percussit aceto extinxit, ut ad rem nullam amplius ob molliem utile redderetur. Omnes ad hoc artes ut inutiles vix eiecit: quantq; artifices ipsi sublato auri vlu sua sponte inde transmigrarunt, quum ferrei nummi apud alios in vlu non essent. Mox vero ut omnem ex ciuitate tolleretur luxum, publica conuiuia instituit, ut diuites promiscue & inopes vni adhiberentur conuiuio, vniq; vescerentur epulis. Ac ne lautorum quisq; coenatus in publicum veniret: qui minus cupide & hilariter vesceretur, ut parum frugi a proxime accumbentibus obiurgabatur: quo plane instituto omnis vetus e medio luxuria sublata est. Exarserunt ex ea re potentiorum iræ, impetumq; in eum facto: alter est illi oculus baculo excussus, quare cautum, ne Spartiatæ cum baculo amplius ad conuiuium intrarent. Hunc conuiuandi ritum Philias dixerunt, haud dubio publicæ amicitie & humanitatis argumento: vel q; quasi Phiditia dicerent, q; ita conuiuando phidionum. i. parsimonie assuescerent. Qui sacrificij aut venationis causa conuiuio non occurrissent, his domi coenare permissum, cætera multitudo aderat: conferebant ad hoc conuiuium quotannis singuli farinae medimnum vnum, vini toros octo, casei quinque minas, ficum quinque semis minas. Frequentabant id pueri etiam velut temperantia, omnisq; ciuili disciplinae gymnasium: assuescere ibi vrbani sermonibus, iocariq; comiter discebant, ac sine scurrilitate cauillari. In re vxoria haud tam pudice q; procreationi ob assiduam militiam est consultum, eo usq; vxoribus indultum, ut eas viri heras appellarent. Virgines cursu, palestra, disco, iaculo, exercebantur: ut ocio & muliebribus delictijs sublati robustiores ad tolerandos partus fierent, nudæ ut pueri in aperto versari, saltare & cantare in sacris quibusdam presentibus spectantibusq;

Octo & viginti seniores

Democratia .i. principatus populi.

Ephorum potestas. Oligarchia.

Agiorum diuisio

Auri & argenti vlu e medio sublatus

Artes omnes apud Lacædæmones sublatae

Publica conuiuia instituta a Lycurgo

Luxus omnis sublatus

Philias siue phidicia

Ad publicum conuiuium qd singuli conferebant

Vxores heras appellatae

Virginum stulticia

H

De oim gentiū ritibus.

Videmorē. iuuenibus: nudatio illa nihil turpe habuit: aderat namq̃ verecundia: petulan-
Celibes ludī tia omnis aberat. Hinc illa indoles tempestiuāq̃ in Laconicis sceminis ad oīa
brīo habiti. promptitudo. Qui cōlebs vixisset Gymnicis spectaculis arcebatur, nudiq̃
Raptu nu- hyme forū circuibant, ne vt cāteri senes in honore apud iuuenes esset. Nu-
bunt virgi- bebant virgines raptu mature viro: Paranymp̃ha in cubiculum abducta capil-
nes los ad cutem resecabat: sponsus inde ad eam ingressus cingulum soluebat,
Sponsus pō- noctu tantum cum ea congregiebatur, nec prius sponsam aspiciebat interdiu
nam nō alpi- q̃ ex illa factus esset pater. Filiorum & sobolis dignis hominibus permīssa.
citante q̃ pa- Licebat seniorum cuiq̃ honestum ex iuuentute ac probum aliquem ad vxō
rer sic fact⁹. rem procreationis causa adducere: atq̃ vbi eam alieno semine impleisset, suū
Nora zelo, quod nasceretur efficere, neq̃ probro dari si quis huic, qui fecundam pudī-
type camq̃ haberet vxorem suadere esset ausus, vt cum ea sibi congregi liceret,
Ius alendi p- ceu bono fertilisq̃ solo operaturus liberorum causa. Ridebant ad hāc qua-
tus p̃entib⁹ rundam gentium stulticiam, q̃ canes & equas nunc precio nunc gratia opti-
nullū. mis eius generis animalibus supponerent: vxores p̃asidio custodire: ex il-
Infātes infir- lis soli ipsi siue amentes essent, siue agri infirmiq̃ generare vellent. Ius alen-
mi p̃cipitio di partus nullum parentibus, natus infans in publicum deferre batur ad locū
necati Ieschem dixere, vbi magno natu viri pueri formā intuiti, si probassent, ex no-
Puerorū lace- uem milibus sortium in quas vrbānus ager diuisus erat, vnam illi curabant
dæmonū es- adscribi. Infirmitum & deformem ad apothecas locum, haud longe a Tayge-
ducatio to p̃cipitem ac p̃ruptum exponendum dabant, vtpote reipublice inuti-
Exercitia lem. Mulieres vino non aqua pueros abluebant, quo liquore admoto con-
Iren puerorū stat resolui corpora debilitariq̃, si qua sunt Comitiali morbo obnoxia. Nul-
p̃ceptor la loris fomenta adhiberi, nulla teneris crepundia, solitudinibus tenebrisq̃
Furari hone- assuescere. Ob idq̃ externarum gentium quidam Laconicas nutrices liberis co-
stas habita a alendis adhibuerunt. Pueri a septimo anno in æqualium cœtus exerceri, lite-
lacedæmonijs rasq̃ pro necessitate addiscebant: reliqua disciplina toleratu percipiebāt. Ad
Prouerbiū cutem pueri tondebantur: nudis calcibus ambulare: duodecimo anno tunica
In Choros vnam patrio instituto sortiri, neq̃ balneas, neq̃ fomenta scire: Thoris exarun-
tres ætas oīs dine constructis quietem capiebant: Hyme eos quos Lycophones dixerūt
diuisa thoris immiscere: Iren qui cœtui p̃æerat, is creabatur, qui vno anno aut alte-
diuisa ro cāteros anteibat, grandiores lignari imperabat, minores onera furto que-
diuisa rere. Maiorum conuiuia ingredi: inde etiam aliquid furari, qui deprehensi e-
diuisa rant in furto flagris ad mouebantur: non quia nefas esset furari, sed q̃ parum
diuisa prudenter, & ingeniose esset id ab eo factum. Iren quosdam canere iubebat,
diuisa alios argutas quæstiones proponere, breue esse oportebat, subitūq̃ respon-
diuisa sum, q̃ si quis negligentius fecisset, huius pollex ab Irene acrius mordebat.
diuisa Instituebantur ad hāc graui vti oratione, sed que iocunditate non careret, sen-
diuisa tentijsq̃ breui sermone complexis, ita vt res in prouerbiū abierit, facilius
diuisa philosophari homines posse, q̃ Laconicum sermonem imitari. Opere p̃eciū
diuisa est etiam cognoscere quale ab initio studium fuerit omnium ætatum, quanti-
diuisa ta ad virtutem contentio, atq̃ æmulatio. In tris distincta erant choros omnis
diuisa ætas. Tum in solennibus sacris seniorū cœtus canere exorsus, Fuimus olim

Comitiali
i. herculeo
vel cadu-

robusti & iuvenes canora voce pronuntiabant. Tum adultę ætatis cum exci-
piens, nos quidem iuvenes sumus & fortes respondebant: idq; si libet expe-
riamini, ad eam puerilis chorus, tam boni erimus, & meliores. Plutarchus au-
thor est ad sua vsq; tempora perdurasse Laconicos quosdam modulos, qui-
bus illi ad tibiam in hostem ituri vti consueissent, Thucydides Laconici huius
instituti relator, tibiæ modulos in prælijs vsos scriptum reliquit: negat
tamen id aliquo religionis ritu reuē diuinæ causa fieri solitū, neq; vt vibra-
rentur animi excitarenturue ad pugnam, quod cornua & litui apud Rhoma-
nos factitarunt: sed vt æquali modulatoq; sensim gressu conuenientes pugna
capefferent, nec suos ordines distrahi sinerent. Extat Laconici vatis carmen,
quo apparet non tibia solum Spartiatis in procinctu vsos, sed citharę etiam
concentu: qui mos & ipse a Cretensibus sumptus videri potest, Herodorus
Halyatem Lydorū regem scribit fistulatores & fidicinas, & quod pene indi-
gnum relatu sit, conuiuiorum etiam delicias in acie habuisse, eo bello, quod
Milesijs intulit. Rhomani, præter cornuum & lituorū concentum, ardentis-
simo militum clamore bellum capeffebant, quod longe diuersum ab eo est,
quod Homerus de Achæis scripsit, quos tacitos fecit spirantesq; robur in
pugnam procedere. Galli tripudio, vt Polybius & Liuius scribunt, scutaq;
super capita quatientes. Barbarorū quidam cum vlulatu prælium ineunt: ex
qua rituum varietate potest intelligi, cæteras gentes non id quod Spartani in
bellico concentu secutas. Capillos præterea a pubertate ex instituto alebant
memorabili legumlatoris dicto comantibus capitibus multo pulchriora spe-
ri humana corpora, quę si sint alioqui deformia, capillo haud dubie feroce-
scant. Prælium initurus rex Musis caprā immolabat. Domi Militiæq; certa
viuendi lege sunt vsi, bellicaq; exercitatione, patrię nō sibi natos arbitantes,
Nullas quæstuosas tractabant artes, bellicę tantum exercitationis studio tene-
ri. Solennibus epulis reliquum dabatur tempus, eoq; per hæc ventum est, vt
quemadmodū præclare scribit Plutarchus, Spartani neq; nolent, neq; si vel-
lent, scirent amplius priuatim viuere, essentq; ex omni parte patrię dediti.
Suffragandi ratio, vt cætera ab alijs gentibus diuersa, pauci ad hoc ipsum de-
lecti conclaue Comitio propinquum subibant: vnde ipsi neq; quempiā vi-
derent, neq; ab vllō viderentur. Tum vero, vt primo, alteroue loco competi-
torum nomina sortito educta essent, quantus vocū assensus ad singula noīa
ortus esset, diligenter attendebāt: ac quoto quisq; clamor loco maior minor
ue esset ad ipsorum aures redditus tabella pemonstrare, ex qua in publicū missa
incipiebat, cui competitorū plures, essent voces suffragatę. Primus ad hæc Ly-
curgus omī superstitione sublata permisit cadauera in vrbe sepeliri, tum etiā
circa templa sortiri monumenta. Nec viri nec fœminæ nomen licebat cuiq;
sepulchro inscribere, nisi eorū, qui fortiter in bello perijissent. Lugendi tem-
pus vndecim erat diebus finitum. Nec ciuib; peregrinari permissum, ne ali-
enos mores vrbi importarent. Quin & peregre eo delati, nisi qui reipublicę
vtilis essent, vrbe excluderentur. Ne quid (vt Thucydides habet) Laconicę
disciplinę peregrinę gentes imbibere, quod satis inhumane haud immeri-

H ij

Cæsus tibia
rū in bello v
surpatus

Citharę con-
centu in pro-
cinctu Lace-
dæmones
vsi

Cornuū & li-
tuorū concen-
tu clamoreq;
Romani bel-
lum capeffeb-
bant.
Galli cithari-
pudio bellū
inferunt.
Barbari cum
vlulatu

Rex bellum
initurus Mu-
sis sacrificā-
bat.

Suffragandi
ratio admi-
randa

Cadauera in
vrbe sepelire
permissum.

Luctus fune-
bris vndeci
diebus.

Peregrinari
Lacedæmo-
nibus prohibi-
tum

De oim gentiū ritibus.

ro aliquis dixerit. Vel vt Plutarchus scribit, ne mutuo congressu noui sermo-
 nes in vrbe orirent. & ex his noua iudicia, dissorteq; voluntates, que publice
 rei perniciosissime esse solent. Iuuenibus Lycurgus nō amplius vna veste toto
 Iuuenū vesti
 tus anno vti permisit, nec aliquem cultus q̄ alterum: nō splendidius, vt dictum
 est, epulari. Emi singula nō pecunia, sed meritiū compensatione iussit. Pue-
 Pueri in agri
 rō in forum
 ducebantur ros puberes nō in forum, sed in agrum deduci iussit, vt primos annos nō in
 luxuria, sed in omni labore & opere agerent. Nihil eos somni causa subster-
 nere, & vitam sine pulmento degere, nec prius in urbem redire, q̄ viri facti
 essent statuit. Virgines sine dote nubere iussit, vt vxores nō pecunie causa eli-
 gerentur: s̄auiusq; matrimonia sua viri coercerent, quum nullis franis do-
 tis tenerent. Maximū honorem nō diuitum & potentum, sed senū esse vo-
 luit, nec vsq; terrarū locum honoratiorem senectus habet. Regibus potesta-
 tem bellorū, magistratibus iudicia, & annuas successiones, senatui custodiam
 legum: populoq; sublegendi senatū vel creandi, quos vellet magistratus pos-
 testatem concessit. Hæ quoniā leges aut noua instituta solutis antea mori-
 bus dura esse videbant: eorum authorem Apollinem Delphicū finxit: & in
 de se eas ex præcepto Numinis detulisse, vt consuecendi tædium metus reli-
 gionis euincat. Deinde, vt æternitatem suis legibus daret, iureiurando ciuita-
 tem obligauit. nihil eorum quæ sanxisset mutaturā, priusq; reuerteretur: se ad
 oraculum Delphicū profecturū, consulturum quid mutandū addendumue
 legibus suis illi videatur: proficiscit̄ autem Cretam, ibiq; perpetuum exilium
 egit: præcepit etiam moriens ossa sua in mare abijci, ne Lacedæmonem dela-
 ta Spartani se de nō mutandis legibus a iuramento absolutos putarent. Li-
 bet hic quoq; assignare quas dignationes Regibus suis Spartiatæq; olim tribu-
 erunt: duo sacerdotia Iouis Lacedæmonij, & Iouis Cœlestis; & ius belli in
 quamcunq; libuerit regionem inferendi, vt id nulli Spartiatæ prohibere fas
 sit, alioqui piaculari crimine teneatur, vt in expeditionibus adeundis primi
 eant reges, in abeunda postremisint. Centum delecti viri eis in militia custo-
 des adsint. In egressibus vtantur quocunq; pecoribus libuerit, quorū immo-
 latorum pelles omnes ac terga accipiant. Bellica hæc. Alia sunt quæ pacis tem-
 pore eis tribuuntur, quoties in aliqua republica euisceratio sit, primi in cœ-
 na reges discumbant, & ijs primis distribui incipiat, viriq; eorum duplū om-
 nium q̄ cæteris conuiuiis, libaminatq; immolatorū & coria eorum sint. Singu-
 lis quoq; kalendis instantis mensis singula pecora vtriq; e publico dentur
 Apollini immolanda, & farinæ medimnum. i. sex modia, & vini Lacœnicus
 quartarius. Et in spectaculis singulorū certaminū certis locis præsideant, lice-
 atq; quibuscunq; libeat ciuibz innit̄, & vtriq; binos eligere Pythios. Sunt
 autem Pythij, qui Delphos ad consulenda oracula mittuntur, quicq; publice
 cum regibus pascuntur. Regibus ad cœnam non euntibus binæ Chœnices. i.
 semodia farinæ: & vini singulæ Cotylæ. i. sextarij: præsentibus dupla dentur
 omnia. Eadem ratione pupilla vtriq; danda sit ei ne cui mater an cui pater de
 sponderat, necnon de vjs publicis, & si quis adoptiuum filium facere velit
 inuitis regibus. Liceat quoq; eis pro suo arbitrio assidere in senatu, qui con-

stat ex duo de triginta senibus : si eo nō accesserint eorum maxime propin-
qui, duo senatores ius regum obtineant, duos calculos ponendi, terciū pro se
ipsis, uiuentibus hæc regibus a republica Spartiatarū tribuuntur, illa defun-
ctis. Equites per vniuersam Laconicam obitum Regis enunciant, Fœminæ
per urbem circumeunt, ollas pulsant: quūq; hoc fit, necesse est, ex singulis
domibus duos ingenuos, marem & fœminā luctu fœdari, magnis pœnis (ni
si hoc faxint) impositis. Eadem circa funus regū consuetudo Lacedæmoniis
est, quæ Barbaris Asiatis, Nam pleriq; Barbarorū eodem ritu in mortibus
regum vtuntur. Siquidem posteaq; mortem obiit Lacedæmoniorū rex, oportet
eius exequiis adesse ex omni Lacedæmonis regione necessarios quosq;
Spartiatarū, qui sunt numero vicens, quorum & item seruorū atq; ipsorum
Spartiatarū: posteaq; multa milia in vnum coacta sunt promiscua cū mulie-
ribus frontes suas intrepide plangunt, & ululatu immenso vtuntur. vltimū
quenq; regum dicentes semper fuisse optimū. Qui vero regum in bello pe-
riit, eius simulacrū, quum expresserunt, in thoro benestrato efferunt: cuius
tumulatione decem dies iustitium est, nullusq; magistratuū confessus, sed
luctus continuus: in hoc quoq; cum Persis isti conueniunt, q; defuncto rege
alter, qui succedit, liberat ære alieno: quicūq; Spartiata aliquid aut regi aut
reipublicæ debebat. Apud Persas, qui rex creatus est, omnibus ciuitatibus tri-
butum, quod debebant remittit. Cum Ægyptiis etiam Lacedæmonij in hoc
congruunt, q; eorum præcones & tibicines & coqui in paterna artificia succe-
dunt, & coquus e coquo, & tibicen ex tibicine, & præco ex præcone gignitur,
neq; vlli propter vocalitatem alijs insidiantes seipsos ingerunt, sed in pater-
no opere perseverant, atq; hæc quidem ita fiunt.

Honor defū-
ctis regibus
exhibitus

Barbarorū a
siācorū mos
in regū mor-
te.

Exegæ regū
Lacedæmo-
niarū.
Publicus in
Lacedæmo-
niarū regum
funere luctus.

Tumulatio.

Persæ & La-
cedæmonij
conueniunt.
Ægyptij & La-
cedæmonij
conueniunt.

Iusticiū. i.
iuris dicē-
ti inter-
uillio

De Creta insula, & Cretensium celebratis
moribus. Cap. Quartum.

Creta, quæ & Candia dicitur, insula in medio ponto Centū urbium fa-
ma clara: hæc ut Strabo scribit a septentrione Ægeoalluitus pelago &
Cretico, ab austro Libyco, ad occidentem Egiptam & Cythera spectat,
ad orientem Carpathon, habet in longitudine, cclxx. milia passuū, in latitudi-
ne quinquaginta milia. Circuitus eius. dlxxx. milia passuū complectitur. In-
signes in ea vrbes sunt Cortina Cydonea Gnosum, Minois regia, & Strabo
nis chronographi patria. & Ida mons omniū qui in ea sunt celeberrimus,
celssimo is vertice assurgit. Apollodorus longitudinem eius duū milium
trecentūq; stadiorū tradit, circuitū quinq; milium & amplius. Artemidorus
mille minus. Nullū in Creta animal noxiū est. Serpens ibi nulla: nulla no-
ctua: & si inueniat statim morit. Capris copiosa. Ceruis eget. Optimi vini fe-
racissima. herbā producit, quæ diptamos dicit: & Alunolam, quæ morsu diu-
turnam famem phibet. Sfalangos etiā venenatos gignit. & lapidem q; Idæus
dactylus dicit. Cureta olim vocabat ab habitantibus Curetibus & per synco-
pam Creta. Alij dicunt Cretā dictā a Crete quodā Iouis filio Curetū Rege.
Alij a Crete Nympha Hesperidis filia. Incultū hoīm genus a principio ha-
buit Rhadamanthus ad mansuetiores vitæ ritus pduxit: sequutus inde Mi-

Cretæ descri-
ptio

Idæ montis
descriptio.

In Creta nul-
lum animal
noxium

Creta Crē-
ta per synco-
pam

H iij

De oim gentiū ritibus.

nos qui æquitate & iusticia adhuc magis excoluit. Plato author est Lacedæmonios & alias vetustissimas Græciæ ciuitates hinc sibi leges & instituta quæ siuissse. Optimū gentis statū euertit primo tyrānicus dominatus, mox & Cilicum latrocinia. Fuit gens ab initio libertatis studiosa ea se possidere arbitratū, quæ nō esset tyrannorum libidinibus exposita, fuit & concordie perpetua cura, quæ seditioni diuitiarum auaricie alumne inimica est. modice pinde antiquitatis frugaliterque vitā agitare. Frequentabant pueri cōuentus quos greges nominabant. Adulte ætatis viri publica inter se conuiuia celebrare, arma reipublice causa tractare, ab ineunte ætate corpora laboribus exercere. Maris æstus & frigora perpetui, accliuēs semitas saltusque cursu superare, in gymnasijs pugnas cingere, arcubus & sagittis plurimū uti, in armis saltationem, quā pyrrhice minant, vulgo celebrare. flexu corporis hæc saltatio fiebat, quo plagæ telaque euitarentur. sagulū & militarem calceū sibi inducere, arma preciosissimū munus credere, tantū ad hæc rei maritimæ studiū, ut in prouerbiū abierit, si quis quæ nosset se nescire dissimularet Cretes diceret pelagus nescit. Inter æquales cōnubia conciliari, ex omnique iuuenū cœtu virginibus sibi sponso optare ius erat, nec prius paternæ domo abduci moris erat, quæ ad domesticā administrationem essent idoneæ. Dotis magnitudo fuit, si frater aderat, patrimonij dimidium. Pueri ex legibus literas & cantilenas & musicæ artis modulamina quædā discabant. ad viros Syssitia producti humi vilibus tecti amiculis sedebant, illisque pugnantibus ministrare. puerorum validissimus maximeque elatus ductabat gregem. pro viribus singuli plurimos aggregabant æquales, ad venationes egredi, cursu exercebant corpora, statis diebus puerorum cœtus ad tybia & lyra cantū inter se cōmitti, ut in re bellica cōsueuere. Huius gentis etiā fuisse quidā memorant lætos dies candido notare calculo, tristes atque molestos atro; etsi plures hunc morem ad Thracēs referunt.

De Thracia, Thracumque feris moribus. Capitulum Quintum.

Rhomania **T**hracia, quæ hodie Rhomania appellatur, Europæ regio est, inter partes Scythiæ computata, Macedoniā sequitur, a septentrione Istrū habet, ab oriente Pontū ac propontidem, a meridie Egeū mare, olim Scythion, postea Thracia, a Thrace Martis filio, siue ab asperitate appellata, Græci enim ἄγχι asperū dicunt. Regio est ut Pomponius scribit nec cœlo, nec solo quæ ubi mari vicinior est satis fecunda temperataque, frigida est & eorum quæ ferunt maxime ligne admodū patiens, raro vltique pomiferā arborem, vitem frequentius tolerat, sed nec eius quidem fructus maturat ac mitigat, nisi ubi frigora obiectu frigidum cultores arcuere. In ea quondā vrbes celebriores fuere Apollophama, Enos, Nicopolis, Byzantiū, quæ postea a Constantino Constantinopolis dicta est, & in maius aucta gloriosissimi Imperij sedes & orientis totius caput delecta, Perinthos Lysimachia Calipolis. Amnes Hebrus Nestos Strymō. Montes Hæmus Rhodope & Orbelos. Homines habet feroces asperos & numerosos adeo, ut si, aut vnus Impio regerent, aut idem sentirent, ut historię pat-

opinā Herodotus: inexpugnabiles forent, & oīm gentiū multo validissimī
sed quia arduū hoc illis est, & nulla ratione contingi potest, ideo imbecilles
sunt. Habent autem multa nomina singularē regionū singula, moribus ta-
men ac opinionibus consimilibus imbuti, præter Gethas & Trausos, & qui
supra Crestonas incolunt: ex quibus Gethæ se nō mori persuasum habuere, sed
ad Salmoxim deum suum post fatum migrare, fuit hic Zalmoxis homo Py-
thagoræ quondā discipulus, qui in patriā reuersus, quū animaduerneret Thra-
ces male viuere & inscite, ipse edoctus Ionicū viuendi genus & mores ipsis
leges dedit, docuitq; atq; persuasit popularibus eas seruantibus post obitum
ad se in eum locum ire, vbi superstites omnium bonorum compotes essent, per
hoc deitatis opinionem consequutus. e Thracū se conspectu subduxit, atq; e-
uanuit, maximo sui desiderio post se relicto. Ad hunc mittunt assidue adhuc
cum naui quinque remigū nuncium quempiam ex le ipsis sorte delectū, præci-
pientes ea quibus semper indigent, eumq; ita mittunt. Quibusdā eorum da-
tur negotiū, vt tria iacula teneant, alijsue comprehensis eius qui ad Zalmox-
in mittit, manibus pedibusq; hominem agitantes in sublime iactent ad ia-
cula: qui si in præsentiarū extinguitur, propiciū sibi deum arbitrantur, sin mi-
nus ipsum nuncium insimulant adseuerantes malum illum esse virum. Hoc
insimulato alium mittunt, dantes adhuc viuenti mandata. Idem Thraces dū
tonat fulgur atq; in cœlum sagittas excutiunt, deo minitantes q; nullū alium
præter suū esse arbitrent. Trausi vero in cæteris quidem omnibus idem q; Thra-
ces: verum circa natalicia suorum atq; obitus hoc faciunt. Adito puero
propinqui eum circūsedentes, eum ploratione prosequunt recensentes qual-
cunq; necesse est illi, q; vitam ingressus sit, perpeti humanas calamitates. Ho-
minem fato functū per lulum atq; læticiā terræ demandant, referentes quot
malis liberatus in omni sit modo foelicitate. Atqui supra Crestonas incolunt
ista agunt, singuli plures vxores habent, quorū vbi quis decessit, disceptatio
magna sit inter vxores acri amicorū circa hanc rem. iudicio quæ nam dilecta
fuerit a marito præcipue. quæ talis iudicata est, & hunc honorem adeptæ, ea a
viris & mulieribus exornata, ad tumulū a suo ppinquissimo mactat, vnaq;
cum viro humat, cæteris vxoribus id sibi pro ingenti calamitate ducentibus
atq; lugentibus: nam id eis summo dedecori datur. Cæteri Thraces filios ve-
teri instituto palam venditare, nec virgines a parentibus & propinquis adser-
uari, sed quibus libuit cum viris concumbere sinunt. Vxorū pudicitiam so-
licitius custodiunt, easq; magno ære a parentibus coemunt, fronte notis qui-
busdam signatas, generosum id iudicatur, ignobilitatis argumentum sine his
esse. Nupturæ quæ præ cæteris specie valeant prius subtaxari volunt, & licen-
tia taxationis admissa nō minoribus nubunt premijs. Quas formæ dedecus
premit dotibus emunt quibus coniunguntur, vterq; sexus epulantes focos
ambiunt, herbarum (quas habent) semine ignibus superiacto, cuius nidore
perculsi, pro læticia habent imitari ebrietatem sensibus hebetatis. Ociari, ex
rpto viuere pro re honesta haberi: contra, agros colere pro despiciatissima.
Martem vulgo, Liberū, Dianam, & Mercuriū religiose colere: perq; eum so-
lum iurare, sui generis auctorem arbitrari. Corporū magnitudine Thraces

Thraces qua-
les hoies.

Gethæ se non
mori puta-
bant.
Zalmoxis
Gethæ de?

Nuncius ad
Zalmoxim
mittit

In cœlum sa-
gitant dum
tonitruat tra-
ces

Adito puero
Trausi lamē-
tantur
Hoie mor-
tuo Trausi
lætant

Vxorē caris-
sima cū ma-
rito defun-
cto sepelit.

Mulierēs in-
genue notis
in fronte si-
gnabant.

Att. Thracū
mīmonia

Ociari & ex
rpto viuere
honestū
Religio

De omnium gentium ritibus.

- omnes homines antecedunt: ceteris oculis ac truci visu, terrifico vocis sono, annosa ætate. **Ædificia**, modice ab humo eleuata, annona eodem semper tenore, vites nesciunt; pomis abundant. In Regis electione non nobilitas præualet, sed suffragiū vniuersorū: populus enim eligit spectatum moribus, & inueterata clementia, etiam annis grauem: sed hic in eo quærit, cui liberi nulli sint: nam qui pater fuerit, etiam si vita spectatur, ad regendum nō admittitur: & si forte dum regnat pignus sustulerit potestate exuitur: maxime hic custoditur ne regnum hæreditariū fiat. Tum si rex etiam maximam præ se ferret æquitatem, nolunt ei totum licere: quadraginta ergo rectores accipit, nē in causis capitum solus iudicet. **Q.** si ipse etiam in peccato aliquo arguitur, morte mulctatur: nō tamen ut cuiusque manu atrectetur, sed consensu publico rerum omnium ei potestate interdicta, ipse tandem fame pereat. Opimates ita sepeliunt, prolato triduum cadauere, mactatisque omnifarijs hostijs conuiuantur, illudque defletum prius, deinde combustum sepeliunt, aut aliter humo contegunt, adgestoque desuper tumulo cum alia omnis generis certamina proponunt, tum præcipue certa cum ratione Monomachiam, hoc est, singulare certamen. **Armatura Thracū**, qua (ut Herodotus scribit) in Dariana expeditione vsi sunt talis erat: pelle vulpina cassides gestabant, tunicis induti, & insuper circumdati varijs sagulis, pedibus & tibijs indutis caliga e pellibus hinulorum, iacula peltas & pugiunculos: arcu valde pugnaces sunt, & exercitissimi, quem apud se repertum volunt. vna cum Scythijs lingua utebant. Scribit Plinius totam Thraciā in quinquaginta stratageas diuidi solitam. Sed ea Thraciæ pars quæ Gethica olim dicebatur, vbi Darius Hidaspis filius pene perijt, hodie Valachia appellatur, a Flaccis quiritū gente, Rhomani enim Gethis superatis & deletis Flacci cuiusdam ductu eo Coloniā miserunt. vnde primum Flaccia, dein corrupta voce Vallacia dicta: astipulatur huic opinioni Rhomanus sermo, qui adhuc in ea gente durat: ceterū adeo ex omni parte corruptus, ut vix Rhomano homini intelligatur. Romanarū literarū vsus, elementorum forma aliquatenus inuersa. sacrorum ritus, qui & Græcis. **Valachiada** ci postea eam terrā occupauerunt, a quibus aliquandiu etiā Dacia dicta fuit, nunc Teutones, Siculi, & Valachi tenent. Teutones fortes viri ex Saxonia illuc a magno Carolo transmissi, a septem vrbibus, quas habitant, Sebenburgenfes patrio sermone vocant. Siculi Hungarorū vetustissimi, ex his qui ab initio ex Scythia digressi his locis confedere. Valachorū factiones duæ Dragulæ & Dani, alias Dauī. Nam Gethæ & Dauī seruorū noīa inde olim profecta græcorū quidam prodidere Dragulæ Danis impares Turcas nostrorū patrū memoria in eam terrā induxerunt quorū armis Dani ad intericionem deleti sunt. Ioannes Huniades, vir acer, Danis demū auxilio fuit, terraque ab hoste receptam sibi vendicauit. Agriculturæ reique pecuariæ Valachi ut plurimum student, quod originem gentis arguit. Tributum Regi pendunt, sed semel tantū ac id cuique regum & confestim ab eius declaratione tum singulæ familiæ dant bouem tributū nomine, sexaginta millia numero & amplius esse tradunt. Iussi ad bellum exire capitale est non paruiffe. Est Valachia Transiluanicæ contermina ab occasu, ad ortum in Euxinum excurrit: ad bo-

ream & septentrionem Rusiam attingit: alluit ad meridiem Istro, circa quem quicquid vagarum gentiū occupat perpetua illas hyems, triste cœlū premit. Maligne olim solum sterile sustentabat imbrem culmo aut fronde defendebant. In cœlo super durata glacie stagno psultabant in alimentū feras captabant, nulla illis domicilia, nullæq; sedes erant, nisi quas lassitudo in diem posuerat. vilis & his quærendus erat victus: q̃ horrenda iniquitas cœli, intacta capita.

Valachie q̃ tuor latera

Gentes Istri accolentes

De Rusia siue Ruthenia, & recentibus Rusia-
norum moribus. Cap. Sextum.

Rusia, quæ etiam Ruthenia dicitur & Podolia, tripartito nominatur. Alba, superior, & inferior, pars Sarmatiæ Poloniæ prætentæ, Peuce fluuiio ad septentrionem includit, ad orientem solem Moscus, occidua illi Liuania atq; Prussia extremæ Germaniæ partes: patent hodie Ruthenorum siue Rhoxolanorū (nam & hoc nomine appellant) fines octo dierum itinere, a Tanai ad septentrionalem oceanū, habetq; id spaciū nonaginta & amplius dierum iter, rursus a Germanico oceano, quem Balteum vocant, ad mare Caspiū. Regio adeo fertilissima est, vt agro rude culto frumentoq; insperfo, tribus perpetuis annis fructū ferat nec opus est agrū quotannis inuertere, sed inter merendū segete leniter excussa alia in sequentem annū sua sponte crescit. Gramen adeo procerū, pducit, vt particā transcendat: vnde ibi apum tanta copā, vt mella nedū in aluarijs, aut arboribus, verū in rupiū & terræ cauernis reponant. Optimus medo, & hi grandes cærarū orbes, quæ ad nos vsq; aduehant ibi fiunt. Non inspiciant piscinæ & stagna Russorū, sed viant, pisces ex cœli influentia succrescunt. Sal quoddā in lacu Katzibeio vocato siccis t̃pibus colligitur, pro quo genti cum Tartaris crebra bella. Mirū est quod dicit in solo Chelmenli defectos pini arboris ramos truncosue duos aut tres annos super terrā iacentes in saxa indurari. Est ibi optimæ cretæ copā. versus Tanaim & Meotim calamo aromatico & reupontico abundat, pluribusq; herbis & radicibus alijs, alibi nō visis. Vrbs regia Moscouia est, ad Moscū amnem sita, quatuordecim miliū passuū circuitu. Nullus hic signati argenti vsus. Lapis est in medio foro quadrata forma, quem si quis ascendit, nec inde vi deturbari possit, principatū vr̃bis obinet, ingens de ascensu loci & deiectu dimicatio inter indigenas, sæpiusq; ob eam rem pugnatū inter ciues: Gens adeo validissima est, q̃ superiori anno quodā bellico tumultu in Regis castris centū viginti milia equitum recensa sint, quorum singuli ordinem ducerent. Arcu in bello vtuntur, quod gentile & vetus est illis. est & lancea in vsu duodenum pedum: cataphratti equites: supra hamatam loriam ferreum thoracem induunt: vmbilicis speculorum modo prominentibus: galerum gestant pro casside, in conum fastigiatū: equite libentius vtuntur in bello q̃ pedite: pedites alijs scorpione vtuntur (balistam Itali vocant) alijs plumbeas pilas sulphureo puluere ex æneis excutiunt machinis Teutonico more. Inuēsum genti Regium nomen: iccirco ducis appellationem libentius vsurpant: qui ibi rerum potiuntur, vt magis popularem, dux dicitur:

Russie fines.

Terra cōm fertilissima.

Apū copia

Optim⁹ medo cærarum orbes
Sal in lacu nascit
Mirabile

Calam⁹ aromaticus in Russia

Signati argenti null⁹ vsus.

Russianorū potentia.

Bellica Russianorū arma

Regium nomen Ruthenianum

De omnium gentium ritibus.

Qui in totam gentem Imperiū obtinet, huic pileus paulo elatior & cæteris proceribus, cætero nihil ab alijs differens: omnis color in vſu, præter nigrū, Vestitus Ruſianorū Viri ſceminæq; lineo amiciunt induſio, eoq; tenuiſſimo, & ad crura demilſo, auro circa collum rubentive ſerico excolunt id amiculū, laxior veſtis, ac nihil fere a Græcis differens, qualem Turcæ quoq; & totus ſeptentrio uſurpat: manicę tantum laxiores Rutheniſ, auroq; ſimbriatę a pectore & humeris: Luſtus funebris. Lutrina pellis ambit exterius veſtem: ſola vxor lugeſ virum, obducto capite albo linteo, & ad vlnas deiecto, quibus fortuna amplior eſt, quadrageſimo die a funere conuiuant in deſuncti memoriā, quorum res anguſtior eſt: quin quies hoc temporis interuallo ſoleni modo epulantur, obſeruant dies obitus, quem anniuersarijs quoq; celebrant epulis, quod ex ea ſtirpe ſupereſt aliquis, cuſtodiuſ nomina deſunctorum monumentis literarū, vt ſciri poſſit, quo cuiq; die parentandū ſit, planctu & lamentatione funus educunt. Patrij Inaures mulieres gemmas & vniones ex auribus ſuſpendere, decorum & maribus, ſed adhuc pueris: quę iterum nupſerit, ſatis caſtam ducunt, auerſant vt impudicam tercio nubentem, par in maribus offeſa. Puellę a tergo capillum promittunt, cæterum matrimonio locatę ſedulo abſcondunt. Viri ſupra aures tondentur, datur probro huic ſexui omnis capillorum cultus. Gens vniuerſa in venerem prona, ac bibaciſſima: hoc laudis loco ponunt, alterum licere arbitrantur, modo id fieri contingat citra omnem connubij offeſam: ſcenerant vulgo, nec fraudi eſt cuiq; ne ſacerdotibus quidem. Pars multo maxima Ruſianorum ſeruitutem ſeruiunt, nec inuiti, multi quidem & in his nobiles etiam ſe coniugem & liberos venditant: aut quia ſic maiore otio fruuntur aut q; maiore voluptate. Antiſtites ſacrorum Græcanico ritu nigro amiciunt pallio: horum primores albo, ſerunt hi bullam ad pectus ſuſpenſam, & tabulam præceptis diuine legis inſcriptam: minores ſacerdotes & ipſi Græce veſtiuntur: ſacrę virgines, q; vnum genus in ea gente eſt, ex Antonij abbatis inſtituto nigra ſtola amiciunt. Eſt & ſuus ſermo genti, Scythicus vëro, an alius parum compertum habeo. Sunt & literę non multū a Græcarū figura abhorrentes. Muſicen & Grāmaticen diſcunt vtrunq; Græce, cæteras artes vulgo aſpernantur: de ſumma fidei cum Græcis ſentiunt: par in cultu cærimonia, & in coelites veneratio. Iudicia exercent duodecim numero viri, vnus aliquis e collegio cognoſcit cauſam, crimenue, cognitum ad collegas deſert, interdū & ad Regem: Si res maioris eſt ponderis, q; vt pro collegio vindicari poſſit, ſi reus nequeat conuinci, parumue liqueat factum, cum accuſatore cogitur de vita dimicare: atq; ita victor duplici pecunia donatur, qualis fuerit æſtimata. agrorum cultum oppido exercent, equiſarant, ager feraciſſimus præterq; vini, Ceruiſiam potum ex millio, hordeo, atq; humulo decoctum potant, & quem fere totus ſeptentrio, Ex canapi, papauere, & nucibus oleum conficiunt: oliuam non fert Ruſiana Regio: neque ex ea arbore liquor aliunde inuehitur. Varia alit animalium genera, & his plæræq; pellium æſtimatione nobilia, parum alioqui a veteribus celebrata: piſcium ingens copia, & in his Seldis nobiliſſimus, ex Pareſſauſco lacu, perq; ſimilis ijs, qui in Be

haco capiuntur: lactis in Ruthenia illustres septem, flumina insignia nouem
Et in his quem Borysthenem esse suspicari libet, ob ea quæ de ipsius magni-
tudine & natura prædicant.

De Lithuania & Lithuanorum vita. Cap. Septimum.

Lithuania est Poloniæ ad ortum connexa noningentorum milliū passuū
circuitu, magna sui parte palustris plurimumq; nemorosa: & ob eam
rem difficilis aditus: ac quodammodo inaccessa equis, palustribus cun-
cta obtinentibus: hyeme cōmercia cum Lithuanis habiliora paludibus &
stagnis alta glacie concretis niueq; superinfusa fiunt omnia mercatoribus
peruia: quo fit, vt velut alto mari, quando nulla sit certa via aut semita, sydera
signent iter. Rara in Lithuania oppida, villarum incolatus infrequens: Acco-
larum diuitiæ pecora pellesq; multigenum ferarum, vt Zobellinæ sunt, atq;
Harmeling: quibus regio insigniter scater: cæræ ac mellis abundans: vsus pe-
cuniæ genti nullus: inter se matronæ palam concubinos habent virorum per-
missu, quos connubij vocant adiutores, contra pellicatus viris probro datur
soluntur facile matrimonia mutuo consensu, & iterum atq; iterum nubunt
adeo gens vna cæteris mortalibus diuerso viuit ritu, vt non absurdū sit illud
Aristippi, Honestū non natura, sed consuetudine constare. Vini rarissimus
vsus: panis nigricans non cribratus: armenta victum præbent, multo lacte
vtentibus. Sermo gentis vt Polonis, Sclauonicus: hic enim sermo q̄latissime
patet, ac plurimis quidem gentibus cōmunis est: ex quibus quædā Rhoma-
næ ritum ecclesiæ sequuntur, vt Poloni sunt, Dalmatæ, Croatij, Carniq;. Aliæ
Græco ritu sacra peragunt, vt Bulgari, Rutheni, & ex Lithuanis pleriq;. Nō
nullæ ab his diuersæ obeunt proprias hæreses habentes, vt Boemi sunt, Mora-
ui & Bosnienfes. Hussitarum quædam obseruant delirium: pars multo maxi-
ma Manicū: quædam adhuc etiā gentili cæcitate tenentur, idola colunt,
quemadmodum multi ex Lithuanis. Hieronymus Pragensis, qui Eugenij
quarti pontificatu in ea terra euangelij prædicauit, quiq; gentis illius ritus
& mores ad id tempus minus notos nostris hominibus demonstrauit, dice-
bat Lithuanorū quosdam, ad quos primū peruenisset domesticam serpen-
tes habuisse: quibus per se quisq; vt dijs penatibus sacrificabant, cæterū te-
nuisse se, vt præter vnū, qui cremari nō potuit, a suis cultoribus interficerent:
alij ignem colunt, captantq; ex eo auguria. Solem nōnulli mallei ferrei specie
immāni magnitudine, propriū ducem habent, quem Magnū vocant: p̄sæpe
m̄ regi Polonorū subditi. Caput regionis Vilna est. Episcopalis ciuitas tantę
magnitudinis est quantę Cracouia cū suburbijis omnibus, domus contiguæ
in ea nō sunt, sed veluti in rure horti intermediāt, & pomaria. Duo fortissima
castra habet, vnū in monte sitū, inferius in plano alterū. distat hæc ciuitas a
Cracouia. CXX. miliaribus. Tartari quidā circa Vilnā in assignatis pagis ha-
bitant, qui agros nō more colentes laborant & merces vehunt, Tartarica līn-
gua loquunt, Mahometū & sectā Sarracenorū profitentur.

Lithuania tota
ta palustris.

Regio hye-
me tantū ac-
cedenda.

Diuitiæ Lith-
uanorū: ferarū
pelles
Pecuniæ nul-
lus vsus

Cervisia pos-
tus & medo
duplex spiss-
sus & tenuis
q̄ se vt pluri-
mū gens illa
nō ad vomē
tū solū, sed
ad discretio-
nis amissionē
replere solet

Serpentes do-
mesticam
venerati

Sol sub mal-
le specie ve-
neratus

De omnium gentium ritibus.

De Liuania, Prusia, & militibus marianis. Cap. Octauum.

Militēs mar-
iani.

Cymbrica
Chersonesus
hodie dacia

Prusia

Vistula

Vlmerigi
Gothi ex sca-
dinauia
Amoxobij
Alanni
Venedes
Githones
Deiparini
milites

Prusia quō
ab ordine
teutonico ac-
quisita

Massouie du-
ces

Marienburgi

Ordinis mi-
litum Teu-
tonicorum.

Vestitus mi-
litum Teu-
tonicorum.

Liuonia veræ fidei cultrix, Ruthenig ad septentrionem prætenta, & ipsa Sarmaticis finibus, Tartari Scythicum hominum genus crebrius incur-
sant Liuanianos ad Christi cultum milites nostri traxere, quum antea nullum nisi malorum dæmonum nouere, sæpius vario euentu de regni pos-
sessione in ea terra bellatum. Sarmaticum mare ab occasu, sinusq; incomper-
tæ magnitudinis, cuius hostium ab occidente est, non procul a Cymbrica
Chersoneso, quam Daciam hodie vocant: Circa sinum ad septentrionem se-
mifere gentes sunt, cum quibus nullum est lingue commercium, nutu & si-
gnis permutant merces. Prusia, vnde Pruteni, terra hodie Germaniæ & Sar-
maticæ particeps a meridie illi occurrit. Eam terram, si Ptolomæus verus au-
thor est, vistula perluit a Torno oppido Gedanum vsq; quo in loco Baltheo
mari infunditur: ad Sarmaticum oceanum extensa citra Vistulam, vltra Ger-
maniæ est: ad orientem solem & meridiem Massouie sunt, & Poloni accollunt
ad occidentem Saxones. Prusiæ solum ferax est, maximeq; frugiferum, irri-
guum, frequens cultus: Regio amœna & pecoris abundans, piscatus venæ-
tioq; multa. Vlmerigi eam terram tenuere, quum Gothi ex Scandinauia in-
sula egressi sunt in continentem, vt Iordanes scripsit, Ptolomæus Amoxobi-
os, Alaunos, Venedes & Githones penes Vistulam habitasse author est.
Malorum & hæc cultrix fuit vsq; ad secundi Fœderici tempora, Deiparini
milites, qui & Mariani dicuntur, post Ptolomaidem in Syria amissam in Ger-
maniam reuersi viri videlicet nobiles & rei militaris periti, ne per otium mar-
cerent eundem accedentes. Prusiam Germaniæ conterminam Christi cultū
spernere dixerunt: sæpe illius gentis homines in Saxones ceterosq; vicinos
excurrere ingentem vim pecorum abigere, esse in animo sibi compescere
barbaram gentem, annuat tantum Imperator, prouinciāq; fratribus perpe-
tuo iure possidendam tradat, si eam armis acquirant. Iam enim Massouie du-
ces, qui eius se terræ dominos affirmabant, ius suum fratribus concesserant.
grata oblatio Fœderico fuit, qui collaudato proposito, quas voluere fratres
sub aurea bulla literas concessit: illi sumptis armis breui tempore quicquid
Prutenici iuris citra & vltra Vistulam fuit subegere: subactam ac bello quæ-
sitam, suæ ditionis fœcere: victa gens Christi fidem complexa est: & cum si-
de Teutonicam linguam. Fuit ad Vistulam amnem quercus vbi victrix gens
a principio castellum erexit, mox vt sunt res hominum, quæ tenui principio
in maius augentur, oppidum frequenti cultu adoleuit Marienburgū dixerunt.
Caput gentis est, atq; sedes eius, qui vniuersi ordinis magisterio, fungitur. Sa-
cræ huius militiæ origo Teutonica est: nec quisq; nisi Teutonicus his sacris
initiator: atq; idem claris ortus natalibus, & cui proponitur, vt aduersus sacra-
tissimæ crucis hostes paratus sit omni tempore dimicare: albo pallio amici-
untur, nigra cruce insut: omnes alunt barbam, præter eos qui sacris operan-
tur, & sacerdotes sunt: dominicam orationem milites ipsi pro canonicis ho-
ris vsurpant: neq; literas discunt: diuitijs abundant: nec minor q̃ regibus po-

tentia. Sæpe cum Polonis de regni finibus acceptis atq; illatis cladibus cō-
tendere, nec totis viribus belli fortunam experiri recusauerunt. Cest Prusliæ
atq; Lithuanie contermina regiuncula, quæ Samogithia dicitur, syluis & flu-
minibus circumseptæ, quinquaginta milliariū longitudine: citius gentes pro-
cere & pulchræ staturæ, agrestes tamen moribusq; inculti. Matrimonia plu-
ra cōbrant, & absq; sanguinis respectu, patrē mortuū filius nouercam; frā-
tre frater glotem in vxorem accipiunt. Ais nullum habent; humiliter ædifi-
cant, ex limo culmoq; tuguria in carinarum aut galearum formam, in quorū
culminibus fenestram vnā faciunt tam patentem, vt toti ædificio lucem su-
perne præbeat. Focus perpetuo igne in singulis vnus, circa quem familia vni-
uersa sedens, nō solum vt cibos coquat, verumetiam vt vehemens frigus, quo
pro maiori anni parte terra hæc congelata constricta q; iacet, propellat. Va-
poraria seu stūbas habent nullas. Gens ad diuinationem & auguria inclina-
ta, præcipuum ei numen ignis, quem sacrosanctum perpetuumq; esse per-
suasum habuerē, q; in ædifico colle ad fluuium Neuyala assidua lignorū sug-
gestionem per sacerdotem aleretur. Vuladislavus Polonie rex, qui eam ad Cri-
sti fidem compulit, illum vna cum turri, in qua conseruabatur, extinxit disse-
cit, & sylvas quas non minori religione q; ignem sanctas, proq; deorū ha-
bitaculis Sarmatæ iuxta poeticum illud habitauerunt dñ quoq; sylvas colebat,
& nedum sylvas, verum quoq; quidquid eas subisset sanctū minimeq; vio-
landum censebant, vt aues erant & feræ. Malorum dæmonū præstigio vio-
lantes eas statim in manibus & pedibus contrahiebantur. Erant in his syluis
singulis familijs suus focus & sacra domus constituta, in quibus defunctorū
suorum corpora cum equis sellis & meliori eorum vestimento comburere
mos fuit. Conuenire eos noctū credebant, ideoq; sedilia ibi ex subere con-
texta disposita, in quibus optimus medo escæq; ex pasta in casei forma omni
tempore large subministrabatur, vt ipsis vescerentur. Prima Octobris die in
his syluis maximum festum peragebat, ex omni regione vniuersus populus
congregatus, quæq; familia in sua casula cibo & potu, vt melius potuit, pa-
trio instituto indulgebat, tum ad focos dñs inprimis quem Perkunio. i. toni-
trum dicebant libabant. Cum Lithuanis & Polonis linguam vnā habent,
nam & Polonico sermone sacerdotes eis in ecclesijs prædicant, Romanæ ec-
clesiæ morem obseruant, licet Rhuteni aliq; ad meridiem & Moscouitæ ad se-
ptentrionem habitantes Græcorum ritum teneant, obedientiamq; non Ro-
mano verum Constantinopolitano pontifici promittant. Ad septentrionem
his Moscouia præten ditur terra quadringentorum milliariorū patens: ar-
gento diues: tam valido ubiq; præsidio conclusa, vt nedum aduenæ; verum
indigenæ etiam absq; literis ducis exire atq; intrare non possint. plana omni-
no regio est, non montosa, nemorosa tamen, & vt plurimum paludinea, plu-
rimis maximis fluminibus Occa, Volha, Dzuina, Borystheneq; & Dine-
per irrigua: piscibus ob id varijs, & feris abundat, quemadmodum Lithua-
nia, a qua nō multum discrepat, nisi q; frigidior est, quia septentrionalior. Vñ
de pecora parua habet, & communiter mutila. Moscuæ metropolis regionis

Potentia or-
dinis reuol-
utorum
De Samogi-
thia & gētis
moribus.

Matrimonia

Ædificiū in
usu.

Ædificia
Perpetuū fri-
gus.

Diuinationem
vacant Sa-
mogithæ
Ignis sacro-
sanctus

Sylvas & ro-
sanctæ

Malorum dæ-
monū præsti-
gia

Superstitione
eis admiranda

Festiuitas.

Sermo.

De Mosco-
uia & Mosco-
uitis.

Flumina in
Moscouia

Moscuæ ciui-
tas maxima

De oīm gentiū ritibus.

Mosca anis duplo maior q̃ Praga Boemiæ: lignea, vt alię ciuitates, ædificia habet, multas plateas, sed disperfas, latissimi campi interiacent. Mosca annis ipsam intersecat. arx in medio vrbis in plano sita, septemdecim turribus & tribus propugnaculis adeo pulchris & validis, vt similia vix reperiantur. Sedecim in ea

Arx amplissima arce ecclesiæ, quarum tres sanctę Mariæ, sancti Michaelis, & sancti Nicolai muratę cæterę omnes lignę. Tres quoq̃ in ea amplissimæ curiæ in quibus nobiles aulici morantur: palatium in quo dux est Italico more constructum pulcherrimum, sed non amplum. Multos nobilissimos ducatus habet, ex quibus ingruente bello plusq̃ ducentena millia hominum duobus aut tribus diebus contrahunt. Aqua genti potus & medo liquorq̃ fermentatus, quem quassetz vocant, arant ligeno aratro: frondibus arborum aut spinis arpicant: segetes propter longum frigus, raro maturescunt: ideoq̃ in stubis desiccant, tritantq̃, aromatibus & sublimatis calfactorijs contra frigus varijs vtuntur, De auena & melle aquam ardentem siue sublimatum faciunt, & lacte etiā adeo forte vt sæpius ab eo inebrientur. Vino & oleo carent. Ne inebrientur inebriantem potum omnem terrę princeps capitis pœna prohibuit: bis aut ter tamen in anno conceditur. Monetam habent argenteam maiorem & minorem, non rotundam, sed quadrangularem oblongam. dzuuingis hanc dicunt. Sclauonica lingua loquuntur. Dectam & religionem cum Græcis vnā obseruant. Episcopi eorum patriarchæ Constantinopolitano subsunt, & ab eo confirmationem postulant. Christum adorant, præter Kosanenses, qui cū Sarracenis Mahometum venerantur, & Scythas quosdam alios, ad septentrionem, qui linguis proprijs loquuntur, & idola colunt, Imprimis vnum, quod Zlora baba dicunt. i. auream vetulam, tanta veneratione, vt nemo id pertranseat, quin saltem pilo ex veste tracto, si aliud nihil habeat, coram eo prostratus pro oblatione proijciat. His populis quāuis sermo sit vnus, Sclauonicus videlicet, est tamen adeo impar, & externis linguis hic & alibi confusus, vt mutuo non plane intelligant. Idololatriæ tempore pontificem maximum vnum habebant, quem Criue nominabant, in ciuitate Romouea Roma dicta habitabat. Communis gentibus illis mos est, vt non solum seruos vt pecora, sed etiam filios, & semetipsos vendant, & abducere q̃longissime patiuntur, ob victus tantummodo sufficientiam, quamuis grossissimis cibis vescantur.

De Polonia, Polonorumq̃ recentibus moribus. Caput Nonum.

Sarmatia europa **P**Olonia Europæ Regio, vasta & plana, vnde & hoc nomen accepit. significat enim Sclauonica lingua, qua & ipsa vtitur: Pole planum: Sarmatia alio nomine vocata. hæc Slesię ad occidentem contermina est, Prutenis & Massouitis a septentrione, ab oriente Ruthenis, a meridie Hungaris. Carpato monte, quem Crapak accolæ vocant interiacente: hæc in partes duas diuiditur, quarum quę Saxonibus Prutenisq̃ vicina est, maior Po-

Termini Polonie

lonia dicitur: altera Hungariae ac Russiae obiecta minor vocatur. Regnum vniuersum in quatuor velut regiones diuisum, quas in orbem Rex quotannis inuilit, singule ternis mensibus alunt Regem, regiumque comitatum: caeterum si casu concilioe is in vna regni parte diutius esse perseverauerit, nihil debetur ipsi amplius. In Cracouia celebri & amplissima vrbe regia est, totiusque regni gaza. caeterae ciuitates parum nitidae sunt: ex maceria domus fere omnes compositae, pleraque luto collinitae, plaga regionis nemorosa. Gens in vniuersum prudens, multaque comitate in hospites: bibacissimum genus hominum, vt totus septentrio, sed rarus vini vsus: ignotusque genti omnis vinearum cultus: factitiua ex tritico, aliisque generibus seminum potio in vsu est: solum ferax, triticique abundans: Est & pascuis idoneum, armenta late pascuntur: venatio multiplex: equus syluester ceruino cornu, bos ferus Vrum Rhomani vocant. Plumbum duntaxat ex omnibus metallis fodiunt Poloni, & salem saxorum duritie: nullumque toto regno vberius vectigal: mellis copia tam ingens, vt non satis illis atque Ruthenis loci super sit, quibus illa recondant: arbores namque omnes & syluae aluearibus mellificantium nigricant. Literarum figuratio ex gentili & graecanico mixta: promiscuus & fidei ritus inter Rhomanum & Graecum: virorum & mulierum vestitus Graecanico similis.

Polonia duplex maior & minor

Cracouia polonorum regia

Gens polonica prudens & comis.

Potus ceruissia

Salisfodiens.

Mellis vectigal

Littere Fidei ritus Vestitus.

De Hungaria, Hungarorumque viuendi institutis. Caput Decimum.

Hungaria nunc sane ea regio est quae olim Pannonia fuit, licet haec hodie illius fines totum non impleat, nec tam late quondam patuit, quam hodie Hungaria. Enimvero a Laytha flumine inferiorem tantum Pannoniam usque ad Sauum amnem complexa, ultra Danubium Poloniam attingit, terramque complectitur, quam Gepidae & Daci tenuerunt: patetque Imperium gentis multo latius quam terrae nomen. Erat haec terra, vt prisci rerum scriptores habent, nouem circulis, quos hagas Germanica lingua dicimus, circumdata, quorum singuli ita stipitibus quernis siue fagineis vel abiegnis extructi erant, vt de margine ad marginem viginti pedum spacium tenderet in latum, totidem erigeretur in altum: ciuitas autem vniuersa aut durissimis lapidibus aut tenacissima Creta repleretur: porro superficies vallorum eorundem integerrimis cespitibus tegeretur. Inter quorum confinia arbusculae plantatae erant, quae abscae proiectaeque vt plurimum herbas & frondes proferebant. De primo autem circulo ad secundum viginti miliaria Teutonica protendebantur, & inde totidem ad tertium, & ita usque ad nonum, quamuis alius alio semper contractior erat. Intra hos aggeres vici villaeque ita constitutae vt ab vna ad aliam vox hominis audiretur. aedificia validissimis muris praemunita: portae non satis latae propter hanc causam vt per eas latrocinandae gratia quaque versus exire ingredique facile possent: Tubatum clango-

Hungariae fines.

Gepidae & Daci

De oim gentiũ ritibus.

Pannones
Peones
Huni
Gothi
Lōgobardi
Hungari.
Hungaria
Scythica

re vnus circulus alteri cuiusque rei certa signa glabat. Pannones ab initio eam terram tenuerunt, Pæones olim dicti, inde Huni habuere, gens Scythica Mox Gothi ex insulis Germanici oceani profecti, post Gothos Longobardi ex Scandinauia etiam oceani insulã: nouissime Hungari ex alia Hungaria Scythica egressi, quæ non longe a Tanais ortu extat. Et luhra hodie dicitur: misera adhuc regio, vtpote sub frigidissimo cœlo iacens duci Moscouiẽ tributaria, Non tamen aurum argentumue, quibus omnino carent, sed preciosas animalium pelles Sabellorum scismorumq; pendunt homines. Nō arant non seminant, neq; panes habent: ferarum carnibus & piscibus vescuntur: aquam potant: sub tugurijs ex virgultis contextis inter densas syluas humiliter habitāt. vnde fit vt hoĩes syluestribus feris cōmorantes, vestimentis se nō laneis neq; lineis induant, sed pellibus nuper aut lupō aut ceruo vrsoue tractis. Solem, lunam, astraq; alia alij adorant & quicquid eis primum occurrat. Propriam linguam habent. Corallia piscantur & balenas, ex quarum cute rhedas bursasq; faciunt: axungiam pro impinguatione seruata exteris nationibus vendunt. Mediocris tumoris montes ad eam partem qua oceano incumbit habet, quos pisces quidam Mors vocati dentibus se promouendo scandentes, dum superiora nacti vterius nituntur præcipites decidunt & moriunt, eos illi colligunt eduntq;: dentes quos latos & albos valde habent reseruant, & mercatoribus pro mercibus alijs permutant. Manubria cultellorum ex illis optima parantur. Habet Hungaria nostra ad occasum Austriã & Boemiam, ad meridiem Illirici partem, quẽ Adriatico est pelago obuersa. Ad orientem solem Seruiam, quam Triballi & Misi tenuerunt, nunc a quibusdam Sagaria vocatam, ad arctum & boream Poloni, Moschiq; finitimi. Vrbis regia est Buda, a Bada Athilẽ fratre appellata. Ager regioñis quatenus colitur tritico fertilis est. auro atq; argento diues. Mirum est quod indigenæ narrant esse in Pannonia riuum, in quo si sæpius ferrum mergatur Cuprum fieri. Viri vestes superne excuant, circa interscapilium, linea subtus tunica, circa collum & humeros quodamtenus apparens, quam partem serico & auro fere omnes exornant, indifferens in caliga, cothumo superinducto: capillos inungunt, concinnantq;: lineo galericulo contegunt, raroq; nec nisi in otio resoluunt, qui mos & a plariscq; Germanis obseruatur. Muliebris vestitus strictior, & ad collum subductus, vt omnia tegantur, tantum lineæ tunicalæ ora emineant preciosissime ornata: vestibus togam superinducunt, serico caput aut lineo componunt velamine, ac præter oculos & nasum cætera fere abscondunt: gemmis & margaritis vulgo viuuntur. Cothumq; calceant viri fœminæq; ad media crura inducto. annum lugent defunctos, & quosdã biennio, Barbam rasitant, præterq; superiore labro. Orthodoxæ fidei cultus ex lege iudicant. Est & alia iudiciĩ ratio, si causa anceps sit, nec aliter liquere possit, lis ferro decernitur, reus & actor dimicant. Rex aut qui regis vicem gerit spectat, iudicatq; secundum eum qui superior fuerit. satis vicisse credunt, cuius aduersarius aut pugnam cunctatius inibit, aut lineis areæ, quibus

Fines Hungariæ

Buda vrbis regia.
Mirabilisflumij natura

Vestit⁹ humerorum.

Mulier⁹ hungaror⁹ habitus.

Funeris ludus

Certamine singulari cōtrouersiaē dirimuntur

pugnæ locus circumscribitur, exciderit. Qui ex equo dimicant lancea prius, dein gladio vtuntur. Pedites, præter verenda, cætera nudi pugnant. Suus gen-
ti sermo, etsi Boemo non multum absimilis. Habent & prius literas, sed
Rho- manis libentius vtuntur. Ferox hominum genus, & in bello validum,
eque- stri prælio magis q̃ pedestri idoneum. Regis Imperio parent, aut Re-
gis ducibus. Cataphratto equite in bello vtuntur, & leui armatura, sed parci-
us omnino, turmatim confligunt, non tamen toto agmine. Nulla gens Chri-
stiani nominis Turcarum arma magis exercuit. Nulla ab his rursus magis
exercita est, adeo paribus animis varoq; euentu est semper vtrinq; bellatū.
Alia Hungaria, quæ huius mater est, linguaq; & moribus pene adhuc illi si-
milis, ritu Barbarico viuunt, idolis seruiunt.

Hungarorū
pugnandi rō.
Sermo
Literæ

Ferocitas hū-
garorum

De Boemia & moribus Boemorum.

Caput Vndecimum.

Boemia Regio, Germaniæ limitibus inclusa, aquilonis flatibus obia-
cet, Hungaria illi orientalis est, australis Bauaria, Noricus ager occi-
duus, Polonia borealis. Latitudo eius longitudini fere par trium forte
dierum iter. Sylua Hercynia tanq̃ natiuo muro vndiq; cingitur. Albi flui-
dio media irrigatur, atq; quodam alio Multauiā nomine, ad cuius ripam Braga
sita est amplissima vrbs & totius regni caput. Solū ordeī & tritici ferax, pa-
bulo pecore atq; piscibus abundat, olei sterilis est, quemadmodum Germa-
nia ipsa: vinū non omnino caret, ceruissiam optimam facit, quæ Viennam vs-
q; Austriæ vehitur. Boemi Germanis licet vndiq; circumsepti sint Germani-
ca tamen lingua non loquuntur, Dalmatarum aduentu Teutonica illinc
pulsā. Etenim in eorum annalibus reperitur, fratres duos ex Croatiæ popu-
lis egressos alterum in Boemia, alterum in Polonia consedis-
se, mutasseq; & gentibus prioribus linguam & terras nomina Volaterrano authore. Mos ve-
tus & Germanica lingua a plerisq; in hanc vsq; diem obseruantur. In tem-
plis enim plæbes sermone Teutonico docentur, in cœmiterijs Boemico. So-
lis mendicantibus olim libertas fuit, qua vellent lingua populos instruere.
Nullæ genti leges sunt, nulla sanctiora instituta, quodlibet licet, quippe
Christianæ fidei non solum non cultus, vt qui Vualdensium sectam ample-
xi tumentur, tum auorum nostrorum memoria Hussitarum veneno infecti,
Orthodoxæ fidei cultum parum hodie integre custodiunt. Rhomanum
pontificem in ordinem redigunt, negantq; cæteris Antistitibus augustio-
rem esse ac venerabiliorem, inter sacerdotes nullum discrimen ducentes.
Presbyterum non dignitatem, sed vitæ meritum efficere potio-
rem. Animas corporibus excedentes aut in æternas euestigio pœnas demergi, aut perpe-
tua consequi gaudia, purgatorium ignem non inueniri, quo aliquando ex-

Boemiæ li-
mites

Hercynia sil-
ua
Albis
Multauia
Braga vrbs
regia
Ceruissa Bo-
emica cōmē-
datur
Sermo.

Lingua Ger-
manica in
Boemia

Vualdenses,
Errores Bo-
emorum.

Sacerdotes
æquant Bo-
emi

De oim gentiū ritibus.

Boemi non parentant pientur. Stultum arbitrantur defunctis parentare, auariciæ sacerdotalis inuentum esse. Dei optimi maximi diuorumq; simulachra e medio tollunt. Benedicentes Aquarum palmarumq; ac cæterarum rerum benedictiones irrident. Mendicantium religiones malos dæmones inuenisse. Sacerdotes pauperes esse debere sola elehemosyna contentos. non opes, non pecuniam possidere. Liberam cuiq; verbi dei prædicationem patere. Nullū capitale peccatum quantumuis maioris mali vitandi gratia tolerandum. Qui mortalis culpæ reus sit, eum iudicant neq; debere sæculari, neq; ecclesiastica dignitate potiri, nec etiam patendum esse ei. Confirmationem & extremam vnctionem inter ecclesiæ sacramenta minime teneri. Auricularem confessionem nugacem & superuacuum esse: sufficere in cubili aut alio secreto loco sua quæq; deo peccata confiteri. Baptisma flauialis vndæ nulla interiecta sacri olei mixtura recipiendum. Coemiteriorum inanem vsum, quæstus tantummodo causa repertum, quacumq; tegantur tellure humana corpora nihil distare. Templum dei late patentis ipsum mundum esse, coartare maiestatem eius, qui ecclesias monasteria oratoriæq; construunt. Sacerdotes vestes, altarium ornamenta, pallas, corporalia, calices, patenas, vasa huiusmodi nil habere momenti: sacerdotem quocumq; loco, quocumq; tempore sacrum Christi corpus conferre posse, petentibus ministrare: sufficere si verba sacramentalia tantum dicat: suffragia sanctorum in cælis cum Christo regnantium impetrari: in Canonicis horis cantandis dicendisq; frustra tempus æteri. Nullo die ab opere cessandum esse existimant, q̄ quæ dominica nunc appellatur, Celebritates sanctorum reiiciendas. Ieiunijs quoq; ab ecclesiâ institutis nihil inesse meriti. Fama est etiam Boemorum sacerdotes infantibus ipsis & cunctis alijs indifferenter sub vtraq; specie corpus Christi ministrare, hostia q̄ quæ nos vtimur aliquantum grandiori Georgius Poggebratius huius instituti author fuisse dicitur. Picardus quidam ex Gallia, gentem alio delirio infoccit, is non paruam virorum mulierumq; plæbem contractam nudam incedere iussit, Adamitas vocauit author omnis licentiæ venus publica & mixta reliqua horrenda auditu crimina hoc duce cœperant, & in quibusdam locis adhuc durare, sed occulte, a multis dicitur. Nam subterraneos specus Boemorum quidam (qui ex hoc Gruebenhaimer appellantur) sacra operaturi subeunt, inter quæ cum a sacerdote pro more illud Genesis pronunciat, Crescite & multiplicamini, ac replete terram: lumina quæ ibi habentur continuo omnia extinguuntur, & tunc neq; ætatis vlla, neque sanguinis attentata reuerentiâ promiscue viri & in quam per tenebras quisq; incidit mulieres cognoscunt, peracto scelere quum in locum suum se quisq; receperit, lumina rursus incenduntur, & sacrum peragitur. Est execrandus hic damnatæ gentis ritus non multum diuersus a bacchanalibus illis quæ in Hetruria primo mox Rhomæ etiam noctu, multa vini & epularum crapula mulieres maribus mixtæ in abdito celebrare, nullo neq; sexus, neq; ætatis respectu habito ad promiscua puerorum ac matronarum supra, atq; aliorum flagitiorum, quæ

ex ipsiſ tanquam ex officina quadam prodibant, quorum ſacrorum capita Q. Martio Philippo & Poſthumio Albino conſulibus Rhomę capitali ſunt ſupplicio affecta, vt ſcribit Sabellicuſ Enneade quinta libro ſeptimo Hanc Boemorum impietatem nefandam hæreſim quatuor reges Ven- ceſlaus, Sigifmundus, Albertus & Vladiflaus extirpare non potuerunt, quamuis ſæpius totis viribus attentarunt.

Hæreſis Bo-
emorum in-
uiſta.

De Germania, & inſtitutis eorum plurimiſ.

Caput Duodecimum.

Germania Regio Europę ampliffima, tota ſeptentrionalis, a Gallis olim Rheno fluuiio diuiſa fuit, a Rhetis & Pannonibus Danubio, a Sarmatis Daciſq; mutuo metu & montibus ſeparata, cætera oce- ano ambiente, hodie extra hoſ ſines Rhetiam, Vindeliciam, Noricam, & ſuperiorem Pannoniam, Alpes, partemq; Illirię & vſq; ad Tritentina clauſtra Germania obænet: Belgarum quoq; fere tota natio Gallici quon- dam iuris, omniſq; Rhenuſ in Germanię nomen linguamq; conceſſit, vt iam ſe Galloſ dici neſciant, ſi audiant in dignentur. Heluetij quoq; in Germanię nomen & linguam tempore labente tranſiere. Itaq; magnam Gallię Tranſalpinę partem ipſa Germania ſibi vendicauit. Prutenos ferro ciſſimam gentem & idolis deditam intra tricentefimum annum ex infide- lium manibus milites Teutonici vi & armis rapuerunt, vbi & lingua Teu- tonica introducta eſt, & Chriſti cultuſ genti imperatuſ. vnde habita ad pri- mæuoſ illiuſ terminoſ conſideratione, videbitur certe illa ſibi fere pluſ ſoli extra uſurpaſſe, q̃p̃ intuſ priuſ continebat. In duas velut parteſ ab ini- tio tota Germania diuiſa fuit, vt quę Alpiſ propinquior eſt, ſuperior ſit Germania appellata: altera ad ſeptentrionem atq; oceanum verſa inferior: durat hæc partiſio ſub Alemanię appellatione (quę a Lemano, vt qui- daſi autumant, lacu eſt) in hunc vſq; diem. Prouinciæ tam hæc q̃p̃ illa multas habent: ſuperior a Mogano flumine, quod Franconiam perlabi- rur, aſcendendo Bauariam habet Aſturiam, Styriam, Atheſim, Rhetiam, Heluetiam, Sueuiam, Alſatiam, prouinciã Rhenenſem Moguntiacum aduſq;. Inferior, Franconiam, cuiuſ magna pars meridiem verſuſ etiam in ſuperiorem protenditur, habet Haſſiam, Lothoringiam, Brabantiam, Gel- riam, Selandiam, Holandiam, Phriſiam, Flandriam, Vœſtſualiam, Saxoni- am, Daciã Peninſulam, Pomeraniã, Liunionem, Pruſſiam, Sle- ſiam, Morauiã, Boemiã, Myſnam, Marchiam, Thuringiam,

Germaniæ
vetereſ limi-
teſ

Quid Ger-
manię accel-
ſit.

Pruſſiã Ger-
maniã ven-
dicauit

Germania
duplex

Alemanſia

Prouinciæ
Germaniæ
multæ
Superior Ger-
maniã vulga-
riter Hoch-
reutſchland.
Inferior Ger-
maniã vulgo
niderreutſch-
land.

De oim gentiū ritibus.

Fuit Germaniæ terra ab initio, vt Cornelius Tacitus scribit, & si aliquando specie differebat, in vniuersum aut syluis horrida aut paludibus fœda, humidior qua Gallias, ventosior qua Noricum ac Pannoniam aspicit, frugiferarū arborum & omnis culturæ impatiens sterilis, pecorum tamen fœcunda, sed plerunq; in procerorum, auro atq; argento immunis, & propterea vilis depectaq; ab omnibus. Hodie Regio adeo amœna est, adeo pulcherrimis nitidissimisque vrbibus castris & pagis passim exornata exulta, vt nec Italia, non Gallia, non Hispania ipsa cedat. Coelum satis clæmens habet. Campi fertilitatem oprandam. Sunt colles aprici, nemora opaca, frumentorum abundantia, vitiferi montes, clarissimi amnes, Rhenus, Danubius, Moganus, Albis, Neccharus, Sala, Odera, & multi alij fluuij, & riui lympidissimi totā terram rigantes. Sunt fontes dulcis aquæ, sunt thermæ calidæ, sunt minere salis plurimæ: metallorum item fertilitate nullis terris cedit. Vniuersa & Italia, Gallia, Hispania argentum ex Germaniæ negociatoribus fere omne habent, metallaq; non parum multa, nec auro est priuata. Quod si hodie priscorū quisq; ab inferis resurgeret, ac oculis intima regionis contemplaretur, nunquid non multum is miraretur? aut quid diceret tamen, si videret quanta nunc esset locorum salubritas, cœli humana temperies, vbertas soli, vini frumentiq; quanta copia, arborum consitiones, quis splendor urbium, templorum sacra, & erga deum religio, vrbinitas ciuium, vestitus hominum, rei militaris peritia, apparatus bellicus, cæteraq; ornamenta, Germanorum, nobilitasq; q̄ sincera, profecto, vt reor, non diceret terram informem, asperam cœlo, tristem cultu, videret sane q̄ verum sit illud, quod dicitur. Sæpius bonam materiam cessare sine artifice. Nam etsi alijs regionibus mitior hyems sit, fructusq; nobiliores, minus tamen æstus temperatus est, vnde & frugum corruptio: adde animalia venenosa, & alia ad humani generis pernitiem intensissima. difficilis satis erit iudicatu, quæ cuiq; prouincia comparanda sit, quæ anteferenda. Dicta autem est Germania recentiori appellatione q̄ eius populi fere omnes inter se perinde ac fratres, pares existerent tum corporum dispositione tum moribus atq; viuendiritibus, prius Teutonia a Tuiscone Noe filio, & Alemannia a Manno eius filio, qui gentis authores conditoresq; memorantur, vocitata fuit. Quamuis pleriq; gentem indigenam, i. inde genitam nec alicunde prouectam arbitrentur, & cuius opinionis hic est, qui ita versificatus est.

Gens intricta manet toto notissima mundo
Terra vbi se deuexa globo demittit in arcton
Solis & algoris patiens duriq; laboris
Ingrata ignatiam vitæ tolerare quietem
Indigena haud alia ducens primordia gente
Sed cœlo producta suo Demogorgonis aluus
Protulerat: patulas vbi cuncta creata sub auras.

Germanos vocitant Itali: Grai sed Adelpnos:
 Quæ fratrum soleant inter se viuere more:
 Nomen nobilibus quod adhuc venerabile nostris
 Pectoribus: similes ingentes corporis artus
 Prodiga cui natura dedit: per lactea colla
 Candida proceris tollentes corpora membris:
 Flaua coma est: flauentque oculi: flauoque colore:
 Temperie iustam retinent sua membra staturam:
 Vox habitum mentis cum gesto & pectora prodit:
 Vox quæ nil muliebri sonat: sed tota virilis
 Martia crassiloquo testatur corda palato:
 Commune his studium venari, equitare, vagari,
 Atque suum varias victum quæsisse per artes:
 Vel Bacchum viduis crescentem iungere palis
 Aruamque quadriiugo proscindere pingua aratro:
 Nec patrio tepuisse solo iuuenilibus annis:
 Sed mox doctiloquæ præcepta adhasse Mineræ:
 Vel vaga veliferas duxisse per æquora naues:
 Atque suis terris varias adducere merces:
 Nec censere nefas animum intendisse rapinis:
 Dum fera belligeri meditantur prælia Martis:
 Atque illum regum celsas quæsisse per aulas/
 Quatuor ad fines quas Teutonis ora coercet:
 Siue per Herciniæ nemorosa cacumina syluæ
 Dentatæ prosternere apros: syluisque vagantes
 Aripedes ceruos vrsosque agitare feroces.
 Vnguibus accipitres trucibusque iubere rapinas
 Tollere: & euulsas dispergere in æthera plumas:
 Hinc animus dubijs audens se credere rebus:
 Nec segnis timidusque mori roseumque cruorem
 Pro patria & charis certans effundere amicis:
 Atque audis cædis: si qua vlla iniuria læsit:
 Quicque fidem sancto & constanti pectore seruet
 Religionis amans superumque & cultor honesti:
 Et veri iustique tenax mens consona labris/
 Ficta, colorata fugiens mendacia linguæ.

Prælium inituri Germani sacrum hymnum Herculi canebant, quem vole-
 bant aliquando in eam terram venisse, graui & terribili sonitu, non dissono,
 cæterum ad terrorem quæsito pugnam capessiebant. Truces oculi pluribus
 ac cærulei, rutilæ comæ, procera corpora, ad primos impetus subita & præceps
 natura. Cæterum laborum operumque impatiens. Sitim & æstivum ut Galli non ferunt. fri-
 gorum patientissimi. Auri & argenti his olim vsus nullus. Argentea vasa coram le-

Hercules in
 Germania
 fuit

Auri & argenti
 Germanis
 vsus olim non
 fuit

De omnium gentium ritibus.

tis data aut principibus muneri missa, non minori contemptu quam fictilia tra-
 ctabant. Commerciorum vsu aurum & argentum ab his primo receptum.
 Credita & a quibusdam tellus ipsa talium metallorum expers, quin & ferri
 inops: quo accidit, ut olim rari viderentur gladijs in praelio, sed longiori ha-
 sta, quam ipsi frameam vocant: & in ea breui ferro, habili telo, siue cominus
 siue eminus dimicarent. Eques scuto & hasta instruebatur. Pedites missilia
 spargebant, plura singuli. Nudi in pugnam, aut breui sagulo tuebantur, nul-
 la cultus occultatione, scuta tantum coloribus, hisque lectissimis distingue-
 bant, paucis loricae vsus, vix vni alterius cassis, aut galea. Equi nec forma nec
 velocitate conspicui, nec in gyrum ut Italici, sed recto tantum conatu agunt.
 Scuti in pugna amissio flagitium in
 gens
 Reges
 Exercitus
 duces
 Sacerdotum
 dignitas
 Deorum simul-
 lachra in pre-
 lium gesta-
 bantur
 Matres & li-
 beri in bello
 Mercurius,
 Mars, & her-
 cules a Ger-
 manis vene-
 rati
 Assentiendi
 ritus.
 Transfugae
 & proditorum
 poena.
 Megasthenes
 armati
 Germani in
 bellum con-
 sili
 Germani in
 bellum con-

Scutum in pugna amissio praece-
 ptum flagitium, ut sacris & publico concilio
 excluderentur eiusmodi clade adfecti. Multi tali infamiae superstites vitam
 laqueo finierunt. Reges nobilitate legebantur, nec his libera infinitaque pote-
 stas fuit. Exercitus is ducebatur, qui praecipua virtute praestaret, quique exemplo
 magis, quam Imperio polleret. vincere verberare animaduvertere in quocumque nul-
 lius ius esse praeterquam sacerdotum ut non Imperio, sed diuinitus flagitia vin-
 dicari crederentur. Signa quaedam deorum lucis detracta in praelium gesta-
 ri praecipuum in pugna incitamentum. Omnes suas necessitudines in proxi-
 mo statuebant, ut in suorum conspectu, aut gloriose vincerent, aut cum laude
 caderent: liberi, coniuges, parentes sanctissimi pugnae testes adhibebantur.
 Ad matres & uxores accepta vulnera deferrebant: nec illae & numerare &
 exigere plagas formidabant. Eadem cibos hortationesque pugnantibus sug-
 gerebant. Proditum memoriae est inclinatum aciem aliquando illarum horta-
 tu restitutam. Creduntur ad haec arbitrari aliquid sancti, prouidique in foemi-
 nis esse earumque consilia propterea non aspernari, responsaue negligere. Mer-
 curio certis diebus humanas hostias immolabant. Herculi & Marti ex care-
 ris animalibus. Sortes & auguria in vsu. De minoribus rebus principes ci-
 uitatis consultabant, de maioribus vniuersa ciuitas. In inchoandis rebus no-
 ua luna aut plena obseruabatur. Noctium non dierum numerus supputaba-
 tur in ea gente. In concilium armati ventitabant: Sententiam approbaturi fra-
 meas concutiebant, id honoratissimum assentiendi genus, contra aspernari
 fremitu significabant Transfuge & proditores ex arboribus pendentes, igna-
 ui & imbelles atque infami corpore coeni obruti, aut a palude aliqua superie-
 cta crate necabantur, tanquam scelera in aperto ponenda essent, flagitia con-
 genda, nihil publice, aut priuatim magistratus agere, nisi armis instructi. In
 comitatu & affectatione incredibili aemulatio, qui maiori iuuenum globo
 stipatus in publicum processisset, praecipua celebritate apud suos & finiti-
 mos esse. Turpe & in omni vita infame suo duci superstitem in praelio esse,
 nisi victor is ex acie decessisset. Princeps pro victoria, comites pro principi-
 bus dimicabant. Bella vltro appetere, utpote quibus omnis a re bellica esset
 quies ingrata. Inertiae & ignaviae dabatur sudore aliquid quaerere, quod pos-
 set cruore parari. Bellorum cura destituti somno & cibo vel fortissimi quique

indulgebant, domo & agrorum cura foeminis & senibus delegata, ut mi-
rum videri possit, duo tam diuersa eidem genti adfuisse, & inertiae amorem,
& odium quietis. Vicatim plurimum discretisq; domicilijs habitabant.
Tegumen fuit sagum, fibula, aut si ea defuisset spina confertum: locupletissi-
mi veste distinguebantur, non fluxa, sed stricta, ac pene singula membra ex-
primente: idem foeminis habitus, qui & viris. Atq; Germani ipsi omnium
fere: qui ad septentrionem & ortum habitant soli vnica vxore contenti ab ini-
tio fuere: quanq; & in his nonnulli plura celebrarent connubia. Non vxor
viro, sed vir vxori dotem comparabant. Nec ad delicias quaerebatur cultus,
sed iugati boues dabantur, frangens equus, & scutum cum framea & gladio
Mira in foeminis pudicitia, nulla spectandi fuit illecebra, nulla conuiuiorum
ratio: rara in tam numerosa gente adulteria, cuius conuicta mulier resectis ca-
pillis, nudata coram propinquis maritus domo exactam, toto vico verbe-
ribus agebat: profligatq; pudicitiae nulla venia, non aetas, non forma, non opes
connubium corruptis conciliare poterat. Nemo tamen vicia ridere, id enim
saeculum corrumpere & corrumpi arbitrabantur. Sic vnam mulieres maritu
accipere, ut vnum corpus & vnam vitam, nec vlla cogitatio vltra, nec longior
cupiditas, tanq; matrimonium amarent, non maritum, plus apud illos boni
mores valuerunt, q; alibi bonae leges. Serus in iuuenibus vsus veneris, atq;
eo minus exhausta pubertas: nec connubia virginum properabantur, ut va-
lidior esset procreatio. Homicidium certo pecorum numero luebatur: atq;
vniuersa domus satisfactionem capiebat. Conuictibus & hospitali mensae
supra modum studebant. Nefas habebatur quenq; domo aut epulis arcuisse.
Gaudebant muneribus, nec data imputare, aut obligari acceptis. Diem no-
ctemq; potando continuare. Temulentia nulli probro data est. Crebre post
crapulam rixae, raro conuictijs, caede saepius transigebantur: de pace & bello
in conuiuijs consultare, quasi nullo alio tempore simplicius paterent homi-
num cura, aut ad res magnas magis incallescere. Gens minime astuta, sim-
pliciter omnia arcana detegere: postridie acta retractabant, ut de summa re-
rum deliberarent, dum fingere nescirent: decretum vero ferrent, dum errare
non possent. Potus ex hordeo in similitudinem vini corruptus: proximi flu-
uio accola aduecticia vina in vsu habebant. Cibus simplex, agrestia po-
ma, recens farina, & lac concretum, potus inmoderatio. Vno spectaculoru
genere vsi, ut nudi iuuenes inter gladios & frameas sese celeriter expedirent
Exercitatio artem parabat, ars decorem. Alea adeo studiosi, ut caeteris amisi-
lis nouissimo iactu de libertate contenderent: victus voluntariam seruitu-
tem adibat: & quanq; iuuenis & robustus, ligari se & vendi patiebatur.
Annum in hyemem, ver & aestatem diuisum habebant, autumnum vini &
caeterarum frugum inopia nescientes. In funere lamenta & lachrymas cito
abstergebant, in dolore & tristitia permanebant diutius: foeminis tantum lu-
gere permissum, viris meminisse solum. Et hi olim fuerunt Germanorum
mores talis viuendi ritus, Sed quae mutatio longo temporum intervallo
ut in caeteris gentibus, sit facta ex praesenti rerum statu deprehendi potest.

Vestitus

Mimonia

Adulteri
pœna.

Vicia nō ri-
denda.

Homicidij
multatio.

Temulentia
non probro
data

Potus ex hor-
deo.
Cibus.
Spectacula

Ludendia
mor

Funeris
manorū lu-
tus

De oim gentiū ritibus.

**Recētia ger-
manorū insti-
tuta**
Clericorum
Germanorū
mores
Reuerentia
clericis q̄re
exhibeat
Clericorum
Germanorū
studia
Sc̄ps status
nobilis est.
Nobiles ger-
manie quan-
ta sibi arro-
gent
Nobiliū stu-
dia
Venatio pri-
uatis interdi-
cta
Vestitus no-
biliū Germa-
niae
Incessus no-
biliū

Omnis hodie Germanorū conditio siue status quadruplex est. Primus clē-
ricorum tam secularium q̄ religiosorum est, cuius vtriq̄ magnis & largis
redditibus censibusq̄ prouisi, ab alijs plurimum honoris percipiunt, non io-
lum, q̄ deo optimo maximo sacrificent, sanctorum laudes cantent, a anima-
rum curam habeant, sed etiam q̄ scripturas intelligant, & ipsis interpretent,
vitamq̄ cōlibem agant. Nam qui in his minus probant facile ab inerti vul-
go aspernari solent. Vestitu religiosi quicq̄ suo, & satis decenti vtuntur. Sæcu-
lares tunicas portant fluxas, pullo vt plurimum colore, caput mitra lanea te-
gunt non multum fastigiata, sed capite auretenus satis adhaerenti. Ex collo-
quum in publicum procedunt fasciam dependunt, quidam sericam, quidā
laneam honestatis tantummodo causa. Superducunt & calceis crepidas siue
sandalia, quę domum reuersi deponunt. Ocio maior pars vacat, literis pau-
ci intendunt, pomeridianas horas ludendo potandoq̄ deducunt. Iniurias
suas minores sacerdotes ad episcopum deferunt, & aliquando ad Rhoma-
nam curiam. vnde graui damno eos, qui nocuere aliquando afficiunt, & sibi
securitatem parant. Secundus status nobilium est, hic gradus multos habet:
sunt enim principes, sunt Comites, atq̄ Barones, atq̄ inferioris gradus mi-
lites. Principes non solum dignitate & generis claritudine, sed & potentia
ceteris antecedunt, terras habent & dominia latissima, Comites & Barones
ceteriq̄ nobiles per regionem dispersi florum adinstar interlucunt. Sed il-
lud in nobilium ordine mirum videri potest, q̄ principes ipsi, atq̄ comites
Cæsari, quoties Imperij necessitas exigit, obsequia tanq̄ subiecti præstent,
milites exemptos se dicant, & nisi ad stipendium nemini seruiant, nec subdi-
tos suos seruire sinant, & tamen Rhomanum Imperatorem dominum suū
ac principem esse dicant & recognoscant. Prophanari & non parum minui
generis sui splendorem existimant, si mercaturam artemue aliquam moecha-
nicam exerceant. Si plæbiam aut sibi inferiorem uxorem ducant. Si in aliena
vrbe ciuium more habitent. Ipsi vrbaniū confortia cōmercia omnia per-
osi, arces & robustiora splendidioraq̄ ædificia in montibus syluis & rure
collocata cum familia sua libere habitant. Quidam principum aut regum cu-
rias frequentant, & bella sequuntur: alij de redditibus suis & patrimonio vi-
uentes domi manent, cōmuniter tamen venantur, quod solis ipsis licere lon-
go vsu & concessa libertate contendunt, priuatis leporum præsertim, capre-
arum, hinnulorum ceruorumq̄ venatio in aliquibus locis oculorum efful-
sione, in quibusdam truncatione capitis interdicta, noxias tamen feras capta-
re cuiq̄ licet. Laute insuper nobiles ipsi epulantur, vestiuntur splendide, au-
ro & argento diuersi coloriq̄ serico tam viri q̄ mulieres domi & foris exor-
nantur, multo familiarium cœtu incedunt, & incessu adeo maturo & præme-
ditato, vt a plæbais mox vt videantur internosci possint. Equis si longius
eundum sit, & non pedibus vadunt: dedecorosum enim hoc valde ducunt,
& merum egestatis iudiciū. Sed prædari, vbi necessaria desint, non verentur.
Iniurias illatas raro iure, sæpius congregato ex locijs equitatu, ferro, flāmis
& rapinis vlciscuntur, coguntq̄ per hoc eos, qui intulerunt ad satisfactiōem.

Gens superba, inquieta, auara ecclesiæ prælati & eorum bonis insidians semper. subditos rusticos irremissa seruitute exercet, incredibile dictum quantum miseros & infelices homines vexet, quantum exugat. Eset Germania nostra ter quaterq; foelix si Centauri isti Dionysij & Phalarides, aut eijcerentur, aut saltem ipsorum tyrannide refrænata & potestate diminuta priuatim quemadmodum in Heluetia, nobiles viuere cogerentur. Sequens status oppidanorum est, quorum quidam Cæsari tantum subiecti sunt, quidam principibus aut ecclesiæ prælati. Qui Cæsari parent libertates multas habent, mores etiam & instituta quibus in cõmuni ferme vtuntur, Singulis annis ex ciuibz magistratus suffragio creatur, apud quem summa potestas cum Imperio sit, in caput animaduertere cuiusq; habet, hoc ordine, Si de criminibus agitur, assident in concilio hi, quos sibi ciuitas delegit, rei ipsi ligati adducuntur, accusatoribus & reorum defensoribus dicendi copia datur, quibus auditis, eunt in sententiam non vt leges censent quas non nouerunt, sed prout ratio eis dicit atq; iudiciorum consuetudo habet, quod & in ciuilibus causis obseruatur: excepto qd Cæsar in his appellari potest: in illis vero non. In omni fere Imperiali ciuitate duplices ciues sunt: ingenui & plæbei, Mercantijs & officinis plæbei intendunt: ingenui (qui & patricij dicuntur) patrimonijs tantum redditibusq; suis contenti equestrem ordinem imitantur. Si plæbiorum quispiam ditior factus se illis cõmercio aut consuetudine cõmiscere contempderit repellitur. vnde longo iam tempore vterq; status in suo valore perdurat. Reipublicæ administratio tamen fere cõmunis est, & vtriusq; permissa; nec eis plæbs seruire aut subiecta esse videtur, sua cuiq; substantia tuta est, & libertas, saluis legibus, vt viuere velint: in cõmuni iusticia per totam regionem ab illiteratis administratur. In singulis oppidis & nonnullis pagis etiam viri duodecim, vitæ integritate ac honestate præcipui eliguntur in iudices, nullo habito respectu sciant ne literas vel non: illi iudicandi munus necessario subeunt: licet remunerationem seu mercedem inde nullam expectent, præter honorem, pro cõmuni tantummodo bono, suis negotijs posthabitis, iudicij statuto tempore intendunt, iurantq; singuli se vnicuiq; iudicatuꝛos scdm qd eis visum fuerit iustius atq; melius. Nec a sententijs eorum maiores nostri appellabant, indignum fore putantes tantorū virorum gratis iudicantium decretis contraire. Hodie vero passim ab eis appellari coepit, quod ferendum esset, si iudices, ad quos appellatum fuerit, in iudicando consuetudinem priorum iudicum seruarent: sed hoc a paucis attenditur immo plærumq; priorum iudicum sententiæ, alioquin nullam iniquitatem continentes, ob id solum quia contra leges scriptas prolata inveniuntur retractantur, in quo sine eorum demeritis & iudices primæ instantiæ imperitiæ sugillantur, & victrix pars grauatur, hoc qd iustum sit viderint ipsi. Ciues insuper honestissime inter se & amicissime viuunt: in locis publicis & priuatis frequenter conuenientes mercantur, conuiuantur, colludunt, colloquunt raro alterutrū decipiunt, raro contendunt: quocunq; tempore, quocunq; etiam loco, tam viri qm mulieres obuantes inuicem honorant & salu-

Germaniæ nobiliū ciuū delitas

Germania abiq; nobilibus foelix

Tercius Germanorū status oppidanorum est

Magistratus oppidanorū.

Iudiciorū forma

Ciuū Germanorū cõnditio duplex

Illiterati iudicant viri duodecim.

Appellatio abusus.

Ciuū cõcordia & cõsuetudo.

De oim gentiu ritibus.

- Victus** tant. Victu vestituq; priuatis diebus ferme omnes Germani admodum frugaliter comedunt: ociosi bis. Habitus quo viri induuntur comuniter laneus est: quo mulieres, lineus: sed adgo virorumq; diuersus & colore & forma vt raro vnus sicut alius vestitus appareat. Aduenticijs & nouis vestimentorum formis iam plurimum gaudent, Italicis Gallicisq; praesertim, a quibus ante paucos annos obtusa calceamenta viri, cum fluxis & discissis manicis tunicas, & texta pilea, quae pyretia vocant, receperunt: gestabantur mea adhuc memoria rostrati calcei, vestes curtae atq; strictae caudata capitia. Sed ista antiqua virorum frugalitas hodie ad mulieres venit, mulieribus commissa est. haec depositis multiplicibus peplis, quibus grandia olim capita faciebant, vnico tantum hodie velantur, modestius incedunt Aurum, argentum, & vniiones exquisita item vestimentorum fimbria ex varijs & preciosis animalium pellibus aut sericis fere omnino abiecerunt. Quid dicam de vestium Symmaris quae nisi apud nobilitatem vix magis conspiciuntur: Satis honestus hodie foeminarum vestitus est, satis decorus, nihil haberet quod merito reprehendere quis posset, si a quibusdam superne nimium non excauaretur. In funeribus & parentationibus nigris amiciuntur: defunctos dies triginta lugent, ac ipsis interim ter iusta perfoliunt, primo videlicet die, septimo atq; tricesimo. Ad dei cultum deditissimi sunt: nullus artificum est, qui mane, anteq; laborare incipiat aedes sacras non intret, & diuino officio intersit, serui atq; ancillae ad hoc a dominis quasi compelluntur, turpe putant eiq; non modicum exprobrandum, qui ex pigritia aliaue inani causa sacra negligunt: Eleemosynas multas tribuunt. Nulla fere ciuitas est in qua non fratrum mendicantium conuentus sunt: peregrinorum inopum publica hospitia: Aluntur etiam iuvenes ephoebi, qui studiorum causa paterna domo digressi voluntarie hinc inde exulant, tam multi interdum in vna ciuitate, vt mirari possit vnde nutrantur, illi a ciuibz expietate hospitantur: victum domesticatim cantantes mendicant, eum tamen large accipiunt, propter hocq; aedibus sacris, & sacerdotibus deputati diuina officia cantent, ad clericatumq; instituantur: Domus publica iuxta singulas parochias vna est, in qua artium & disciplinarum studio tam hi q; ciuium filij quotidie conueniunt: qui ipsis praesunt docentq; viri non minus virtute q; doctrina spectati sunt: delinquentes & literarum neglectores ferulis percutiunt aut verbis duriusculis castigant. Priuatae aedes pene omnes contiguae sunt, atq; pro ciuium facultate vicorumq; dispositione constructae. Diuites lapidibus coementisq; superbe aedificant: pauperes luto & ligno tantum humiliter: tegulis tamen latericeis aut scissilibz lapide aedificia sua vtriq; tegunt, ob decorem ne aut aduersus incendium asfirmare non possum. In Saxonia & alijs plerisq; locis dolatis asserculis operiunt: quare oppida parum venusta visunt, & igni magis obnoxia sunt: plateae vt plurimum silicibus stratae sunt. Portae seu exitus vrbiu cellis turribz insigniti, in quibus diurni custodes aduentantes equites tuba significare solent, vt hi qui portas inferius obseruant praemoneant, & eas in maiori tutela
- Habitus Germanorum diuersus.**
- Mulierum Germanorum: i cultu corporis decencia.**
- Luctus funebris**
- Germani ad cultu dei pensati.**
- Misericordiae sunt Germani.**
- Pueri studiorum causa exulantes.**
- Studij locus apud parochias**
- Litterarum praecipuos**
- Vrbanoz edificiorum forma.**
- Domorum etia in Saxonia**

habent. Vrbes cōmuniter natura & arte munitæ, aut iuxta vorticosa flumina vel in montes sitæ sunt: quæ in plano resident muris fossatis vallis insuperabilibus circumseptæ turribus & propugnaculis innumeris, veluti ex terra prominent. Est etiam multarum ciuitatum circūiacens ager fossis adeo profundis & amplis conclusus, vt ab externa populatione & is tutus sit.

Vrbū situs

Eorum postremum, qui in rure pagatim villatiq; habitant, quicq; illud colunt, & propter hoc rustici vel rurales appellantur, si credere velint, satis misera & dura conditio est: seorsum ab alijs quisq; cum familia, & pecore suo humiliter viuit. Casæ luto lignoq; e terra paululum eductæ, & stramine cōtectæ, domus. Panis cibarius, puls auenacea, aut decoctum legumen, cibus. Aqua serumue potus. Toga linea, perones duo & pileus fucatus, vestitus. Gens omni tempore inquietā, laboriosa, immunda. In vicinas ciuitates ad vendendum portat quicquid tam ex agro, q̃ ex pecore fructus percipit: sibi q; ibi ediuerso comparat, quorumcunq; eget. Artifices enim secum habitantes nullos aut paucos habet. In sacra æde quæ in singulis vicis cōmuniter vna est festo die ante meridiem omnis conuenit & a sacerdote suo dei verbum & sacra audit: post meridiem vero sub tiliā aut alio publico loco, atq; de suis rebus tractat. Iuniores postea modulante tibicine choream ducunt, senes petunt cauponam & vina bibunt. Absq; armis in apertum virorum nullus vadit, gladijs ad omnem temporis fortunam præcincti. Viros singuli pagi inter se eligunt duos aut quatuor, quos rusticorum magistros appellant, conuentionum illi contractuumq; sequestres sunt, & reipublice dispensatores: ad ministrare tamen nō habent, sed domini, aut qui ab his eis præficiuntur barbaro nomine Sculteti: dominis crebro per annum seruiunt, rus colunt, & semine conspargunt, fructus metunt, & horreis important, ligna secant, domos ædificant, fossas effodiunt. Nihil est quod seruilis & misera gens ipsis debere non dicatur. Nihil etiam quod iussa facere absq; periculo recusare audeat, delinquens grauiter multatur. Sed nihil est genti durius, q̃ q; prædiorum quæ possidet, maior pars non sua sit, sed illorum, a quibus certa frugum parte quotanni redimere debet. Et tales hodie in vniuersum Germanorum mores sunt, si viuendi ritus.

Quare? Germanorū sitatus agricolarum est

Agricolarū misera conditio

Quid diebus festis rusticū agunt.

Rusticorum magistri.

Sculteti pagorū præfeci.

De Saxonia, Saxonumq; & priscis & recentibus moribus. Caput Tredecimum.

Saxonia Germanicæ particularis regio, ab occasu Visera flumio, aut vt alij volunt, Rheno terminata: ad aquilonem Dacos habet, & mare Balteum: Francones ad meridiem, quibus Baiuarij & Boemi obtendunt: ad orientem Pruteni: intra quos terminos q̃ multæ gentes diuersis nominibus hodie includantur, ex supradicta Germanicæ descriptione intelligi potest, quæ omnes Saxonici iuris esse volunt. Terra a Saxonibus populis nomen accepit, quos qdam reliquias Macedonici exercitus qui secutus magnū Alexandrū in matūra ipsius morte per totū orbem sit dispersus, esse dixerunt: Quidam

Saxoniarū limites

Saxones vni in Germaniā puenere

De oim gentiū ritibus.

eos a Brytannia quærendarum sedium causa nauigijs digressos Germaniæ
 adnauigasse & propulsatis Thuringis eorum terram occupasse. Erat enim
 Saxonica gens ab initio inquieta nimis, finitimorum sedibus infesta, domi
 tamen pacata & ciuium vtilitatibus placida benignitate consulens. Generis
 quoque ac nobilitatis suæ prouidissimam curam habens, nec facile ullis alia
 rum gentium vel sibi inferiorum connubijs infecta, proprium sincerum &
 tantum sui similem populum facere conata. Vnde habitus quoque ac corpo
 rum magnitudo, comarum color tanquam in tanto numero hominum idem pe
 ne omnibus. Quatuor in genere differentias habuit, Nobilium, Liberos, Liberorum
 Saxonū quatuor Libertorum atque Seruorum. Et id legibus cautum erat, ne vlla pars sue fortis
 oblita terminos in copulandis coniugijs transgrediatur. Sed nobilis nobilem
 ducat uxorem, & liber liberam. libertus coniungatur libertæ, & seruus ancil
 læ. quicumque vero contra faciat, cum vitæ suæ id damno luat. Legibus ad ma
 lefactorum vindictam optimis utebatur. Multa quoque vtilia & secundum nature
 legem honesta in morum probitate habere studuit, quæ ei ad veram beati
 tudinem promerendam suffocissent, si aliqualem creatoris sui Dei optimi
 Idolatricæ Saxonum zones dediti maximi noticiam habuisset. Frondosis arboribus, fontibusque venerationem
 exhibuit, & trunco ligneo non parvæ magnitudinis sub diuo erecto, quem
 patria lingua Irminsul, latine vniuersalem columnam dixit, quasi omnia sus
 tinentem. Coluit etiam Mercurium, cui certis diebus humanis hostijs litabat
 Mercurius a Saxonibus obseruatus Deos suos neque templis includere, neque humanæ speciei assimilare, pro diu
 nitatis magnitudine & dignitate licitum arbitrata est. His lucos & nemora
 consecrauit, ab illorumque nominibus dixit, secreta non nisi cum maxima reue
 rentia contemplabatur. Auspicia & sortes gens illa quam maxime obseruabat.
 Auspicia & sortes Virgam frugiferæ arbori decidam in surculos amputabat, eosque notis qui
 busdam discretos super candidâ vestem temere, ac fortuito spargebat. Mox
 si publica consultatio fuit sacerdos populi, si priuata, ipse paterfamilias preca
 tus deos, cælumque suspiciens, ter singulos tulit sublatiscque secundum impressam
 antea notam interpretatus est: & si prohibuerunt, nulla de eadem re ipsa die
 consultatio erat. Si permissum est, euentuum adhuc fides exigebatur. Auium
 Equorum præstigia & moni
 rus experiebantur Saxo
 nes voces volatusque interrogare proprium gentis erat. Equorum quoque præsta
 gia ac monitus experiri publice alebantur isdem in nemoribus ac lucis can
 didi & nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos vel
 Rex princepsue ciuitatis comitabantur atque hinnitus ac fremitus observa
 bant, nec ulli auspicio maior fides adhibebatur, non solum apud plebem,
 sed apud procures etiam atque sacerdotes. eos enim ministros deorum esse, &
 diuinorum consiliorum conscios credebant. Erat & alia auspiciorum obser
 uatio genti in usu, qua grauium bellorum euentus explorabat, eius videlicet
 gentis cum qua bellandum fuit captiuum quencque interceptum compellen
 do cum electo popularium suorum decertare: victoria huius vel illius pro
 præiudicio accipiebatur, Carolus magnus diutino bello gentem omni im
 pietate abiecta Christianam fidem assumere coegit, quam & hodie cum cæ
 teris Germanis religiosissime obseruat. Regio multis augustissimis & sum

ptuosissimis basilicis, templis, & coenobijs clara, quod Alberstadio est bea-
tae virgini sacrum, prophani non patet, tantum initiati subeunt. Inducitur ta-
men vnus aliquis e populo cinericio die, hominum opinione nequissimus,
hunc velato capite, pulla veste sacris admovent, quibus rite peractis templo
eijcitur: eiectus toto ieiuniorum tempore nudis calcibus urbem pererrat, di-
uorum templa visitabundus. Sacerdotes illi victum suggerunt, mox in do-
minica cena iterum templo inductus, post olei consecrationem ab vniuer-
so clero expiatus dimittitur elehemosyna prius accepta, quam pie offert
templo, hunc Adam vulgo vocant, quia vt protoplastus ille omni vacet cri-
mine, per eumq; ciuitas creditur expiata. Est ager Saxonicus rerum omnium
praeterq; vini ferax, Argenti atq; alij aeris fossiones multas habet. Ad Gosla-
riam & plerisq; alijs locis salem ex fontium quorundam aquis albissimum
coquunt, & vectigal ingens percipiunt. Hordeum & triticum serunt, ex qui-
bus non solum candidissimum panem efficiunt, sed etiam ob vini caritatem
potum Cereuisiam, quae adeo sitienter & immodeste ab ipsis bibitur, vt vbi
in symposijs conuiujsq; pocillatores nec hyalis nec cantharis sat infundere
possint, repletum multrale apponant, & scutella iniecta hortentur quemq;
pro libito potare: dictu incredibile est, quantum huius liquoris in se immo-
destissima gens capiat, quantum mutuo ad bibendum cogant & hortentur,
non sus, non thaurus tantum ingurgitaret. Non ad ebrietatem atq; vomitum
potasse sufficit, sed rursus ad sobrietatem, dies noctibus noctes diebus con-
tinuantes, qui cunctos potando superat, is non solum laudem & gloriam
deportat, verum etiam pro quo contenderunt ex bene olentibus herbis aut
rosis sertum aut quid aliud in praemium. Serpit ab illis eheu perditus mos
fere in totam Germaniam, vt eo modo etiam iam fortissima vina bibantur,
cum ineffabili malo. Hospiti vel alteri eum locum, in quo bibitur, subeunti,
potum quotquot habent, assurgunt & porrecto poculo ad combibendum
officiosissime hortantur. Inimicus arbitratur qui saepius inuitatus non preten-
ta causa compotare recusat: caede nonnunq; & multo sanguine hoc dedecus
expiatur. Cibatu Saxones duro & inconcinno vtuntur, lardum, aridae hila,
cepe crudae, butyrum salsum & nondum adhuc liquatum peculiaris genti ci-
bus. dominicis diebus in plerisq; locis coquunt quo per hebdomadam ve-
scantur. Infantes non vt apud nos pulre quae farina & lacte concinnat, nutri-
untur, verum solidiori cibo qui bene masticatus a nutricibus ad deglutien-
dum tenello ori immittitur: vnde Saxones tali cibo in tenera aetate assueti,
& tolerantiores reddunt & validiores. Linguam peculiarem habent. Vesti-
tum & caetera tum alijs Germanici sanguinis indiscreta.

Templū in
Alberstadio

Mirandus
ritus

Adā singul
annis expiat

Sal saxonici

Cereuisia Sax
onibus potus

Saxonū po-
tandi immo-
destia

Comporan-
do decertat
Saxones

Hospites ex-
cipiunt potu

Saxonū cib⁹

Infantū nu-
trimentū.

Lingua Sax-
onum

De Vuestualia & iudicio Vuestualis a magno Carolo
commisso. Capitulum Decimumquartum.

Vuestualia Saxoniae limitibus inclusa, Rhenū ab occidente habet, Vi-
surgum, qui etiā Visera dicit ab oriente, a septentrione Phryliam &
Holandiā, meridiem Hassiae montes excipiunt, quos obnobios Pro

Vuestualie
fines

Obnobij
montes

K iij

De oīm gentiū ritibus.

Amasis flu-
uius

Sala fluuius.

Occulti iudi-
ces a Carolo
instituti.

Iudiciū veti-
tum siue oc-
cultum

Iudiciū vesti-
tū valens ab-
usus.

Regionis
uestitū
conditio

Franconie
extremitates

Iomæus appellare videtur, ex quibus Amasis fluuius oritur, qui Padeburnā & monasteriū non ignobiles ciuitates mediam ferme prouinciā intersecat, & per Phrisiam defluens fertur in mare, Sala quoq; Drusi, qui Augusti priui-
gnus fuit, clade celebris. Hæc regio olim, vt Strabo scribit, a Bructeris inha-
bitata est. Alij a Sycambris dicunt. Hos populos Carolus Francorum Rex,
qui Magni cognomen tulit bello victos primum ad Christianā fidem com-
pulsit; cæterum quum sæpius rebellarent, repetitoq; idolorum cultu Christi
religionem spernerent; nec iusiurandum quouis modo aduerterent, vt metu
pœnæ gentis temeritatem Carolus compesceret occultos iudices instituit,
quibus potestatem dedit, vt q̄ primum deierasse aliquem comperissent, aut
fregisse fidem, aut aliquod aliud scelus perpetrasse, mox illum vbi primum
comprehendi posset pro arbitrio necarent, nulla citatione aut expurgatione
præuia: viros graues ac iustos elegit, qui plectere innocentes haud ab re pos-
sent. Terruit ea res Vuestualos, ac demum in fide continuit, quū sæpe in ne-
moribus & procures & mediocres viri laqueo suspensi inuenirentur, nulla ac-
cusatione prius audita: quærentibus tamen causam, constabat fidem fregisse
aut magnum aliquod scelus cōmisisse. Id iudicium ad nostram vsq; ætatem
perdurat, vocaturq; vetitum. Qui ei præsunt Scabini appellant, quibus tan-
ta præsumptio est, vt etiam per totam Germaniam iurisdictionem suam ex-
tendi velint. Secretos ritus habent & arcana quædam instituta quibus male-
factores iudicant, ea nondum quisq; repertus est qui vel precio vel metu re-
uelauerit. Ipsorum quoq; Scabinorum maior pars occulta est, qui per prouin-
cias discurrentes criminosos notant, & inferentes iudicio accusant probant
q̄ vt eis mos est: damnati libro inscribuntur, & iunioribus Scabinis cōmitti-
tur executio. Rei ignari sue damnationis vbiq; reperiuntur supplicio affi-
ciuntur: Degenerauit autem hodie iudicium: nam & viles interdum persone
admittuntur, & ciuilia negotia tractare audent, quibus erat solum de crimi-
nalibus permessa potestas. Regio est admodum frigida, vini & frumenti in-
ops: pane vescuntur nigro: ceruisia potus est. Vinum quod Rheno aduehitur
magno emitur precio, eo tantum opulenti & raro tamen vtuntur: bellicosi
indigenæ atq; ingenioli: vnde inoleuit prouerbiū, Vuestualiam viciosos
ac fallaces homines potius gignere, q̄ stultos. Præfili Colonienſi parent.

De Franconia, & Francorum multis ritibus. Caput Decimumquintum.

Franconia siue Francia orientalis Germaniæ pars & fere meditullium,
a Sycambris quibus Valentiniani Cæsaris tempore ob Halanos deu-
ctos Francorum nomen contigit appellata. Sueuiam & Baioariā a me-
ridie habet, Rhenus illi occiduus est, ab ortu Boemi accolynt, Hassi & Thu-
ringi Saxonie populi a septentrione, Regio latis ac densissimis syluis, aspe-
risq; montibus clausa, difficulter adiri pot: intus plana est innumeris turritis

oppidis, castris & pagis exculta. Sylua quæ Hercynia dicit æditissimis iugis
p circuitu obfirmans eam veluti natiuo muro ambit. Moganus nauigabile
flumen, Sala, & Thuberus, Neccharus etiam perlabuntur: valles in quibus
decurrunt amplæ & profundæ sunt, earumque vtraque latera viuis confita
vinum producant, quod ob sui præstantiam ad remotissimas gentes trans-
portatur. Terra præterea pars quæ Norica hodie vocatur atque ubi flumini-
bus vicinior est, arenosa nimium non est, ut Æneas Syluius scriptum reli-
quit, nec nimium etiam silicosa, Fertilis omnis est, Hordeum, triticum, &
omne frumentum legumeneque satum multo cum fœnore reddit. Nulla Ger-
maniae prouincia plures & maiores cæpas gignit, nulla grandiora rapa, &
caulis capita. Adde Glycerhyam radicem melleam, quæ in Babenburgen-
si agro tanta copia effoditur, ut ingentes currus ea onerari videas. Est etiam vn-
dicunque terra cultissimis pomarijs & pratis amœna. Hominibus omnige-
nisque pecoribus abundans. Est piscatio propter fluuiorum copiam multa.
Maior tamen venatio, feræ in nemoribus a principibus fouentur, aperta sta-
bula hæc plurima habent in quibus hyemis tempore pabulum & interdum
sal accipiunt, seque a coeli inclementia tutantur: eas captare aut saltem perse-
qui priuatorum nemini concessum. Principes quibus Franconia subiecta
est quinque sunt, Burggrauus Nornbergensis, Comes palatinus Rheni duo
sæculares, Babenbergenensis, Herbipolensis, Maguntinensis tres ecclesiastici.
Herbipolensis terræ ducatum habet, quare dum sacris operatur in altari de-
nudatum gladium habet atque vexillum, is die quo Metropolim primum ca-
thedramque episcopalem possidere intendit pro more ciuitatem ipsam ingre-
ssi ac exquisitissimo equitatu accedit, in quam admissus, intra portas de equo
descendit, & paludamento omni abiecto griseam & vilem tunicam induit,
funecque præcingit, atque in ea plantis & capite nudus humiliter in basilicam
ad patres concanonicos ascendit, quibus fidelitate promissa in cathedram
sublimatur: ducitur tamen prius ad episcopi cuiusdam statuum, ibique serio ad-
monetur, ut talem agere velit, qualis ille fuerit, qui ex humili & abiecto scho-
lasticulo per discordiam contemptumque electus ecclesiæ statum optime ad-
ministravit. Huic cathedræ nullus ex Ducibus aut etiam Comitibus proge-
nitus præficitur, sed qui ex inferiori nobilium ordine sit. Non quod principem
sustentare non possit, quum opulenta & potens satis existat, verum ut Epi-
scopus apud eos permaneat ex quibus maior Canoniorum pars constet.
Est etiam Herbipolensis ecclesiæ præpositura insignis, quam quoties nouus
possessor intrat, debet ille in multis per regionem pagis, ob decimam, quam
in his habet, referta vino ingentia dolia in publicum statuere, & scutellas ali-
quot imponere, ex quibus quicumque velit bibere possit. Franconia gens a cæ-
teris Germanis & habitu & corpore nihil differt: laboris patientissima est: in
vinetis colendis tam viri quam mulieres exercentur: nemini otium datur.
Vinum quod inde percipit ob domesticam egestatem vulgo vendit, ipsa
aquam bibit. Ceruissiam contemnit, nec facile ad se deferri permittit. In
Herbipoli iuniorum tantummodo tempore, & extra ciuitatem in nauali

Hercynia sil-
ua Franco-
nia claudit.

Vinum Fran-
conicum.

Fertilitas
Franconia.

Liquiritia
glycerhyla.

Piscatio
Venatio

Franconia
principes

Episcopus Herbipo-
lensis Fran-
conia dux

Mos qui in æ-
cepto obser-
uatur

Episcopus Her-
bipolensem
quis admini-
stret.

Præpositura
Herbipolen-
sis

Francones a
cæteris Ger-
manis nihil
differunt.

De omnium gentium ritibus.

Cervisia cō-
temnit a frā
conibus.

In Frāconia
multi adue-
nā
Duob⁹ vicij
Francones
obnoxij

Mos in quin-
tis feriis ante
Christi nata-
lem

Mos in Chri-
sti natali

Corybantes
circa Iouem

Kalendꝫ De-
cembris

bus hæc vendit, vt hi, qui tum se a vino abstinere eam aque loco habeant. In solens gens est, superbaq; multum sibi arrogans, multum præsumens, alias nationes contemnit: cauillisq; adeo plerunq; prosequitur, vt qui cum ea morantur, nisi lingua prodatur patriam suam non dicant. Eos qui hæc patienter ferunt facile secum commorari patitur, & veluti per hoc approbato conu-
gijs admittit: vnde multi Sueui, multi Bauari, Hassiq; in Franconia habitant. Ad dei insuper cultum propensa est, duo tamen non mediocria vicia sunt quibus plus satis hodie gens illa indulget, blasphemia videlicet & latrocinium, illud decorum, hoc honestum reputans, & sibi ex longo usu licitum. Multos mirandos ritus obseruat quos ideo referre volo, ne quæ de externis scribuntur inanes fabulæ æstimentur. In trium quintarum feriarum noctibus, quæ proxime domini nostri natalem præcedunt, vtriusq; sexus pueri domesticatim eunt ianuas pulsantes, cantantesq; futurum saluatoris exortum annunciant & salubrem annum: vnde ab his qui in ædibus sunt pyra poma nuces & nummos etiam percipiunt. Quo Christi Iesu natalem gaudio in templis non clerus solum sed omnis populus excipiat: ex hoc attendi potest qd puerili statuncula in altare collocata, quæ nuper ædium repræsentat, iu-
venes cum puellis per circuitum tripudiantes choreas agant, seniores can-
tent more haud multum ab eo quidem diuerso, quo Corybantes olim in Ideæ montis antro circa Iouem vagientem exultasse fabulantur. Kalendis Decembris quo tempore & annus & omnis computatio nostra inchoatur cognatus cognatum, amicus amicū accedunt, & consertis manibus inuicem in nouum annum prosperitatem imprecantur, diemq; illum festiua congratulatione & comotatione deducunt. Tunc etiam ex auita consuetudine vltro citroq; munera mittuntur, quæ a Saturnalibus quæ eo tempore celebrabantur a Rhomanis Saturnalia, a Græcis Apophoreta dicta sunt. Hunc morem anno superiori ego ita verificauī. Christe patris verbum &c.

Natalemq; trum celebrantes octo diebus

Concinimus laudem, perpetuumq; decus.

Atq; tuo exemplo moniti munuscula notis

Aut cappum pinguem mittimus aut leporem

Aut his liba damus signis & imagine pressa.

Mittimus aut Calathis aurea mala decem,

Aurea mala decem, buxo cristata virenti,

Et varijs caris rebus aromaticis.

In epiphania
dñi domesti-
catim rex eli-
gitur.

Quo rex eli-
gatur

In Epiphania domini singulæ familiæ ex melle farina addito zinzibere & pipere libum conficiunt, & regem sibi legunt, hoc modo, Libum materfamilias facit, cui absq; consideratione inter subigendum denarium vnum immittit, postea amoto igne supra calidū focum illud torret, tostum in tot partes frangit, quot homines familia habet: demum distribuit, cuiq; partem vnā tribuens: Adsignantur etiam Christo, beatæque virginī & tribus Magis suæ partes, quæ loco elehemosynæ elargiuntur. In cuius autem portione denarius repertus fuerit, hic Rex ab omnibus salutatus.

in sedem locatur, & ter in ætum cum iubilo eleuatur, ipse in dextra cretam
habet, qua toties signum Crucis supra in triclinij laquearijs deliniat, quæ
crucis q̄ obstare plurimis malis credantur, in multa obseruatione habentur.
Duodecim illis noctibus, quæ Christi natalem Epiphaniâq̄ intercurrunt,
nulla fere per Franconiâ domus est quæ saltem inhabiteat, quæ thure aut ali-
qua alia redolenti materia aduersus dæmonū incantatricūq̄ insidias non sub
fumigetur. Quo item modo tres p̄cedentes quadragesimale ieiuniū dies per
agat, dicere opus non erit, si cognoscat, qua populari, qua spontanea infania
cetera Germania, a qua & Franconia minime desiscit, tunc viuat. Comedit
enim & bibit, seq̄ ludo iocoq̄ omnimodo adeo dedit, quasi vsui nūq̄ ve-
niant, quasi cras moritura hodie prius omnium rerum satietatem capere velit,
Noui aliquid spectaculi quisq̄ extogitat, quo mentes & oculos omnium dele-
ctet admirationeq̄ detineat, Atq̄ ne pudor obstat, qui se ludicro illi cōmit-
tunt facies laruis obducunt sexum & ætatem mentientes, viri mulierū vesti-
menta, mulieres virorum induunt. Quidam satyras aut malos dæmones po-
tius repræsentare volentes, minio se aut atramento tingunt, habitūq̄ nefando
deturpant; alij nudi discurrentes Lupercos agunt, a quibus ego annuū istū
delirandi morem ad nos defluxisse existimo. Non enim multū diuersus est
a Lupercalibus sacris, quæ Lyceo Pani in mense Februario olim a nobilissi-
mis Rhomanorū iuuenibus celebrabantur, qui nudi, faciesq̄ sanguine foeda-
ti per urbem vagantes obuios loris cedebant, quos nostri faccis cinere reuer-
tis percutiunt. In die cinerum mirum est quod in plarīsq̄ locis agitur. virgi-
nes quorū quot per annū choream frequentauerunt, a iuuenibus congregant,
& aratro pro equis adnectæ tibicinem suum, qui super illud modulans sedet,
in fluuium aut lacum trahunt: id quare fiat nō plane video, nisi cogitem eas
per hoc expiare velle, q̄ festis diebus contra ecclesiæ præceptum a leuitate
sua non abstinerint. In medio quadragesimæ, quo quidem tempore ad læti-
ciam nos ecclesia adhortatur: luuentus in patria mea ex stramine, imaginem
contextit, quæ mortem ipsam (quemadmodum depingitur) imitetur: inde ha-
sta suspensam in vicinos pagos vociferans portat. Ab aliquibus perhumane
suscipitur & lacte pisces siccatisq̄ pyris quibus tum vulgo vesci solemus refe-
cta domum remittitur: a cæteris quia malæ rei, vtp̄ta mortis, prænuncia sit
humanitatis nihil percipit, sed armis & ignominia etiam adfecta a finibus
repollitur. Eodem tempore & talis mos obseruatur: intexitur stramine vetus
vna lignea rota, atq̄ a magno iuuenum cœtu in æditiores montes gestata
post varios lusus, quos in illius vertice illi toto die, nisi frigus impediatur, cele-
brant: circiter vesp̄rā incenditur, & ita flammas in subiectam vallem ab
alto rotatur, stupendum certe spectaculum præbet, vt plarīq̄ qui prius
non viderint Solem putant aut lunam cœlo decidere. In Paschate vulgo
placentæ pinuntur, quarum vna interdum duæ adolescentibus vna
puellis altera a ditiori aliquo proponuntur, pro quibus in prato, vbi
ante noctem ingens hominum concursus fit, quique agiles pedestres
currant. Ad parochialium templorum dedicationes, quæ Christiano

Ædes subfu-
miganē.

Carn sp̄riuij
dies

Germani an-
nuatim infan-
tiant

Lupercal

Lupercalia.

Mos in cine-
rum die

Mos in me-
dio quadra-
gesimæ

Alius mos i
quadragesi-
ma

In Paschate
ritus.

In ecclesiæ de-
dicatiōibus
ritus

De oim gentiū ritibus.

Ritus in ma-
ioribus sep-
plicatōibus.

Pethecostes
tpe ritus.

Ritus in die
feti Urbani.

In vigilia
sancti Ioannis
ritus varj

Orbiculi i-
gnici excu-
tiuntur

Ollæ cū lu-
minibus sus-
pendunt.

Arbores frō-
dentes pagis
invehunt.

ab octavo
audiātib
aut

instituto quotannis festiuo gaudio & comessatione a totis pagis peraguntur. Adolescentes ex alijs locis non templa, sed choreas visitaturi cum armis & tympano, veluti ad pugnam, quam & sæpius aut inueniunt, aut suscitant, turmatim eunt, redeuntq; capitibus ob id multoties cruentantibus. Tribus illis diebus quibus apostolico instituto maiores Ieranas passim per totum orbem peraguntur in plurimis Franconiae locis multæ cruces (sic em dicunt parochianos cœtus quibus tum sanctæ crucis vexillū præferri solet) conueniunt. In sacrisq; ædibus non simul & vnam melodiam, sed singulæ singulam per choros separatim canunt: & puellæ & adolescentes mundiori quicq; habitu amicti frondentibus sertis caput coronati omneis, & Scipionibus salignis instructi. Stant sacrarum ædium sacerdotes diligenter singularū cantus attendentes, & quamcunq; suauius cantare cognoscunt illi ex veteri more aliquot vini conchos dari adiudicāt. Pethecostes tempore ubiq; fere hoc agitur conueniunt quicunq; equos habent, aut mutuare possunt, & cum dominico corpore quod sacerdotum vnus etiam equo insidens collo in bursa suspensum defert, totius agri sui limites obequitant cantantes supplicantes q; vt segetes deus ab omni cœli iniuria & calamitate conseruare velit. In die sancti Urbani vinitores in foro aut alio publico loco mensam locant, mapis, fronde, & plurimis redolentibus herbis instruunt, desuper statunculam beati pontificis statuantes, quam si dies serena est, largo vino coronant, & omni honore prosequuntur: si vero pluuialis id non solum non faciunt, sed luto proijciunt, & aqua immodica perfundunt: persuasum enim habent, illius diei tempestate auspicioq; vinum tunc florens & augmentari & diminui. In nocte sancti Ioannis baptistæ in omnibus fere perlatam Germaniā vicis & oppidis publici ignes parantur, ad quem vtriusq; sexus iuuenes & senes conuenientes choreas cum cantu agunt: multas etiam superstitiones obseruant, Artemesia & verbera coronati in manibus flores, qui a similitudine calcaris militaria calcaria dicuntur, gestantes, ignem, nisi per eos, nō aspicunt, oculos id per totum annum a languoribus conseruare credunt, Qui abire intendit ille herbas, quibus, vt dixi, præinctus fuit, igni inijcit, dicens, abeat & comburatur cum his omne infortuniū meum. Ante arcem in monte, qui vrbj Herbipoli supereminet ab episcopi aulicis, etiam ignis fit, cui orbiculi quidam lignei perforati imponuntur, qui cum inflammantur, flexilibus virgis præfixi, arte & vi in aerem supra Moganum amnem excutiantur. Draconem igneum volare putant, qui prius nō viderunt. Fiunt eodem tempore figulino opere ollæ quædam, ita multis foraminibus discissæ perforatæq; vt partes vix sibi cohæreant: puellæ illas emunt, & purpurearum rosarum folijs obductas imposito lumine ex domorum culminibus pro lucerna suspendunt. Tunc temporis adolescentes pagis totas pinos inferunt: quarū inferioribus ramis absectis, superiores speculis, vitris, sertis, bracteolisq; splēdicantibus exornant, arborem terræ infixam per totam æstatem ita stare sinunt. Autumni tempore cum vix iam maturæ sunt, non antea vindemiare cuiquam concessum, q; domini quibus decima debetur hoc permiserint:

non enim ille hodie, cras atq; legit, sed quotquot in vno colle vina habent, vno vel duobus diebus omnes omnia abscerpunt, indicitur hodie in illo cras in altero legendum: decime in vallibus sub vinetis excipiuntur, qui tardius, q̃ iussum est, vindemiare volunt non solum cum licentia facere debent, sed etiam suis expensis decimā in domini torcular inferre. Herbipoli cuiq; vindemianti ob exhibitam credo in decimando infidelitatem iuuenis addicit, qui diligenter noter, & iubeat etiam, vt quodq; decimum vas lectum absq; fraude domino suo tribuatur. Finita vindemia hi pueri omnes in campo conuenientes singuli se de stramine quoddam hoc aduectum est vna aut duabus facibus armant, quibus sub noctem incensis cantantes ciuitatem ingrediunt. Hoc more autumnum se expurgare atq; exurere dicunt. Martini & Nicolai sanctorum præsulum virorumq; dies miro gaudio, mira festiuitate Franconia gens colit, diuersimode tamen in sacris ædibus & altari huius, illius in mentia & popinis. Nemo per totam regionem tanta paupertate premit, nemo tanta tenacitate tenetur, qui in festo sancti Martini non altuli aliquo, vel saltem suillo vitulinoue viscere affato vescatur: qui vino non remissius indulgeat. Quilibet enim tunc noua vina sua, a quibus se adhuc vsq; abstinuit, degustat & dat degustare, omnia. Erogantur in Herbipoli & plarissq; locis hac etiam die pauperibus expietate vina. Spectacula publica eduntur, duo aut plures frendentes apri circo includunt, vt mutuo se exeris dentibus visceratim dissecant, quorum carnes vbi vulnerati conciderint partim plæbi partim potestantibus diuiduntur. In die vero sancti Nicolai adolescentes qui disciplinarum gratia scholas frequentant, inter se tres eligunt, vnum, qui episcopum: duos, qui dyaconos agant: is ipsa die in sacram ædem solenniter a scholastico cœtu introductus diuinis officiis insulatus præsidet: quibus finitis, cum electis domesticatim cantando nummos colligit, elehemosynam esse negant, sed episcopi subsidium. Vigiliam diei pueri a parentibus ieiunare eo modo inuitantur, q̃ persuasum habeant, ea munuscula quæ noctu ipsis in calceos sub mensam ad hoc locatos imponuntur, se a largissimo præsule Nicolao percipere: vnde tanto desyderio plaricq; ieiunant, vt quia eorum sanitati timeatur, ad cibum compellendi sint. Et tales hodie Franconum famosi mores sunt, tales annui ritus.

Vindemian
di ritus

Vindemian
tib⁹ puer de
futat in her
bipoli.

In festis san
cti Marti
ni & Nico
lai ritus

In festo san
cti Martini

In die sancti
Nicolai

Pueri ieiunant.

De Suevia, Sueuorumq; moribus & priscis & recentibus. Caput Decimum sextum.

Suevia Germaniæ provincia ætate nostra istis finibus describitur, ab oriente Baioarijs, ab occasu Alsatensibus & Rheno iungitur, Alpium iuga a meridie habet, a septentrione Franconiam. A Sueuis populis dicta, qui ex ea Scythiæ parte quæ hodie Liouonia & Prussia est digressi, ibi consederunt auctore Ansonio Sabellico, & confirmare istud Lucanus videt inquit. Fundit ab extremo flauos aquilone Sueuos. Alemannia prius nominata fuit a lacu Lemanno, qui & Lauisaneñsis vocatur.

Sueuic finis

Sueui vñ in
Germaniam
venerunt

Sueuia olim
Alemannia.

De oim gentiū ritibus.

Suprema portio totius Germaniæ Sueuia est: duobus clarissimis fluminibus Rheno & Danubio irrigatur: quorum alter modico fluxu in occidentem oceano miscetur. Hic ediuerso in orientem per innumeras gentes volutatus pontum influit. Terra partim plana, partim montosa. Ager fertilis cuius nulla pars inculta iacet, præterquam aut lacus, aut montes vel syluæ occupant. Nemora in ea multa, & ob id genti venatio frequens, acupium peculiare, frumentorum abundantia, pecorum magna vis. Conualles plurimæ perennibus riuis clarissimæ vndiq; amnes procurrunt, qui se vniuersi in Rhenū & Danubium exonerant. Tota insuper prouincia salubritate gaudens, celebratissimis vrbibus, vicis & castellis referta. Arces excelsæ natura & arte munitæ, & quod ad Christianam religionem pertinet pulcherrimis atq; ditissimis templis collegijs, monasterijs, variorum ordinum sexus vtriusq; basilicis, parochialibusq; ecclesijs est exornata. Circa montes ferrum, argentum, & metalla procreat. Gens populosa, fortis, audax, & bellicosa, procerâ corpore, flauo crine, venusta facie, & decora, ingenio singulari prædita: præstantissima Germanorum a Plutarcho dicta, Cuius gloria eouq; creuisse memoratur qd virtute & armis Imperium orbis meruerit, illudq; vltra vnius sæculi spacium magnificentiissime tenuit, Sed viduata postea, suis principibus, nescio qua fortunæ iniquitate dicam aut ignauia mox substitit, quasi non extet, quo famam suam extendere, aut quod minus est tueri possit. Caius Iulius Cæsar in quarto cōmentarij de hac ita scribit. Sueuorum gens longe maxima ac bellicosissima Germanorum omnium, centum pagos habere dicuntur: ex quibus quorannis singula milia armatorum bellandi causa e finibus educuntur, reliqui, qui domi remanserint se atq; illos alunt. Hi rursus inuicem anno post in armis sunt, illi domi remanent: sic nec agricultura, neq; ratio, atq; vltus belli intermittitur, sed priuati ac separati agri apud eos nihil est. Neq; longius anno remanere vno in loco incolendi causa licet. Nō frumento solum, sed vulgo lacte & pecore viuunt, multumq; sunt in venatione, quæ res & cibi genere & quotidiana exercitatione & libertate vitæ (q̃a pueris nullo officio aut disciplina consuefacti nihil omnino contra voluntatem faciunt) & vires alit & immani corpore homines efficit, atq; in eam se consuetudinem adduxerunt, vt sub cœlo frigidissimo habitantes neq; vestem vllam præter pelles habeant, quarū propter exiguitatem, maior corporis pars nuda & aperta est. lauantur in fluminibus. Mercatoribus est ad eos aditus magis, eo qd quæ bello cœperunt vendant, q̃ vt aliquam rem ad se deferri desyderent: quinetiam iumentis, quibus Galli maxime delectantur, quæq; impenso parant precio, Germani non vtuntur, sed quæ apud eos sunt & natura praua, & deformia: hæc quotidiana exercitatione summi vt sint laboris efficiunt, Equestribus prælijs sæpe de equis desiliunt, ac pedites præliantur, & eos eodem vestigio remanere edoctos, vbi vltus est, celeriter repetunt. Neq; moribus suis quicq; inhonestius aut inertius putant, q̃ ephippijs vti. Itaq; ad quemuis ephippiatorum equitum numerum (quamuis paucos) adire audent. Vinum ad se importari omnino non sinunt, qd ea re ad laborem ferendum

Sueuic con-
ditio

Laudes Sue-
uiæ

Præstantissi-
mi Germano-
rum Sueui.

Antiqui Sue-
uorū mores.

Centū Sue-
uorū paci
Nō priuati
agri apud
Sueuos
Victus Sue-
uorum ex pe-
core

Vestit⁹ Sue-
uorū pelles
erant.

Germani vi-
libus iumen-
tis delectati

Ephippijs nō
vsi sunt Ger-
mani.

Ephippijs
i. fragilis
ornamentis

dum remollescere homines atq; effœminari arbitrentur. Publicæ esse lau-
dis putant q̃ latissime a suis finibus vacare agros, hac re significari magnū
ciuitatum numerū suam vim sustinere non posse, propter quod vna parte a
Sueuis circiter mille sexcentorū passuū agri vacare dicuntur. Cornelius Ta-
citus, vbi de Germaniæ situ & gentis moribus scribit, de Sueuis ita refert,
Maiores inq̃uiens Germani partem proprijs adhuc nationibus nomini-
busq; discreti sunt, quanq̃ in cōmuni Sueui vocentur. Insigne (inquit) gentis
est obliquare crinem nodoq; substringere: sic Sueuia a cæteris Germanis, sic
Sueuorū ingenui a seruis separantur: apud eos vsq; ad canitiem horrentem
capillum retro sequunt, ac sepe in ipso vertice religant. principes ornatiorem
habent. Statuto tempore in syluam augurijs patrum & prisca formidine sa-
cræ omnes eiusdem sanguinis populi legationibus coeunt, cæsoq; publice
homīe celebrant, barbari certe rīsus horrendaq; primordia. Est & alia luco re-
uerentia. Nemo nisi vinculo ligatus ingreditur, vt minor & numinis potesta-
tem pre se ferens, si forte prolapsus attolli & insurgere hand licitum, per hu-
mum euoluunt, eoq; omnis superstitio respicit, tanq̃ inde initia gentis, vbi
regnator omnium deus, cætera subiecta atq; parentia. Pars quoq; Sueuorum
vt idem Cornelius habet, Isidi sacrificat, peculiaria cætera Germanis & ipsis
sunt cōmunia. Verum enīmuero non solum apud Sueuos, sed & apud om-
nes fere gentes mutati sunt mores: & quod dolendum plurimū est, fere in-
peius. Nam hodie potentiores Sueuorum fere omnes mercaturæ vacant, so-
cietatem siue confederationem vnā multi ineunt, ac certam pecunię sum-
mam quisq; ponit, quā nō solum aromata, serica, atq; alias preciosas merces
quæ ad nos a transmarinis & remotissimis regionibus transuehunt, emunt,
sed vilia etiā vt colearia sunt, acus, specilla, pupæ, & huiusmodi: præemūt
etiam vina & frumenta, quod ego tamen non laudo, quum id nō minus opī-
ficibus & agricolis graue damnosumq; sit, qui sua ante tempus gryphonib⁹
istis ne potius dicam vel mercatoribus vendunt quæ postmodum necessitate
cogente duplo ære redimere ab ipsis debent, q̃ toti prouinciæ: quæ, quibus-
cunq; indiget, non apud vicinas gentes, a quibus minori precio habere pos-
sit accipere debet (sic enim a corruptis munere principibus imperatū) sed ab
illis in Stutgardia, aut alias vbi emporia habent. Ipsi tamen per se non nego-
tiantur, sed cōmunibus seruitijs, qui contractā rursus pecuniā vnā cum lu-
cro congregantes certo tempore rationem ponunt singulisq; dominorū lu-
cri partem fideliter præbent. Priuati Sueuorum nulla alia re, nullo artificio
magis occupant, q̃ lini operatione, cui adeo incumbunt adeo dediti sunt vt
in quibusdā Sueuiæ locis nedum mulieres & puellæ, sed adolescentes & vi-
ri hyemis tempore colo admovent, Panni genus faciunt cuius tela linea est
intextum bombycinum Pargath illud vocantes: faciunt & totū lineū, quod
Golsch appellant. Compertum habeo, apud Vlenses solū quotannis vtri-
usq; generis pannos parari centum milia, ex quo quisq; coniecturare potest
q̃ incomprehensibilis incredibilisq; summa in tota regione elaboretur. Ad
remotissimas nationes isti panni transuehantur, & maxime bis in anno ad

Vinū ad se
ip̃ortari nō
p̃ciebantur
Sueui

Germani cō
muni nomie
Sueui appel
lati

Crinem nō
do subtrin-
gebāt Sueui

Sacrificiā di
Sueuorū ri-
tus

Superstitio
genis admi-
randa

Isidi sacrifici-
cabant Sue-
ui.

Recentiores
Sueuorū mo-
res

Mercatores
Sueuorū ger-
manice reipi
damnosū.

Ois Sueuia
in lino opat

vlm̃s pro
p̃no 100000
p̃argath pa-
ri

De oīm gentiū ritibus.

Emporium
franconafordense

Sueui in ven-
nerem proni

Proverbium
quo Germani
mores
notant

Emporium franconafordense: vbi q̄ ingens vectigal Sueticæ nationi accēdit. Præterea quoniam bonis mala commixta semper sunt: & nulla ex omni parte erecta: sunt Sueui in venerem supramodū proni: scēmineus sexus virili ad malum facile consentiens: immaturē vterq; præuaricatur: sero resipiscit: Ego huic vitio maxime suffragari existimo q̄: quemadmodum in alijs Germaniæ provincijs, ecclesiastica censura, publici illi fornicarij, adulteri, raptōres minus insectentur. Prouerbiū ortum, vnam Sueuiam latæ Germaniæ satis meretricum transfundere: quemadmodū franconiam copiam dare raptorum & mendicantiū, Boemiam Hæreticorū, Baiariā furum, Heluetiā carnificum & lenonū, Saxoniam potatorū, Frisiā atq; Vuestualiam peritorum, Rhenum gulonum.

De Bauaria & Charinthia, & earum Priscis Legibus moribusq; quibus hodie viuunt, Cap. XVII

Noricum

Bauariæ limi-
tes

Lucius & ru-
pertus Baua-
rorū ap̄f.

Bauariæ laus
ab vrbibus.

Saltzburga
olim Iuuania

Cacann^o Ba-
uarorū rex

Mores Baua-
rorū ex legi-
bus cognos-
cunt.

De ecc̄e do-
nationibus.

Ecclesiæ li-
bertas.

BAuaria Germaniæ provincia ab Auaribus Hunorum reliquijs: qui Noricis expulsis in ea terra confedere adiecta B littera appellatur. Baioaria etiam a Boijs Cisalpinæ Galliæ populis hic loci aliquando moratis dicitur, Noricum olim fuit, Hungariam ab Oriente habet, ab occidente Sueuiam, A meridie Italiam, A septentrione Franconiam atq; Boemiam, danubio insigni fluuiio ex Sueuia profluente irrigatur, Austriam, Stiriam & Charinthiam in se cōprehendit: q̄ idem fere homines: iisdem moribus & lingua vtantur. Noricis præterea finibus quondā contenti erant, Beatus Lucius Britannia rex primū, deinde sanctus Rupertus, vltimo Bonifacius Moguntinus Archiepiscopus Christianā pietatem edocuit. In quattuor Episcopatus Bauaria diuiditur. Saltzburgen, Padauien. Phrisingen. Rhatisponen. Nulla Germaniæ puincia pluribus cultioribus vrbibus illustratur, Saltzburga: quæ Iuuania fuisse creditur Metropolis est, Monachiū clualis sedes hodie, olim Schiren fuit, Hæc terra priusq; in provinciam redigeretur a proprio rege ad Arnolphi imperatoris vsq; tempora administrata est: eum vt parthia suam Arsacem & Egyptus Ptholomeum ipsa, Cacannum nominauit, deinde duces habere cœpit: hodieq; tenet. Qui ex vna illustri Agilolfingorum familia diu elegebantur omnes. Gentis mores viuendiq; instituta ex legibus: quas orthodoxa fide recens suscepta habuere cognosci possunt: tales fuere: vt liberæ conditionis homo Chirographo & sex testibus: quorum nomina. & Mancipia, Pecuniā aut qd aliud ecclesiæ donauerit. Schedam p̄sente sacerdote altari supponat. Nec ipsi nec posteris illius potestas eius rei sit vltterius, nisi ecclesia pmittat. Apud Episcopū defendat q̄cqd ecclesiæ dei datū fuerit. dei iudiciū & sanctę ecclesię offensā incurrat restituereq; cogat aut a rege aut principe q̄cūq; ecclesiæ, aut eius rebus iniuri^o fuerit vncias auri tres. p multa p̄soluat. Negās ante altare populo sacerdoteq; p̄sentib^o scdm pecunię sūmā iuret. Qui seruū ancillāq; ad fugiendū p̄suaserit: reuertet: & aliū interea pignoris loco sistat: solidis xv cōponat.

Seruo occulte ecclesie res concremanti manus amputetur ac oculi eruantur, ne tale quid de cetero perpetrare videat: dominus vero eius restituat, quicquid incendio consumptum fuerit. Liber homo ex integro omnia restauret & ob temeritatem solidis. lx. componat: negans. xxiii. sacramentalibus nominatis ante altare coram ecclesie defensore digitis super euangelij librum positus iuret. Reo ad ecclesiam confugiendi securitas esto, nec domino phas, seruum inde abstrahere, aut quouis modo laedere: qui contra fecerit iudice cogente componat ecclesie. xl. solidis. Qui in minoribus ordinibus constituto noxius fuerit dupliciter componat, quo parentes componuntur. In maioribus constituto tripliciter. Presbyterum si quis autem occiderit. CCC. auro appreciatis solidis. Diaconum. CC. ecclesie, in qua ministrare exoluat: & si pecuniam habuerint nullam, seipsum, uxorem, liberos seruitio eiusque mancipabit, donec statuta pecunia redimat. In episcopum sauiat nemo, etiam si cui molestus fuerit, sed coram Rege, duce, aut plebe conueniatur, super homicidio, fornicatione consensuque hostili, si inimicos provincie introduxerit, si perdere, quos saluare debuerat, voluerit, deponatur aut in exilium relegatur. Qui sanctimoniam ex monasterio abductam contra ecclesiasticam legem sibi matrimonio coniunxerit restituat. Episcopus ducis auxilio eam velit nolit monasterio rursus intrudat. Ipsum vero aut se emendare compellant aut provincia eiiciant. Presbyteris & diaconibus extraneam apud se in domo mulierem habere non liceat, Ne consuetudine deceptus poluatur, indigne deo offerens populus ob id plagam sustineat. Sacerdotum ac aliorum clericorum causae ab episcopis solum secundum canones iudicentur. Coloni & serui ecclesie secundum quod quisque habet, tributa decimasque persoluant, de modis decem unam, de partibus decem unam, de decem falcibus unum, de decem apum vasis unum, pulli quatuor, oua. xv. tribuant. Angarias quinquaginta ad usque leucas Carro faciant, vltius nominetur, parafredos donent vel vadant ipsi. Ligna, lapides, calcem ad sacrarum aedium structuram aduehant, vltra vires tamen degrauetur nemo. Qui regionis duci insidias struet, aut hostes provincie inuitauerit, aut ciuitatem aliquam prodiderit, tribus testibus conuictus, in ducis potestate sit, bona eius confiscentur. Verum per inuidiam ne quisque pereat cum vno de se restante duello conflixerit, si vicerit absolutus abscedat. Si ducem aliquis suum interfecerit, interficiatur & ipse, ac res eius confiscentur in publico in sempiternum. Sedicionem aduersus ducem mouens, duci sexcentis, ceteri factiosi. CC. solidis componant. In hosticum cum educitur exercitus, propter scorta aut casas non rixetur, nec etiam propter pabula vel ligna, tollat quisque quantis indigeat, tollenti nemo prohibeat, secus faciens vel disciplinae hostili subiaceat, vel coram Comite suo verbera quinquaginta sumat. Comiti in Comitatu suo, ne hostibus absque ducis iussione damna inferantur cura sit, ipse persoluat, si sua negligentia peccatum fuerit. Liber si damnum intulerit. xl. solidis multetur, aequaliaque omnia restituat. Seruus capite plectetur, dominus illius ne talia perpetraret, quia non prohibuit, pro ipso restituat. Aliquid in exercitu surripieus criminis conuictus

De incendiarijs ecclesijs

Ad ecclesiam confugerit

De clericorum pccatoribus

Episcopi causa

Cohabitatio clericorum & mulierum quare non toleranda

Decime quod dandae

De duce & eius causis

Sedicio foris poena

Leges castrenses

De oim gentiū ritibus.

seruus, manibus mutiletur, nihilosecius dominus eius restituere compellat.
 Liber ad rei restitutionem solidis. xl. componat. Si quisq; aut a rege aut du-
 ce iussus aliquem interfecerit, defendat eum & liberos eius Rex siue dux cui
 Ducis causę obediuit. Et si is morietur, alius, qui succedet tutelam ipsius assumat. Si dux
 contumax & rebellis decreta regis contempserit, ducatu priuetur, secp̄ ater-
 nę salutis spe omni frustratū sciat. Si ducis stultus & arrogans filius patrem
 Filius patri insidiatus adhuc iudicio pręsidere, exercitum ducere, equum ascendere, arma gestare
 potentem: qui necdū surdus, neq; cæcus est, qui regis mandatum itrenue
 exequi valet: malignorum consilio principatu deturbare nititur, exhereditet
 aut, si libet, in exilium perpetuū ablegetur, quia contra legem in patrem pec-
 cauerit. Qui temeritate aut ebrietate in ducis aula scandalum suscitauerit, q̄
 Ducalis aus- lae libertas quid mali sequetur, lege componat, solidis. xl. plectetur, seruus manum per-
 dat. In ducis aula qui temere aliquid iacere conspexerit, surripieus, vbi nocte
 vna cœlarit, furti alligetur, in publico solidis. xv. componat, q̄ domus ducis
 domus publica censeatur. Imperium ducis detrectans. xv. solidis multetur:
 Quo tpe pla- & quicquid facere iussus fuerat adhuc perficiat, vt placita omni quīto deci-
 cirandū mo die in Comitatibus regionis omnibus peragantur. Liberi omnes conue-
 niant, qui neglexerit, solidis. xv. multetur. Iudex vt iuste iudicet librū penes
 Iudex q̄lis ef- se legis habeat: ex eo causa omnis componatur. Neq; personam neq; munera
 se debeat respectet iudex, sed de compositione, dum recte iudicarit, partem nonam ac-
 cipiat. Sin perperam, duplo: quicquid lata sententia abstulerit exoluat: insu-
 per solidis. xl. multetur. Ducis cædes parentibus aut regi solidis. DCCCC
 LX. componatur. Parentes ducis sexcentis, obseruato, vt ducis compositio
 Bauarorū du- parentum suorum compositionem triplo excedat. Agilolfingi, de quorum
 ces agilolfin- progenie dux perpetuo eligitur, compositionem quadruplā habeant. Huo-
 gi. si, Trozzi, Sagani, Hahilingi, Aennoni, primi pōst Agilolfingos duplam. Li-
 Liberi quō- berum quisquis interfecerit parentibus aut duci bis. lxxx. solidos exoluat.
 componant Si oculum, manum, vel pedem amputauerit. xl. si claudum fecerit. xij. si man-
 cum. xx. Simplex v ulnus tribus solidis. dentem molarem. xij. alios omnes
 sex componat. Peregrinos homines inquietare aut lædere summe prohibe-
 mus contrafaciens dupliciter componat, & fisco. clx. solidos exoluat. Si oc-
 ciderit solidis auro appreciatis. C. multetur. Seruus liberum aut molestans
 aut venundans pręsentatus iudici aut manum aut oculum amittat, absq; in-
 signi nota nequaq; dimittatur. Liberti dimidio componantur mitius q̄ libe-
 Liberti ri. Nuptias intestatas prohibemus, vnde socrum, nurum, priuignam, nouer-
 De nuptiis cam, fratris aut sororis filiam, fratris vxorem, vxoris sororem viro ducere li-
 ceat nulli, fratrum aut sororum filij matrimonio nequaq; sese cōiungant, fa-
 cultates eorum a iudice confiscantur, qui contra fecerint. Qui dominicam
 De feriis & diem seruili opere profanauerit nec semel & iterum monitus cessat. L. ver-
 poena nō cu- beribus dorsum illius frangatur: si nec adhuc cessauerit, tertia ipsi bonorum
 stodiendi pars auferatur: tercio si attentauerit, libertatem perdat: seruus sit, qui die san-
 cto noluit esse liber. Seruus vapulet, & si non emendauerit, de iugera perdat:
 Peregrinus mortuus nisi cessauerit. xij. solidis multetur, Qui liberum prater

voluntatem seruitute deuenerit, aut illius hæreditatem bonaue inuaserit. xl. solidis componat restituatq; quæ occupauerit omnia. Si quis cum alterius coniuge libera concubuerit marito. cxl. solidis componat: & si deprehensus interficeretur absq; vindicta suo in scelere iaceas. Cum libera consentiente fornicatus, si in coniugem ducere noluerit. xij. componat solidis. Dominus seruum qui libere vim fecit parentibus illius ad poenam dedat: interficere ius esto, si liber. Si quis virginem liberam præter eius ac parentum voluntatem rapuerit solidis. xl. Libertam. viij. ancillam. iij. componat. Liber liberam uxorem absq; culpa dimittens parentibus solidis. xl. componat. Mulieri dotem & quicquid asportauerit secundum familiæ ex qua nata est stemma legitime persoluat. Si liberam liber post desponsationem repudiauerit aliâq; superduxerit. xxiij. solidis puellæ parentibus componat. Sacramentalibus xij. iuret, eam, neq; ob crimen aliquod, neq; ob parentum inuidiam dimittere, verum ob solum amorem, quo alteri teneatur. Qui alterius sponsam sibi rapuerit, restituat eam, & bis. lxxx. solidis marito componat. Mulier quæ alteri potionem, ut oborsum faciat, commiscet, si ancilla est. CC. verbera accipiat. Ingenua libertate viduata seruitio deputetur. Si pregnant mulier icta abortum fecerit, ipsa si morietur, qui ictus tanq; homicida teneatur: si fortis tantum, nondum viuens. xx. solidis. viuens. l. vuerigeldum persoluat, solidosq; tres & tremissem. Si in ducis curia, in ædibus sacris, in fabrica, aut molendino, quæ domus publicæ sunt, liber homo quid furatus fuerit, non opus componat, sed rei valorem iuret, siue campionibus depugnet, fur nocturno in furto deprehensus, si occidatur, non vindicetur. Qui alterius seruum ad furtum vel aliud nefas in domini discrimen persuaserit, fraude detecta, tanq; fur damnetur, non opus exoluat. Seruus quod tulit restituat, & insuper flagellatum ictus. cc. extensus publice accipiat. dominus incommodi nihil patiatur. Fur quascunq; res subtraxerit iudici præsentatus secundum legem vindictæ subiaceat. Verum morti non prius damnetur, q̃ nonnulla illi, qui damnum pertulit, compositio de furis facultatibus fiat. Qui aliquid in prouincia emperit, diligenter prius interroget, furtiuum sit, nec ne. Furtiuum si emperit restituere cogatur, atq; in fiscum pro fredo solidos. xij. persoluat: qua lege in eum etiam animaduertitur qui furtiuum comendatum susceperit. Compositionem a fure, nisi coram iudice, suscipiat nemo. Latrocinij culpis subiaceat qui iudicem suum rem cælat. Quoties de agrorum finibus contenditur, constituta olim signa ab inspectoribus quarantur, nec aduersus ea longæ possessionis tempus patrocinetur, venditor ostendat, si nulla apparuerint, & contentio tanta sit ut sedari non possit campionibus depugnetur. Nemo nouum terminum aut signum sine alterius partis consensu, sine inspectore constituat. Liber si contra id fecerit lege solidis. vi. multetur: seruus. cc. flagellarum ictus extensus publice sustineat. Si liber liberi parietem aut sepem dissipauerit vel irruerit tribus solidis componat, & damnum restituat. Columnas trabes spangas tribus solidis ad restitutionem componat. Afferes lateres & aliud quicquid ædificio continet singulis solidis. Pignorate absq; ducis permissu lo-

Mulierum
causæ.

Domus pu-
blicæ

Furta quò
componant.

Furtiua em-
prie lege co-
ercita

Agrariæ le-
ges.

De om̃ gentiũ ritibus.

Pignora-
re dux per-
mit-
tar

ceat neminẽ, contrariũ faciens, pignus euestigio illũ reddat, duci. xl. solidos p̃fredo exoluat, læsũ ad arbitriũ iudicis cõponat. Qui messẽ iam maturã al-
terius demessuerit solidis. vi. cõponat. Negãs sacramentalibus scđm legẽ suã
sex iuret. Qui segetes alterius incantando viciari conuictus. xij. solidis com-
ponat, familiã illius anno toto alimentis p̃uideat, æq̃le reddat. Si qđ pdiderit.
Negãs sacramentalibus. xij. iuret aut cãpione se defenſet. Si qđ alieno seruo,
vel ancillæ ad fugã aut auxilio aut consilio aderit. xij. ip̃m, eã sex solidis com-
ponat, reducatq; si negare velit. xij. sacramentalibus iuret, aut cãpionũ se pu-

Damnũ il-
latũ com-
positio

gna expurget. Nemo alienũ aial etiã in damno dephensum quis mō legat oc-
cidatur, sed penes se eousq; retineat, donec dño aut vicinis damnũ acceptũ
indicabit: qui locum læsum cum æquali illaeso signent, in messis collectione
quod læsus non læso minus protulerit, is cuius animal damnum intulit res-
pendat. Qui vero contra legem hanc, animal occiderit, cadauer sibi habeat,
domino aliud æquale reddat. Si oculum excusserit, quanti animal æstimabi-
tur tercia precij parte componat. Si caudam vel aurem, vno solido. Si cornu
tremisse, duplentur. Si hoc in domini contemptũ odiumue perpetrarit. Qui
pacta mercede equum aut bouem custodiendũ suscepit sua culpa pericli-
tatum ab integro persoluat, & mercedem nullam requirat: verũ iuramento
si se absoluerit corium reddat. Qui aurum, argentũ, vestes aut alias qualcun-
q; res vendendas siue custodiendas in ædes suas receperit, si fortuito incen-

De cõmẽda-
tis & cõmo-
datis.

ditio vna cum rebus suis consumptę fuerint, qđ sibi non profuerint iuramento
dato, nihil persolvere cogatur. Qui auxiliatoris specie ex incendio aliquid
rapuerit, proditus, quadruplũ exoluat scđm legisq; statuta componat. Rem
in contentione locatam nec vlli donare nec vendere liceat. Mulier in vidui-
tate post mariti obitum permansens æqualem vt filiorũ vnus vñfructuariam
portionem possideat. Si vero ad alias nuptias transierit, eo die cum dote &
rebus suis domo egrediat: filij inter se portionem, quam consequuta fuerat, vt

Ex incendio
quid surrip-
ens

Res incõren-
tione posita.
De viduis.

De heredita-
re leges

reliquã diuidant. Patris bona filij de diuersis etiã coniugijs suscepti æquali-
ter hæreditabunt, Matris vnusquisq; tantũ suæ. Ancillæ filius cum liberæ fi-
lio hæres non esto. Si quis sine liberis morietur, nisi testamento caueat, vxor,
quoad viduitatem obseruauerit, bonorũ medietatem omniũ retineat, p̃pini-
qui reliquã accipiant. Si vero & ipsa morietur, aut alteri nupserit, cum bonis
suis, & quæ lege debent, abeat, p̃piniquis & hæc pars cedat. Viro aut mulie-
re defunctis, si vsq; ad septimũ gradum p̃piniqui nulli reperiantur, nisi testa-

De emptõe
& venditõe

mento vel donatõe caueat, res eorum oēs fiscus indispiscat. Qui rem aliquã
vendiderit, p̃cio accepto, emptõem aut charta aut testibus ratã faciat, duo, tres
vel plures testes adhibeant. Venditio, nisi voluntaria & libera, firma nõ sit.
Qui rem alienã dño ignorante vendiderit, ipsam lege restituat, & aliã æqua-

Arræ tradi-
tionis vis

lem addat. Si reperiri nuscq; poterit, duas similes pro ea reddat. Qui arram in
quacuncq; re dederit, nisi placitũ mutatu fuerit stare contractui debet, aut hæc
ipsam perdat, & preciu quod debuĩt exoluat. Si quis rem viciatã vendiderit

Mancipiorũ
redemptio

infra dies tres recipiat, vel sacramentali vno viciũ ignorasse iuret, & stet em-
ptio. Seruus suo non domini peculio redemptus, fraude cognita domino re-
stituatur, quia non precium, sed res serui ignorans acceperit. Cõmutatio tan-

tum roboris habeat, quantum emptio. Qui agrum aut pratū alterius suum di-
cens inuaserit sex solidis ppter temeritatem componat & exeat. Testem aure
tractū nisi super mortuū testari velit repelli nec debet nec potest. In mortui
causa hic duello probetur, si vicerit vltterius non impugnet, sed credat ei. Ex
pluribus testibus vnus tantum sorte eductus iuret, ita dicens, Testis sortitus
sum, testem me exhibeo, sic me deus iuuat & illum, cuius manum teneo. Te-
stis aure tractus sum, veritatem p̄senti in causa dicere: datis deinde ad sacra-
dum armis solus altera manu verbū ipsum cum vno sacramentali iuret. Men-
daciter iurasse conuictus causam restituat. xij. solidis componat, aut in nocen-
tiam suam campione defendat. Si campionū vnus ab altero inter decertandū
interficiatur, si ingenuus, ab eo, qui iniuste eum inuitauit. xij. solidis nec am-
plius componat. Qui liberū mortuum monumento refossū spoliauerit
parentibus illius solidis. xl. componat, & ipsum etiam furtiuum quod tulit.
Si quis occulte liberum occiderit, cadauer in profluentem aut alio abiectum
condigna sepultura & exequijs priuet. xl. primū solidis, deinde vuerigeldo
componat. Qui vero liberi hominis cadauer ad littus deuolutum aquis ite-
rum immiserit solidis. xij. componat. Seruus eo modo occisus atq; abscondus
non oplo. i. dxxx. solidis componatur. Qui vestitu a se interfectū spoliauerit
dupliciter componat. Cadauer hominis mutilans singula membra singulis
xij. solidis componat. Si repertum ne a feris dilaceretur pietate motus hu-
mauerit a parentibus aut domino illius solidum accipiat. Qui alterius na-
gem loco submouerit illasam aut æqualem reddat. Extra aquam vero protractam
si cælauerit interrogatus negauerit vt furtiuum componat. Qui canem vena-
ticum abstulerit ipsum aut similem reddat & sex solidis componat. Pastora-
lem tribus. Illis legibus Bauari ante aliquot secula paruere nōnullisq; adhuc
siquidem q Christianæ pietatis obseruantissimi sunt ad externa augustiora
templa sturnatim peregrinant. Aquiligranū præcipue, duo etiam prouincię
loca miraculis sanctorū & peregrinorū frequentia clara. Virgo Maria Otin-
gæ. & beatus Vuolfgangus. Regio vitibus præterq; vbi australior est nō se-
ritur. Nemorosa multū est & montuosa. Sues glandibus syluestribusue po-
mis credo tanta copia nutrit, vt veluti Hungaria boues, ita hæc sues cæteris
Europæ nationibus large suppeditet. Est gens adeo suillis & ipsa moribus
phamosa, vt cæteris Germanis comparata Babari (barbari dico) nomen ipsi
optime conuenire nemo nō videat. Duobus vicij plus alijs insignis, in hospi-
talitate videlicet & furto. Vestitu vt plurimum blauo colore amicitur: ocreis
libentius q; caligis calciatur. ¶ Baioariæ siue Bauarię ad Austriā contigua
est partim Charinthia partim Styria. Est Carinthia montana regio Carnis ad
ortū, Styrię ad occasum ac meridiem iuncta Alpes Italas & forū Iulij contin-
git: multe in ea valles collesq; feraces tritici, multi lacus, multi amnes, quorū
p̄cipuus Drauius qui per Styriā ac Pannoniā in Danubiū fert haud inferior
Sauo. Imperiū Austriæ principes obtinent, & archiducem appellant, cui ea
regio parsq; ties nouus p̄nceps reipub. gubernatōem init solennitatem nusq;
albi auditā obseruat. Nō longe ab oppido S. Viu in valle spaciōsa dirutę ci-
uitatis vestigia visunt: nomen loci vetustas p̄didit: nec p̄cul hinc in patenub⁹

Testes & co-
rum causæ

Iurandi rō-
dus.

Feruri ani-
maduersio

Campionū
causæ

De mortuis
& eorū cau-
sis

De nauigij.

De canibus

Duobus vicij
obnoxij
Bauari

Charinthiæ
līmites

Drau⁹ amnis

Sauus amnis

L iij

De oim gentiū ritibus.

Festiuas in noui ducis acceptione miranda. pratis erectus lapis marmoreus est, quem, cum dux creandus est, rusticus quidam cui per stirpis suae successionem haereditario id officium debetur, ascendit ad dexteram bouem habens scetam, nigri coloris: ad leuam equa illi sistitur strigosa macieque insigni, frequens circa populus agrestiumque turba ingens dux inde futurus exaduerso mouet purpuratorum multitudine sepius, praecedunt principatus signa, omnesque in toto comitatu egregie culti, praeter futurum ducem. Is agresti habitu, pileo tectus, calceos & pastorem baculum gerens, pastorem agit magis quam principem. Hunc venientem intuitus qui lapidem obtinet, Illirica voce (sunt enim Charinthij Illirij hoc est Sla uoni) quis, est hic exclamat, qui tam superbe incedit, Respondet circumfusa multitudo principem regionis aduentare. Tum ille iustus ne iudex salutem patriae quaerens: liberę conditionis: dignus ne honorē est: Christianae pietatis cultor: ac defensor: clamatur: est quidem & erit, Rursus idem, quaero quo me iure hac a sede dimouebit: Respondet ducalis aulae magister, sexaginta denarijs hic abs te locus emitur. lumenta haec tua erunt, ad bouem & equam manum intendens. Vestimenta quae dux exuet habebis: erisque tu cum domo tua tota liber a tributo: quibus dictis, Rusticus malam principis percussit, alapa leniter incussa, iubetque aequum iudicem esse, praemioque abducto, loco cedit. Tum lapidem dux occupat, nudum gladium vibrans ad omnem se partem vertit, populum affatur, polliceturque se aequum iudicem futurum. ferunt & aquam agresti pileo ablatam potare in futuro sobrietatis argumentum. deinde ad Solemnensem ecclesiam, quae in proximo tumulo sanctę Marię vocabulum & nomen habet, perductus, sacrificijs interest: quibus peractis humili veste, qua adhuc indutus est deposita. Paludamentum induit, splendideque cum proceribus suis conuiuatur. Postremo in praeam reuertitur pro tribunali sedens, ius dicit & funda confert. Hic honos principis inuestiendi rusticis datus est, quod illi primum in ea terra Christi fidem accipere nobilibus & principibus in errore adulescentibus, quando & ipsi baptismati admoti sunt. Fuit Charinthiae dux venator Imperij, unde ad eum lites & contentiones venatorum omnium deferre bantur, vocatus in iudicio coram Imperatore querulantibus non nisi Sclauonica lingua respondebat. Est & alia huius prouincię consuetudo in oppido Klagen furuius furibus durissima: si quis in furti suspitione venerit, euestigio suspenditur: postridie de suspitione iudicant, si fontem inueniunt, pendere sinunt donec per partes ad terram defluat cadauer. Insons repertus sepelitur: exequiaque ex publico soluunt. Penulis natiui velleris haud fucati Carinthij tegunt, vulgoque capita pileo obmuniunt, sermone loquunt Sclauonico. Stirij vero agrestes vulgo populi sunt & strumosi, adeo quidem ingenti struma ut ipsis loquelam impediat: & mulier lactans illam posttergum perinde atque sacculum reijciat (si fama vera est) ne infanti impedimento sit. Strumae causam aquae acrique, quibus vescuntur incolę tribuunt. Styriani ipsi cultu & sermone Germani sunt, propter Draui accolae, quod Illirica vtuntur lingua. Sal ibi coquitur quod ad finitimas gentes deferunt. Regio ferri & argenti ferax, sed principum incuria parcius fodit. Valeria

Princeps in agresti habitu.

Carinthiorum lingua.

Solemnensis ecclesia

Honor principem inuestiendi rusticis datus.

Charinthiae dux imperij venator.

Consuetudo furibus grauis.

Stirij vulgo strumosi.

Strumae causa

Sal Styriani Stryia olim Valeria dicta

olim dicta fuit: montana plurimum præterq̃ ad ortum, qua Pannoniæ finitima est, ea parte vastam effundit planiciem.

De Italia, Italarumq̃ moribus, Item de Rhomulo & eius ciuilibus institutis. Caput Decimumnonum.

ITalia Europæ regio, prius Hesperia ab Hespero Atlantis fratre, qui a fra tre pulsus, & Hispaniæ & Italiæ dedit nomen: siue, vt Macrobius inquit, ab Hespero stella, q̃ illius occasui subiecta sit. Cœnotria etiam dicitur, vel a bonitate vini quod in Italia nascitur. Nam Græci Cœnon vinum dicunt, vel ab Cœnotrio Sabinorum rege. postea Italia ab Italo Siculorum rege, qui agriculturam Italos docuit, & leges posuit: nam ad eam partem venit, in qua postea Turnus regnauit, & a suo nomine appellauit, vt Virgilius probat.

Est locus Hesperiam Græci cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atq̃ vbere glebæ,
Cœnotrij coluere viri nunc fama minoris
Italiam dixisse ducis de nomine gentem.

Timæus autem & Varro a bobus vocatam putant, quoniam Tauri Græca veteri lingua ita appellati sunt, a quorum multitudine pulchritudineq̃ Italiā dixerunt. Latium pars illa vbi hostia Tyberina sunt dicitur, quemadmodum Ausonia, vt Aristoteles inquit, pars ad Thyrrhenū versā. Crucis formā inter Adriaticum & Thuseū mare iacens, ab alpiū iugis & Apennini porrecta, se paulatim tamen ad Rhegynū vsq̃ attollens verticem, & littora Brutiorū. In vltimo sui in duo cornua scinditur, quorum alterū Ionium spectat mare, alterū Siculum: in extremitate Rhegiū oppidum habens. Eius longitudo ab Augusta prætoria per Romā Capuamq̃ porrecta vsq̃ ad oppidū Rhegiū. Solino teste, decies centena & viginti milia passuum colligitur. Latitudo vero quadringenta decem, vbi latior, vbi breuior centum triginta sex: habetq̃ vmbilicum in agro Rheasino, qui dudum ex latere maris superi Rubiconem fluuiū pro finibus habuit. Diuiditur Italia in multas regiones, a Varo flumine ad Macrā Liguria terminatur, vbi Genua illustris ciuitas. Inde ad Tyberinum amnem. Hetruria, vbi Pisæ. a Tyberi ad Lirim Latium, vbi Rhoma, intus Antium in ora. a Lyri ad Samum Campania, vbi Neapolis. Inde ad Silarim Picentinorū regio, vbi Surrentū & Salernū. a Silari ad Laiū lucania, vbi Postū & Buxentū. a Laio ad leucopetrā Brutū in quibus rhegiū Iuliū. a leucopetra ad Iapigiū promontoriū, quod & Salentinū magna Græciæ ora est vbi Croton & Tarentū. ab Iapigio ad Brundisiū Calabria, vbi Hydruntū. a Brundisio ad Garganū Apulia, vbi Bariū & Salapia. a Gargano a Sari fluuij hostio Frentinorū regio, vbi Isoniū. a Saro ad Aperiū amnem Maruciorum ora, vbi Orton. ab Aperiū ad Aesium fluuium antiquissimum Italiæ terminum Piceni, quorum Ancon. ab Aesio siue Aſio, vt quidam scribunt, ad Rubiconem recentius Italiæ confinium Senones, quorum Phanium fortuna, Pisaurum & Ariminum. A Rubicone ad Padi hostia Boij, quorum Rauenna. A Pado ad Tiliamentum Veneti, vbi nunc Venetiæ.

Hesperia

Cœnotria

Italiæ appellatio

Latium

Ausonia

Italiæ forma

Longitudo Italiæ

Latitudo Italiæ

Italiæ regiones

Liguria

Hetruria

Latium

Campania

Picentinorū regio

Lucania

Brutium

Magna Græcia

Calabria

Apulia

Frentinorū regio

Maruciorū ora

Picenorū ora

Senonū regio

Boij

Veneti

De oim gentiū ritibus.

a Tiliamento ad Natisonem Carni siue Foroiuljenses, vbi Aquileia. a Natisonem ad Arsiā lapides & Istri, quorum Tergestum & Formio amnis, & ipse aliquando Italiæ finis. Apenninus mons totam terram velut in duas diuidit plagas, hanc ad occasum & meridiem, illam ad septentrionem & ortum obuersam. ab Alpibus primo in Liguriam excurrens, mox inde Cisalpinam Galliam & Picenum ab Hetruria & Sabinia dirimit, Anconemq; progreditur, vnde aduersus in Apuliam & Garganum montem extenditur, Marucinarum Pelignorum Frentinorum terram a Latio Campania separans: Vltimus eius conatus ex Gargano est ad Leucopetram, hinc Apuliam habens, Calabria & magne Græciæ oram, Picentes inde Lucanos & Brutios.

Laus Italiæ Est Italia metallis grauida, vbiq; vitalis & perennis salubritas, eximia cœli temperies, campi fertiles, aprici colles, innoxij saltus, opaca nemora, munitica sylvarum genera, mira frugum vitium & olearum fertilitas, nobilia pecori vellera, opima tauris colla, perspicui & piscosi lacus, flumina fontesq; saluberrimi, portus plurimi, ipsa auide ad mortales iuuandos in maria procurrans, & velut gremium omnium gentium cōmercio pandens, vt vere dicta sit a quibusdam terrarum omnium alumna, atq; eadem parens, cœlestiū prouidentia electa, quæ sparsa congregaret imperia molliretq; effertatarum gentium ritus; discordes ad colloquia linguas munere literarum latinoq; sermone congregaret. Cæterum vt gentes sileam (nam longum esset numerare) quas Itali Romani lingua & armis vicere, tantum vna Quiritum ciuitas virtutum omnium valuit exemplis, quantum omnis Græcorum eloquentia præceptis, qui quali ita futurum diuinassent, vt hæc vna terra omnibus esset gentibus imperitura, quorū ipsius partem magnam Græciam dixere: & vt breuiter dicam, non sine prouidentia accidit, vt quum deus optimus terras inuissit, tum ibi cunctarum gentium arx esset & Imperium, vbi mox Christiāni nominis futurum erat caput. Color Italis & statura pene diuersa est. In Cisalpina Gallia Venetoq; recessu color vulgo candidus, cultus & sermo accuratior: contra in Hetruriæ tractu Latio Campania, Lucania & Brutijs aquilus, capillus niger breuior statura, & macilenta, sermo & cultus simplex, omnia similia in Piceno & his qui superi maris oram accolunt in magnā Græciam vsq; nisi q; in Apulis Calabria & ijs qui extremam tenent Italiam victus & sermo cum Græcis promiscuus durat. Tota Italia vt omnis fere Europa vno matrimonio semper contenta fuit. Repudium ex vrbe Roma translaticium. Hic Spurius Carbillius sterilitatem coniugis causatus, primus vxorem repudiavit. Triplex olim in regionis ciuitatibus conditio, fuit, Seruilis, Libertina, & Ingenua. Ingenuorum triplex ordo, Plæbicus, Equester & Patricius. Sacrorum ratio penes pontifices & flamines, & alia quædam collegio esse, alia alijs daemonibus sacra facere. Summus honos & potestas in dictatore, a quo nulla fuit prouocatio. Ea dignitas semestris fuit, & ad eam per gradus fiebat a questura accessus, per ædilitatem præturam Consulatum & censuram: non q; semper per hos gradus iretur, explendusq; esset numerus, sed in dignitate potestateq; hic ordo erat, vt in re bellica certū militis gradus

Apenninus
mons Italiā
discernens.

Laus Italiæ

Italia terrarū
oim alumna
& parens

Quiritum ciuitas.
Rhōmę laus

Hoim color
cultus & statura

Mfimonia
Repudiū

Ciuitū triplex
conditio.
Ingenuorū
triplex ordo

Dictatoris
dignitas.

Dignitatū
ordo

miles centurioni parebat. Centurio Tribuno, Tribunus legato, Legatus Cō
suli seu alteri cuius essent auspicia. Magister equitum dictatori. Legitima mi
litia decennium habuit si non prius debellari cum hoste contigisset, aut mis
sio aliqua intercidisset, quæ nomine & re non vna fuit, præter legitimam il
lam cuius nunc mentio facta est: fuit & Causaria, hæc vt priore illa minus pul
chra, ita reliqua honestior, quæ ab re ignominiosa dicta est. Militaris ætas ex
Seruij Tullij præscripto a septemdecimo anno in octauū & quadragessimū
decurrebat, Pacari in toga agebant, bellantes in sago, & paludamento: bellā
feciali iure inferebant, illataq; soluebantur non nisi legitime. Ciuitates aut
sociæ, aut coloniæ, aut municipia dicebant. Municipibus alijs ciuitas cū suf
fragio data, alijs sine suffragio. Coloni vt membrum ciuitatis erant, & Rho
manis viuebant legibus Municipes suis. In his decuriones erant, quod Ro
mæ senatores. Purpura patricium distinguebat ordinem ab equestri, aurum
equestrem a plæbeio, Maiestatis iudicia totius populi erant, Rerum capita
lium iudicium, qui ad id sorte lecti essent, ex ea decuria, quæ eo anno iudicaret.
Ciuium rerum prætoris centumviralis hastæ aliaq; aliorum. Et hi olim Ita
licarum ciuitatū & gentium in vniuersum mores erant: institutionem hanc
a Romulo trahentes. Romulus enim postq; ciuitatis Romane muros, fossas,
munitiones & necessarias extructiones perfecisset omnes, ad ciuiū statum
se conuertens ita ordinauit. Diuisa imprimis trifariam omnis populi multitu
dine singulis partibus singulos præfecit duces clarissimos: deinde triū rursum
earum partium vnāquāq; diuidens in denas partes æquales harum quo
q; duces designauit viros fortissimos, vocauit partes maiores tribus minores
curias, homines tribuum ducatus habentes tribunos: qui vero curijs præside
rent Curiones dici poterant. Erant autem & in decurias diuise curiæ, ducesq;
earum decuriones appellati. Omnibus itaq; in tribus & curiis diuisis. Agrū
in triginta partes diuidens, suam cuiq; curiæ partem tribuit, tantum ipse agri
accipiens, quantum quidem ad sacrificium templaq; satis esset: partem quoq;
agri publicam relinquens, sicq; vna diuisio regionis & hominum cōmunem
continens æquabilitatem fuit. Altera item hominum ipsorum fuit, cōmoda
& honores pro dignitate cuiusq; partiens. Illustres enim genere & spectatę
virtutis viros tum diuites, & quibus erant filij ab ignobilibus discreuit, hu
milibus & egenis, vocauitq; tenuioris fortune homines plæbeios, & qui me
lioris erant conditionis Patres his de causis progenitos eorum deinceps pa
tricios vocabāt. Romulus vbi maiores a minoribus discreuerat leges dehinc
posuit statuitq; qd vtrosq; agere opus esset. Sacra quidem patricos pficere,
Magistratus gerere, ius dicere, ac secum quoq; publica administrare, urbanis
iplos maxime negotijs intentos esse. Plæbeios autem his muneribus solu
tos, cum inexperti essent, & ob inopiam negotiosi, agricolari simul, &
pascere pecora, questuariasque exercere artes: ne vero dissiderent,
aut iniurię locupletum in humiles, aut leuium egenorumque ho
minum in excellentiores inuidia commendauit ipse patricijs plæ
beios vnumquemque eorum permisit, quem vellet sibi patronum eligere,

Militie gra
dus
Legitimam
lit. a decen
nalis

Causaria in
licita ignomi
niosa.

Municipes
Coloni
Decuriones;

Patricij
Equestres
Plæbei

Romanæ di
uicatis ordi
natio

Hom multu
tudo diuisa.

Agri in sin
gulos diuisio.

Alteramul
titudinis ho
minu segre
gatio

Patricioru
officia

plæbeioru
officia

Patronus

De omnium gentium ritibus.

Patronatus. Patronatum vocans, susceptum pauperum humiliumque patrocinium, & officia instituens utrisque comoda beniuolas ciuilesque eorum coniunctiones fecit, ut illi tuerentur clientes, tanquam patres filios: clientes econuerso patronis obsequiosi essent: communiter autem utrisque neque pium, neque phas erat accusare se inuicem nec aduersus se testimonium dicere, nec cum iniuriosis numerari, sicut firmior erat Rhomanorum concordia, Consiliarios post haec instituit, centum viros ex patricijs eligens, fecitque delectum eorum hoc modo. Ipse unum ex omnibus optimum designauit, cui committenda essent urbana negotia, cum ipse exercitum extra fines duceret, tribuum unicuique edixit, ut tres viros ex se deligeret, qui aetate & generis splendore sensuque excellerent: post hos autem nouem viros, etiam curijs singulis imperauit tres maxime idoneos ex patricijs eligere, posteaque nouem istos primis a tribubus electis addens nonaginta, quos curiae suffragijs praetulerant, eo quoque quem ipse elegerat duce addito centum consiliariorum numerum expleuit & a Romanis Senatus dici coeptus est, qui ob authoritatem Patres, ob aetatem Senatores dicti sunt. Deinde trecentos viros ex generosissimis familijs eligens robustissimis corporibus, quos Curiae renunciarunt, eodem modo quo antea senatores, singule denos iuuenes, eos semper circum se Rhomulus habuit. Nomen commune omnes habebant, Celeres vocati, ab exequendi ministerij celeritate, custodes regis erant. Regis autem haec officia, primum quidem temporum sacrificiorumque principatum tenere, agereque eum omnia in honorem cultumque deorum pia, deinde legum morisque patrij custodem ipsum fieri, iurisque simul omnis Senatum cogere, populum conuocare, potestatemque sibi in bello Imperatoriam esse. Senatorio ordini honorem & potestatem talem attribuit, omni de re, de qua referret regno, cognoscere atque suffragium ferre, & quod visum maiori parti esset id vincere. Plaebi deinde tria haec dedit magistratus creare, leges sciscere, & de bello decernere, cum rex vellet, neque tamen potestatem horum absolutam, nisi & senatus approbasset. Ferebat populus suffragium non viritum, sed per curias conuocatus, & quod pluribus visum esset curijs, ad senatum referebatur. Nunc autem mos iste suffragiorum in plerisque locis conuersus est, neque enim de plaebscitjs senatus iudicat, sed eorum quae senatus cognouit populus est dominus. Ex hac autem diuisione Rhomuli non ciuilia modo negotia, sed bellica quoque Celeres isti exequantur: quodcumque enim ei visum esset exercitum educere, nec tribunos tunc per tribus, nec per curias centuriones, neque praefectos equitum creari oportebat, sed rex tribunis mandare, illique curionibus, e quibus deinde decuriones edocti statutos sibi quisque milites educebat. Vna enim decenter instructi aderant. Mille etiam pugnatoreselegit, ut quidam scribunt, quos ob numerum milites nominauit. Tum ipse se Imperij insignibus, & cetero habitu & duodecim lictoribus cum fascibus praecedentibus augustiorem populo reddidit, in quo fascium numero, xii. vultures, qui ei augurium forecerunt videri potest Rhomulus secutus, nisi ab Hetruscis morem ipsum aliquis potius sumptum dixerit, quibus cum, xii. populi essent, magistratumque unum

Cientes.

**Centum vii
consiliarij de
lecti**

**Senatus
Patres
Senatores
Trecenti ro
bustissimi es
le. tri.
Celeres.
Regis offi
cia**

**Dignitas se
natu coeclla**

**Plaebi coel
fir Romulus**

**Suffragandi
ritus.**

**Celerum of
ficia**

**Mille pugna
tores dele
cti
Milites
Lictores cu
fascibus**

comuni nomine crearent: singuli suum illi apparitorem dare consueuerunt. Sella curulis Trabea & aliorum Rhomanorum regum insignia omnia inde haud dubie fuerunt. Rhomulus etiam ciuitatis vires augere volens, causam honestam comentus, & rem in honorem dei referens, templum loco in vmbroso erigit confugientibusque ad illud sponsor factus est per speciem religionis erga deos: nihil eos mali ab inimicis accepturos: ac si permanere apud se vellent, ciuitates etiam participes faciebat, tradebatque agri portionem, quam bello quaesierat. Fuit item & aliud institutum, vt ne captas bello vrbes funditus euerterent, aut in seruitutem redigerent: verum missis in eas coloniis pro portione aliqua regionis colonias Romanorum facerent vrbes victas & reipublicae participes. Ceterum post Titi Tacii caedem, cum quo & Sabinum & Rhomanum populum in vnum confluxum quinque annis gubernarat Romulus ad sacra conuersus publicae & priuata multa instituit. Legem de matrimonijs tulit, vt mulier viro socia esset pecuniarum, & ceterarum rerum, sacrorum etiam, & vt viueret ad mariti sui morem domusque vt ille dominus, ita & haec domina. Morienti viro sine liberis succederet, sui cum prole aequa sit illi pars sua. Adulteri conuictam vir & cognati vt vellent necarent. Si vinum bibisset domi vt adulteram punirent, quo instituto videri potest apud Rhomanos morem inualuisse, vt quoties viri domum se reciperent, filias & vxorem exciperent osculo: an, vt Portius Catho prodidit, olerent temetum, vt enim corruptionem infaniae principum arbitrati sunt, ita corruptionis ebrietatem. Parentum in liberos vt omne ius sit statuit, siue vellet coeere, siue verberare, siue vinctum rustico operi detinere, vendere quoque permisit & occidere. Si quis a patre venditus se in libertatem vindicaret vt iterum ac tercio patri ius vendendissit. Fuit id legis caput. CCC. deinceps anno in duodecim tabulis relatum. Mitigauit tamen non nihil austerum carmen Numa Pompilius, qui tulit nullum patri amplius ius in filium oportere esse, vbi illius iussu duxerit vxorem. Sequuta & alia instituta. Ne quis libere fortunae sedentariam exerceret artem. Militaris disciplina & agricultura ciuibus permitta: unde laudationis mos ille manauit ad posteros, bonus miles, bonusque colonus Imperfectum putabat Rex vtrunque vitam alteram ab altera separari, necesse esse & humum exerceri, & belli obiri munera, vt lex Lacedaemoniorum habet. Operi omnes pacis tempore vacare rustico praecipit, permisit tamen mercari etiam quando res aliqua desiderabatur. Nec religionis immemor, templarum pleorumque simulacra constituit. Adiecit & dies fastos, sacrificia, ferias, nundinas, & alia pleraque ad deorum cultum pertinentia, peregrina sacra, & ea imprimis, quae graecanico fierent ritu vrbe exclusit, praeter Herculeam iam inde ab Euandri temporibus instituta. Alicarnaseus Dionysius Varronem secutus. lx. ait sacerdotes, qui publica sacra facerent tributim curiatimque ab eo institutos, additos & his aruspices diuinationum interpretes. Curiarum singulis genijs suis cum sacrorum ministris, datus communisque omnibus Vesta, & annus in decem menses digestus, quibus nemo non potest intelligere fuisse Rhomulum diuinarum humanarumque rerum non imperitum, nec ante

Apparitores

Asylum in
stictum

Lex in bello
obseruanda

Leges a Ro
mulo latae

Mulier viro
aequata.

Adulterae
poena

Vinum mulie
ribus Roma
nis prohibi.

Ius parentia
bus in libe
ros coeclit.

Sequitur alia
instituta
Sedentaria
ars ingenuis
prohibita

Peregrina sa
cra vrbe ex
clusa.
Herculeae sa
cra

Sacerdotes
instituti
Aruspices in
stituti

Vesta dea
tributum ve
nerata.

M

De oim gentiū ritibus.

Numæ regnum populum Romanum sine moribus & religione vt pleriq;
autumant mansisse. Has ciuiles disciplinas Rhomulus dedit. Numa Pompe-
lius qui post eum regnum accepit, plures alias adiecit: annum ad cursum lu-
næ in duodecim congeffit menses, quū Rhomulus ex decem antea constitu-
isset: mutatoq; mensū ordine, Martius, qui primus tum fuit, sic ineuntem in-
choabat annum, duobus Ianuario & Februario prælati, tertius in ordine est
factus. Fastos quoq; dies fecit & nefastos, quibus nihil cum populo agi pote-
rat. Flaminem vnū loui creauit, qui Dialis est dictus, cum insigni veste curu-
liq; sella excoluit. Adiecit & alios duos: Marti vnum, Quirino alterū, ab in-
signi quod capite gestabant, quasi Filamines dictos. Vestæ virginēs legit.
Hæ decem primos annos, sacrorū ritum perdiscebant; totidem deinde opera-
bantur sacris, tercio decennio rudes, & nuper captas instituebant: postea ve-
ro, sique nubere vellet, fas erat alterum mallet sequi, Salariū his ex publico
constituit. Perpetua virginitate interim alijsq; cærimonijs venerabiles fecit.
Si qua incesti conuicta esset, ante ora ciuiū mœsto silentio efferebat, viuq;
circa Collinā portam in subterraneū specum demissa, tellureq; superingesta
necari. Gradiuo Marti duodecim sacrauit Salios: hi mense, qui ab eo nomen
traxit, plures dies celebribus locis vrbis solenne ducebant tripudiū: tunica
versicolori tegmine puniceo distincto amicti, æneo baltheo, & gladio succin-
cti: dextera lanceam virgamq; gestabant, leua thraceam ex ære peltam, altio-
ribus pileis, & in conum exeuntibus capita insigneabant. Nihil ab his diuer-
sos fuisse, Dionysius opinatus est, quos Græci Curetas dixere, Romani a so-
lenni saltatione. Salios pontifex est deinceps ab eo creatus, cuius potestati oīa
sacrorū iura subiecit, quibus hostijs, quibus diebus, ad quæ templa sacra fieri
oporteret formula edocuit. Interiecti etiā sunt tot sacris ordinibus Feciales,
his ea cura tradita, vt Romani nullū iniuste bellū inferrent cuiq;. Hi si qua
per iniuriā Rhomanis adempta essent, res ablatas ab hoste repetebant: quæ
si nō redditæ essent, bellū composito ad id carmine indicebant. Pari potesta-
te fontes, res iuste repetentibus ad suppliciū dabant: legatorū iniurias vindi-
cabant: hi que pia in fœderibus essent tueri, sancire pacem, eandem si minus
legitime pacta essent irritā habere, si quid Imperator, aut exercitus contra pu-
blicum iusiurandū deliquisset, scelus expiare. Puerū trimo minorem lugeri
vetuit, neq; natu grandiolem plures menses lugendū censuit q̃ vixisset an-
nos. Tps longissimi luctus in decem menses extendit. Populū in diuersis
tribuit collegia Tibicinū, artificū, architectorū, insectorū, sutorū, coriariorū,
fabrorū, figulorū, & ex variarū artium opificibus contractis vnū oīm nouissi-
mum, sua singulis sacra venerationesq; dijs reddendas distribuit. Seruius Tul-
lus in classes & centurias oēm ciuiū multitudinem diuisit, Quorū ordinū
ratio hec fuit, vt hi, quorū res centū millibus æris censerent. In prima classe es-
sent, quæ centurias habuit octuaginta: Pari numero iuniorū seniorūq; vt hi
ad vrbis custodiā p̃sto essent. Iuuenes foris bella gererent: arma vtriusq; impe-
rata, galea, clypeus, lorica, ocreæ, & hæc quæ corpus regerent, in hostes hasta
& gladius. Additæ huic classi dæ fabrorū centuriæ, qui in bellū machinas

Annus i mē-
ses. xij.

Fasti & ne-
fasti dies

Virgines ve-
stales

XII. Salij

Pontifex cre-
atus

Lugendi rō.

Populi i col-
legia distri-
buit

Pp̃i in clas-
ses distribu-
tio
Prima clas-
sis

ferrent, & ob id inermes. Altera classis ex viginti facta est centurijs, quarum census ab quinque & septuaginta millibus ad centum millia extendebat: arma illis scutum, galea, ocreae, lorica duntaxat adempta: tela in hostes eadem: idem aetatis discrimen. Terciae classis census in quinquaginta milia descendit, totidem centuriae, nec in armis quicquam praeter ocreas variatum, par centuriarum numerus. Quartae classis census adhuc minor, quippe qui a quinquaginta millibus in summam dimidio minorem contraheret, nihil his datum praeter verutum. Quinta tam classem triginta centuriae explevere, fundam his & lapides missiles ferre in pugnam commissum. Cornicines, tibicines, cum ipsis censu, in tris centurias distributi, quadraginta millibus aestimata est haec classis. Minor deinceps census reliquam habuit multitudinem, cui ob inopiam militiae munus tributumque Tullus remisit. Cives iuramento adigit, ut singuli bona sua aestimare, quibus parentibus orti essent, quos filios haberent, cuius ipsi aetatis, cuius uxores, liberique, quae illorum nomina, quo urbis loco, aut quo regionis pago domicilium haberent, proposita his, qui fallerent, poena, ut ademptis bonis, ipsi verberibus caesi, venderent. Peditum numero distributo, ex primoribus civitatis novos scripsit equitum ordines ut cum istis quae fuerant sub Romulo inauguratae: quae illis postea a Tarquinio additae duodeviginti essent centuriae, dena millia aeris singulis ad emendos equos data ex publico, & ad eos alendos duo millia in annum constituta: viduae equibus attributae, quae annuam pecuniam penderent: fuerunt equitum peditumque centuriae centum nonaginta tres, quibus in ferendis suffragiis, sua omnibus ordinibus servabat dignitas, ut qui plurimi censi essent, maiora bellorum onera sustinerent (nam ita compatum a Servio erat, ut non viri-
 tim ut antea, sed pro census aestimatione singuli tributa penderent) hi primo loco suffragia iungere. Caturae habuit prima classis octaginta peditum centurias, in ibantque cum his egres suffragia, quod Dionysius demonstrat, ut octo & nonaginta centuriae primo loco in suffragium vocarentur. Excedebat hic numerus dimidium suffragiorum, quo factum, ut his suffragantibus convenisset, pro decreto haberetur, quicquid id esset, quia propter missus esset populus in suffragia. Si hic, quod raro accidere solebat, variatum esset, secundae classis centuriae vocabantur: atque aliae deinceps aliarum ordine, ita, ut fere nunc sit ad extremam classem perventum. Tulli regis prudentia comparatum, ut ordines in eo paria facerent, ut istis qui maiora sustinerent onera, id commodi suffragiis reponeretur, quibus licet nemo exclusus videretur, vis tamen omnis penes equites & primae classis centurias esset constituta, in quorum potestate fuit creare quos vellent magistratus, sancire leges, bella indicere: quorum trium potestas ab initio fuit a Romulo populo data: deinde Tarquinio ex urbe eiectione mutata regiminis forma est pro regibus Consules habere coeptum, quibus omnia insignia promissa quae fuerant & regum, praeter coronam togaeque palmarum usum. Brutus cum Collatino libertatis vindex hanc dignitatem centuriatis comitijs consequutus Cives sacramento adigit: Ne mortaliu-
 quenquam amplius Rhomae regnare paterent, Senatorum numerum in trecentorum summam explevit, Regem sacrificulum creavit, qui ea sacra perpetravit, quae reges facere consueverant. Leges Valerius tercius consul tulit, quibus provocatio a consulis ad populum est promissa, ut capitale esset, huic, qui iniussu populi ma-

Secunda classis

Tercia classis

Quarta classis

Quinta classis

Civitatis census.

Equitumordo

Tributi per-
sio

Suffragandi
ratio.

Equitum di-
gnatio

Consules in-
ducti.

Senatores
trecenti.
Rex sacrifici-
culus

M ij

De oim gentiū ritibus.

gistratū caperet. Cuiū vectigalia tollerent, quo contigit, ut vulgo prompti-
 ores ad questus & opificia sint hoīes facti. Addidit & alio capite, ut qui ty-
 rannidem affectaret impune occideret. **Ærariū** in qđ publica pecunia repo-
 neret Saturni templū constituit: populo, ut duos qđq; questores crearet, pmi-
 sit. Creatus tñ non longe post magistratus ab cuius Imperio nulla esset, puo-
 catio Dictatoris ei nomen indiū a dictandi quę veller potestate, siue a dicen-
 do potius, qđ nō populi suffragio creari contigisset, sed ab vno esset dictus, q-
 tum summū in vrbe Imperiū haberet. Hunc creandi dictatoris morem vide-
 ri possunt Romani a Græcis accepisse, qbus, ut Theophrast. tradidit in libris
 qđ de regno scripsit, in certū tempus tyrannos, qđ Elymnetas dixerūt, legere
 moris fuit. Semestris illius dignitas apud Romanos fuit, nec alio pacto cre-
 ari solebat qđ cum vis alij maior repente exorta ingentem vrbi cladem mini-
 tari videret: hinc cæteros magistratus eligere licebat, ut magistrū equitū, qui
 secundā post eum dignitatem gerebat, p̄sertim in equites & accensos, iunge-
 batur dictatori, sicuti regibus tribunus. Spurio Cassio & Posthumio Comi-
 nio consulibus plēbi datū est ut & suū haberet magistratū, q sacrosanctus
 esset, q inuiolabilis, cui auxilij latio aduersus consules esset: diserte exp̄ssum,
 ne patrū cuiq; eum magistratū cape liceret, hic tribuni plēbis noīe dicebat,
 tanta fuit ipsorū postea insolentia, ut, nisi eis placerent, decreta consulū & se-
 natorū cassarent, comitijs creabant, siue auspicijs, siue religione: primū duo
 numero deīn tres additi ad vltimū adhuc qnq;. Tria Comitiorū gñā Romę
 olim vsurpata sunt Curiata, cum ex gñibus hoīm suffragiū ferret, nomenq;
 ideo rei datū, qđ curiatim per lictorem calarent. Centuriata, quū ex censu, &
 ætate fieret, quorū ratio abunde relata est, cæterę, ut illa per lictorem, ita hæc
 per cornicinem calari solita. Tributa reliquū genus appellatū, ex regionib;
 & locis conflata. Ex patribus centuriatis Comitij decemuiui sine puocatōe
 creati, Et in eos publicę administratōis ratio oīs a consulibus translata est, ut
 olim a regibus ad consules, hi condere leges iussū, decimo die ius singuli in
 orbem dicebant, quo in decem tabulas complexo, qđ faustum foelixq; esset,
 leges decem tabularū populo pmulgauere duodecem fasces p̄cedebāt eū,
 cuius erat iurisdic̄tio, ceteris singuli accensi. Sed diū nō durauit magistratus
 ille, quippe qđ Tribunitia ptās ab eo ex vrbe in ppetuū tolleret a patribus
 excogitatus fuerat, re cognita, ab ipsis tribunis ipse sublatus est. Tū lege cau-
 tum ut qđ plēbs veller, totus populus teneret. Et alia: ut q Tribunis plēbis
 Ædilibus, iudicibus noceret, eius caput Ioui esset sacrum, familia ad ædē Ce-
 reris liberi liberęq; venderent. Item, ut alter ex plēbe consul deinceps crea-
 retur: atq; ut inter patritios & plēbeios cōnubia pmiscua essent. Censores
 p̄terea creati duo, qbus scribarū ministeriū, tabularū cura, censendi formula
 cōmissa. Res parua ab initio, sed quę p̄cedente tpe multo maiora qđ ab initio
 credibile fuerit, habuit incrementa: Tanta illi dignatio, tanta authoritas, ut oīs
 morū ciuiliſq; disciplinę ratio ipsorū esset: Regimen ad hæc senatus, equitū
 Centuriarū, omne decoris ignominieq; discrimen, horū priuata & publica
 loca recognoscere: vectigalia populo Romano locare, censū agerū, lustrū cō-
 dere, senatores e senatu remouere, notare infamia, qnto qđq; anno creabant.

Magistratus & alius supradictus, qui ius diceret, Praetorem hunc vocare placuit, huic ois publici priuatique iuris potestate pmissa, nouum ius condere, & vetera abrogare facultas: erat vnus ab initio, qui vrbani dicebat, quo non sufficiente, quod multi peregrini in ciuitatem venirent, alius creatus est, peregrinusque vocatus, quod plerumque inter peregrinos ius diceret, honorarium ius illud appellabat a magistratus honore, regia illis insignia, & apparatus consulibus pene aequalis. Permansit hic ciuitatis status ad Iulij Caesaris usque tempora qui monarchiam, quae longo postea Imperatorum serie retenta est, iterum induxit. Ludus Romae celebrabatur, qui Magnus Circensis etiam & plaebeus dicebatur, eius pompa ex Capitolio per forum in circum maximum mittebatur tali apparatu Equitum filii, quibus aetas apta esset pompae, equis sedentes, quique pedibus stipendia facturi erant, suis alis centurionisque discreti praecedebant, ut exteris gentibus ostenderet qualis quantaque iuuentutis in doles, in spem ciuitatis interim lubolesceret, hos aurigae sequebantur, quadrigae bigaeque, & equi desultorii. Mox athletae leuiorū grauiorūque certaminum, pudenda tantum velati, ceterum corpus nudi, cursu, palaestra, cestibus certaturi. Saltatorum deinceps chori virorum primus, alter pubescere incipientium, postremus puerorum. Ordine deinde tibicines subsequi vtres & tibiolas inflantes citharedique lyras septichordes eburneas, & quae barbita nuncupata sunt habentes. Saltatorum cultus tunice punicae cingulis aereis strictae, enses lateribus pendentes, tela breuiora viris, galeae aereae cristis insignes, pennisque excultae. Praebant choris viri singuli saltationis & tripudij modum praemonstrantes, bellicosus motus, atque vehementes puleumaticis & rithmis imitantes. Enoplia saltatio in his usurpata, quae & pyrrhica nuncupata est a Pallada, ut creditur, repta. alij Curetes eius saltationis auctores arbitrati sunt. Enoplios choros Satyricorum coetus euestigio sequebantur: erant hi in Syllenos & Satyros figurati, cauillabundo motu ridicula in magnis imitantes, atque hunc demum ordinem tibicines alij, & citharedi vario sequebantur concentu. Ibat inde qui passim thura & aronata thuribulis adolebant, multaque odorae fragrantia deorum simulacra auro argentoque caelata virorum humeris ferebant. Tum demum Theniam summi vrbis magistratus, magna oim ordinum ceterua religiose sequebantur, Circi area in qua hic & alij ludi agebantur tria & dimidium in longitudine stadia habuit, latitudo quaternum fuit iugerum id soli spatium inter Palatinum & Auentinum iacens, tribus lateribus porticus paululum repandae claudebant. CL. milium spectatores capaces, sedilia circa aream cemento exstructa erant, in quos sedentes spectarent. Scenici ludi in eo etiam agebantur, tali primurratione, Ludiones ex Hetruria accersebantur, hi ad tibicinis modum saltantes, haud indecoros more tusco reddebant motus. Imitari hos primo Romana iuuentus, incomptis inter se carminibus iocularia fundentes, nec motus interim absorpti a voce, mox diligenti usurpatione eo processit usus, ut vernaculi eius rei artifices: quia nihil iam a Tuscis ludionibus distarent, Histriones appellati sunt, quia Hetrusca voce Hister ludio vocaretur. Hi deinceps non inconditum & rude carmen, alternisque ut a principio iactatum usurparunt quod Fescennio fuit simile, sed modulatas satyras, descripto ad tibicinem cantu, decoroque motu pagebant. L. Andronicus ab Satyris digressus fabulam argumento fecit, factaque cum sapientius egisset, obtusa demum frequenti usu voce, pueri qui caneret ante tibicinem statuit, inde ut ad tibicinis laus histriones canerent receptum. ubi igitur res a risu & soluto ioco auocari coepit, ludosque in artem paulatim vertente, iuuentus fabularum actu histrionibus relictis veteri

Praetores duo
urbani &
peregrinus

Ius honorarium.

Ludus Circensis siue plebeus

Athletae.

Saltatores

Tibicines

Enoplia siue Pyrrhica saltatio.

Satyrici

Circi magnitudo

Ludi scenici

Histriones

De oim gentiū ritibus.

Consecrādi
ratio.

Albus color
Lugubris in
foeminis ni-
ger lugubris
in viris.

Recētes Ita-
liæ mores
Cōnubium
Italæ vnum
Italia tripli-
ci iure vti-
tus Municipi-
pale.
Iudicia Ira-
lorū Militia
Sacerdotiū
Theologi
Iurisperiti.
Medici Ma-
thematici
Dialectici
Astronomi
Poetæ
Grammatici
Declamato-
res ecclesiasti-
ci
Forenses
Mercatores
Pictores Sta-
tuarii Fusores
Agricolæ
Rhomani rei
pecuariæ de-
diti.

ri instituto ridicula versibus intexta inter se iactabāt unde exordia fabulis potissimū
Attellanicis coinsera extiterūt. Id Ludionū genus ab oscis acceptū. Iuuentus tenuit
nec Histrionibus attingere pmissū. Hic q̄ rōne Senatus populūq; Rhoman⁹ suos
vita defunctos impatores cōsecrare: celoq; inferre solebat: referendū duco ipsi nāq;
vt Herodianus scribit: locabāt in regiē vestibulo sup̄ eburneū lectū auro stratū ima-
ginē, defuncto principi p̄q; similē: recūbebatq; pallida effigies it̄ modū ægrotātis:
circa lectū: magnā diei partē assidebat senatus oīs ad leuā pullis vestib⁹ amictus: ad
dexterā lectæ ex oī nobilitate matronæ: in albis vestib⁹: Is em̄ color lugubris fuit in
muliere olim: oī alioq; ornatu detracto. Id septē dieb⁹ defuncto dat: Medicis velut
adhuc spirātē interuisentib⁹ denūciātib⁹q; in dies morbū ingrauescere. Ad postre-
mū: q̄si tūdemū vita defunctū cōstris senatoriūq; ordīs iuuenes p̄ viā sacrā in forū
deferūt: lecto in rostris depolito: pueri puellæq; patriciū gñis cōposito ab vtraq; pte
cætu hymnos in defunctū canūt: flebili carminē modulatos, dein eburneo lecto cū
effigie ex foro in cāpum Martiū trāsato. Ingens ibi suggestus q̄drata forma lignea
tū materia cōtexti: multis gradib⁹ in phari specie fastigio assurgentib⁹. Singuli auro
& purpura instrati: signis ex ebore factis: variisq; picturis insignit̄ excolunt: ac q̄ al-
tiores illi minusq; patētes: eo minores his imagines p̄minebāt. Interius erat moles
aridis referta fomitib⁹. Effigie scđo gradu collocata: oībusq; odoramentorū gñibus
oīfariā admotis: q̄ certatim a tota ciuitate eo cōgerebant. Nobilissimi Iuuenes eq̄-
stris ordīs trabeati tabernaculo obequitabāt motu q̄dam Pyrrhichio solēniq; de-
cursu. Circūagebant & currus q̄bus insidebāt rectores p̄sonas illustriū principum
gerentes: ac tū demū ab imp̄ij successore face admota circūfusa multitudo ab Imis
partibus molē incendit: ac simul ignis cœpit inualescere: ex ædificiū fastigio aquila
emittit: q̄ principis animā in cœlū ferre putabat: q̄ p̄ hęc Rhomanorū princeps cō-
secratus esset: vana sup̄stitione inter deos colebat: & hęc de viris Rhomanē statu.
Hodie Italia oīs Christianā pietatem religiosissime obseruat sacrorū cœrimonia ex
Rhomanē ecclesię instituto: nisi forte in vltima eius terrę parte pauci græci seruent
ritū: & ipsi q̄dem græci generis vnū cōnubiū Italæ vt oīm: sed citra repudiū: neq; id
p̄mittit nisi magna de causa: Rhomaniq; p̄ntificis p̄missū. Regū nobiliūq; principū
primogeniti veteri instituto regnū obtinēt: in priuata fortuna virilis stirpis liberi ex
æquo sūt hæredes: sed legitimo thoro nati. Triplici iure vtiūt Italia pontificio, Cæsa-
reo: & Municipali: cōstat hoc ex lēgibus q̄s aliæ ciuitates alia sibi de causa cōdunt:
ad bonū æquūq; spectāt. Iudicia rerū ciuiliūq; negotiorū: hic iudiciū ordines exercēt
illic magistratus: nā nō vna vbiq; est regiminis forma. Prima nobilitas militū: si fœ-
lix sit, Sequēs rei litterarię, Sacerdotiū magis venerabilē facit: q̄ nobilē: in cōsuetudi-
ne literarū Theologi primas sibi partes vendicāt: Scđas ab his iuris sciētię p̄riti: sūt
& Medici in admiratiōe: sed maiore q̄stu, Mathematici, Dialectici, Astronomi, &
Poetæ magis inter se clari: q̄ vulgo cōspiciū. Grammatici extremi oīm: vt q̄ inter pue-
ros cōsenescāt, Est & sacris oratorib⁹ grande nomē: sed maior veneratio, ob pietatis
studiū frēquentiore agunt theatro: q̄ forenses. His maior q̄stus: q̄ nomen. Est & Mer-
catura in magna celebritate: nā preciū hodie: vt semp in p̄cio est, Pictores, Statuarii,
Fusores in maiori admiratione: q̄ agricolę: et si vt audiū est prima laus apud maio-
res his debebat Rhomani p̄pe modū soli Italorū pecuaria exercēt: sed mercenaria

externorū hoīm opa. Vestitus alius alijs: sed venetis laxitate insigni ac prolixitate: & in his vrbicis municipalī sumptuosior. Scdm venetos ciuilis & nitidus florentiq: & ceterę Hetruriz, Mediolanēlibus ac toti Æmilię Ligurięq: floridior: sed paulo cōtractior. Rhomę Aulicus plixitate varietateq: colorū oēs alios antecellit. Rhomanus multo frugalior: sed cui suus nō desit nitor: p̄sertim in fœminis, Neapolīs magis nitido vtiť q̄ sumptuoso: & externus gratior Italico: cetera Italia simpliciũ vestiti: nec vnus habitus oĩbus: quippe quē nostra memoria sapius variari cōtigit. Ecce in Æmilia & rota Gallia Cisalpina gaudēt principes fœminę in Hispanico habitu videri: viri in Gallico malūt, iam & Rhomę muliebris sexus Tuscū nup affectabat: venetiarū matrone his paucis annis vlnas pectus & humeros nudabāt: nunc oĩa cōtegunť: ac laxiorib⁹ vtunt̄ manicis: & in Hispanicum degenerāt: veteres Rhomanorū statuę & numismata arguūt nullū apud maiores fuisse tegendi capitis vsum: nec caliga fuit nisi militaris: est hodie vtriusq: vulgarissimū: sed tegere caput trāslaticū in Italia: vt credere est: qđ nomen etiā declarat: nec lanei aut linei thoracis adeo frequē vsus olim: qđ ex veteri statuarū figuratiōe potest intelligi: nunc oīs iuuenū cultus in his sese p̄p̄modū effert. Italic⁹ sermo neq: ille est: qđ olim fuit: nec oĩno ab eo diuersus: sed barbaris vocibus plus minusue adulterat⁹: vt hæc aut illa regio fuit externis gentibus magis obnoxia, Littoralis Histrię ora veneta plurimū vtiť lingua: qđ cōpta est: & grauis pluriūq: linguarū flore cōflata: qđ facile cōtigit in frequētissimo Italicarum gentiū cōmertio: olim multo simplici⁹ fuit: ac minus aurib⁹ grata Carnicus sermo plures sonat linguas ac nescio quid ab Italico diuersum: dulci⁹ auditu: quo Taurisium, Patauium, Verona, Vicentia, Mantua ferraria vtuntur: sed in his vrbicis gratior agrestī. Cisalpina Gallia externum quendā & a nostro alienum sonat. Nulla alioquin gens cultior aut vrbium apparatus: aut victus frugalitate. Rauennæ, Ariminio, Pisauro, Fauentiæ, Bononiæ, & vniuersę Æmilię, flaminie venustus sermo, Tuscis brevis, & velut Laconi⁹: in alieno: qđ suo ore: gratior: quod Rhomę nuper offende bat cōmertio gentium in dies magis excolitur, Picinis & Sabinis & Marlis crassior castigatiorq: Vmbris, Apulis, Lucanis, Brutis, Samnitibus & cetera Italia rudior lingua ac minus peregrinis imbuta: præter Neapolim: vbi pleriq: Hispanicum affectant: qđ si quis altius spectet: atq: in vniuersum iudicet: nulla est ciuitas nullus populus: qui non aliquid a finitimis differat: author, Anthonium Sabellicus Enneade, XI. li. l.

Vestitus ita
lorū diuers⁹.

Rhomanorū
vestitus.

Principi fœ
minarum ve
stitus

Venerarum
matronarū
cultus.

Tegēdi capi
tis apud Ita
los olim qul
lus vsus

Caligę vsus
Thoracis
vsus

Italicus ser
mo.

Veneta lin
gua.

Carnicus ser
mo.

Cisalpina
gallię sermo
Laus cisalpi
nę gallię.

Tusc⁹ sermo
vt laconicus
brevis

Rhomanus
sermo
Notabile

De Liguria Ligurumq: prisco viuendi
more. Caput Viceſimum

Liguria Italię Regio pro maiori parte montuosa: inter amnes variū: & Macrā ab altero latere Apenninū habens: ab altero padū Tuscīā attingēs: cuius caput nūc est, Genua A ligysto Phœtonis filio dicta, cōuersione. y. in. v. vt pictor fabius p̄didit: si horū gens siculi fuere: vt Thucidides arbitrat̄. Magna pars Italię est ab his olim possessa. Siculi ab Cenotris Italia eiecti Siciliā tenuerunt, Ligures labore plurimo cōtinuo vitā durā agunt, Nam multis arboribus oppleta regione materia est ad nauale fabricā p̄cipua: arbores tanta crassitudine: vt diametri octonos pateant

Ligurię fi
nes
Siculi ex Ita
lia in Siciliā
cōpuli.

M iij

De oim gentiū ritibus.

Liguri fluvius pedes. Vnde quidā cædendę materie, quidā subigendo agro a lapidum asperitate cultu difficili uacant: ita em̄ terra lapidosa est, ut gleba absq; saxo nequeat effodi. ob quod vitę erum̄ hęc natura assueti: licet multo in labore versent, parum tñ percipiunt emolumenti: continuū v̄ro exercitiū, & victus parcitas corpora eorū macilentā efficit ac robusta. Mulieres q̄q; viroꝝ labores pferunt, assuetę v̄t ac cum viris opus facere. Venationibus continuo vacant, captisq; feris fructuū inopiā sustentant. Nūl ūbus insup montanisq; asperitatibus assueti agiles corpe ac validi reddunt. Nōnuli messis raritate carnes partim domesticas edunt, partim ferinas, aqua in potū sumpta. Oleribus viuunt, prout fert regio eorū ad q̄s neq; Ceres venit, neq; Dionysius, p̄ cæteris dijs hōibus v̄tiles. In terra cubant vt plurimū, rari sub tecto aut in tugurijs iacent. Plures ad concaua saxa, speluncasq; ab natura factas, vbi tegant corpora, diuertunt. Hoc pacto prisco more absq; apparatu aliq̄ viuunt. Deniq; mulieres viroꝝ, viri ferarū robur & vires habent. Asserunt in bello sapius vegetū Gallū ab gracili macilentosq; Ligures ex puocatione singulari certamine vinci. Arma habent leuiora, q̄ Romani. Operiunt corpora scuto longo ad formā galaticorū facto, tunicaq; succincta. Armant etiā ferarū pellibus, ac ense mediocri. Quidā Romanorū consuetudine q̄s in ea re imitati sunt: arma immutarunt, feroces sunt, & acuto ingenio, nō in bello solū, sed in cōmuni vita. Mercaturā exercent, nauigantes per Sardoniū Libycūq; pelagus, sponte se grauibus maris periculis obiectantes, scaphis em̄ haud satis cætera rum nauiū more p̄paratis nauigant: quo fit vt imminente tempestate grauia subeant vitę discrimina. Gens hæc vt An. Sabellicus primo lib. septimę enneadis habet adhuc ferox est, & ad rebellandū nata, vt quę diu Rhomana exercuit arma, plurimum pecore victitat, lacte, hordeaceaq; potione.

De Tuscia & gentis eius antiquis moribus. Cap. XXI.

Tuscia Italię regio celebris, a sacrificijs, vt quidā arbitrant, dicta. Nam Græci ^{duer} sacrificare dicunt, vel a thure, quo maxime in sacrificijs vtimur, vela Tusculo Herculis filio, qđ veteres probant, Olim Tyrrhenia dicta fuit. Dubiū a Tyrrhenio Atys, an Herculis & Omphales, an (vt alij scribunt) Telephi filio, qui in eam terrā duxerit colonos. Dionysius a Tyrsibus ædificiorū genere, q̄bus Tusci vterentur id nomen factū suspicat. Romani eius terrę populos nunc Tuscos nunc He-
Tusci etiam truscos dixere. Græci vero Tyrrhenos. Veterem illorū opulentia, tum pelagi nomē
Hetrusci ap- demonstrat magna ex parte Italię p̄tenti, tum fines terrę, ab infero ad superū ma-
pellant re, & ad alpes p̄pmodū p̄moti. Satis constat qđ quicquid terrę intra alpes iacet & A-
Vmbroꝝ penninū vmbroꝝ olim fuisse, qui inde a Tyrrhenis sint eiekti, Tyrrheni a Gallis,
terra. Galli a Romanis, Romani a Longobardis, qui postremo nomen ipsi terrę indide-
Lōgobardia runt, & qđ ad celebritatem noīs attinet. Latini Vmbri & Aufones a Græcis Tyrrheni sunt olim vno noīe appellati. quidā etiā Romā ipsam Tyrrhenam urbem opinati sunt. Fuit Tyrrhena gens fortitudine egregia magno potita impio, ciuitates cōdidit plures atq; opulentas. Classe q̄q; potens cū diutius mari impitasset Italū pelagus ab se Tyrrhenū denotauit, Pedestri q̄q; exercitū p̄ualida, tubā p̄mo adinuenit, & bello admodū vtilē, & ab illis Tyrrenū appellatā. Duces exercit⁹ plures insignibus decorauit, Liētores, curtulē sellā, p̄tēxā vestē, fasces, sceptrū eburneū, alia mul-

ta dedit; domibus porticus addidit, in quis seruatorum cōcurrentiū turba diuerteret, quę imitati postmodū Romani, inq; melius aucta ad suā rempublicā transtulere. literis q; & rerū naturalium inuestigationi ac theologiæ plurimope impenso. Prę ceteris in fulgurū interpretatione & arte augurandi versata est, adeo ut nōstra etiā ætate vniuersus ferme orbis, tum admiret viros, tum haruspibus stat. In scientia faciendorum sacrorum ita etiā floruit, ut Romani q nō seruandę tantū, sed & amplificandę religionis cupiditate incendebant, decem principū filios senatus consulto linguis Tuscię populis p̄cipiendę sacrorum disciplinę gratia traderent: hinc ludibriū illud malorum dæmonū ad Romanos defluxit. Hinc Bacchanalia, quę ut foeda & p̄niciosa, magno sunt bonorum consensu, authorum suorum supplicio vindicata, ex totaq; Italia sublata. Patriam Tyrrheni vberem incolunt, quā studio cūq; efficiunt fertiliorem. Mensa bis in diē sumptuose p̄parata, oīa quę ad epularum delicias p̄tinent abunde subministrāt. Stragulas insuper vestes floribus distinctas, poculaq; aurea varij generis, ac ministrorum seruorumq; numerū p̄magnum in usu hñt; multiplices ubi nō solū serui famulant, sed etiā liberi plures. Gens in vniuersū magis adhuc superstitiosa est, q̄ pugnax.

Inuenta tyr
rhenos; plus
r ma.

In augurādī
arte versabā
tur Hetrūci.

Religiosi
valde Hetrū
ci erant

Bacchanalia
ex Tuscia ad
Romanos.

Victus
Vestri us
Supellex
Ministeria

De Galatia Europæa & Galatarum priscis moribus. Caput Vicesimum secundum.

Galatia magna Europę regio fuit, ultra Celticā ad Notū oceanūq; versus p̄tinentesq; oras, & Herciniū montem (scribit Diodor. Sicul.) & a terminis istis ad Scythiā usq; p̄tensa. Sic appellata a Galate Herculis & Celticę cuiusdā mulieris filio. Hęc pluribus nationibus incolebat regioq; ut plurimū ad arctū sita, frigidaq; adeo, ut quę hyemis tpe pro aqua niuib; op̄pleta existat, glacies q; æn̄ mensa adeq; patriā occupet, ut flumina congelata sint quia transiuntibus, nō solū paucis, sed exercitiibus q; cū curribus atq; impedimentis. Complures magni fluij vario fluxu p̄r Galatiā fluūt quorum hi ex p̄fundis stagnis, hi ex montibus, partim in oceanū ut Rhenus, partim in pontū ut Danubius, alij in Hadriaticū mare decurrunt ut Eridanus. Sed hi oēs fere hyemis tpe congelati securū transitū iniectis desup̄ (ne labant) paleis euntibus p̄bent. Vinū & oleū p̄pter eam frigiditatem regio nō p̄ducit, quare coacti hoīes potū sibi ex hordeo comparant quem zītū appellant; aqua etiā in qua lauāt fauū mellis vtunt. Vino p̄termodū adeo delectant, ut a mercatoribus importatū purū bibant, minimiq; potu ebrj, aut somnū inducant, aut insaniāt; fit vt mercatores Italici plures q̄stu ducti vinū, tum nauibus, tū per terrā curribus deferentes pincernā puerū mercant pro vini amphora. Vniuersa Galatia argento caret, auro abundat, illud natura ipsa p̄bente. Nam cū fluminū decursus, difficiles flexus habeant, supans ripas a montibus flumens aqua arenā aureā passim per campos eijcit, qua conflata, auroq; puro e ducto ad p̄nagum corporis mulieres viriq; vtunt: etenim & manū artikulos, & brachia armillis aureis exornant. Circa collum grandes torques gestant ex solido auro, & in digitis anulos. Thoraces etiā auro exornant. Priuati quidac mirabile in deorum templis potentiores obseruant, plurimū

Galatę fl
nes.

Galatia hye
mis tpe gla
cie occupata

Zītū ex hor
deo potus

Vini appetē
tissimi.

Argento ca
ret Galatia.
Auro abun
dat Galatia

Corpus au
ro exornant
Galatę

De oīm gentiū ritibus.

Auri in tem-
plis parsum auri ipsi dijs oblati per pauimentū spargentes, neq; id quisq; incolare, q̄uis
gens atro sit auida, ppter religionem contingere audet. Sunt Galatę molles
atq; albi, corpe oblongo, comas q̄uis habeant natura rufas: studio tñ augent
nature colorem, Calamistro capillos inflectunt, fronte illos ad ceruicem reiñci
entes, vt Satyris aspectu puerisq; appareant p̄similes: capillos arte efficiunt
crassiores, vt nihil differant ab equorū iubis. Barbā quidā radunt, nōnulli nu
triunt. Parce nobiles quidā genas radunt, barbā adeo fouent vt corpa operiat
Quo accidit, vt cum edant repleat cibo: cum bibant veluti per cannale potus
videat inferri. Cenant sedendo oēs, nos tamen in sedibus, sed in solo super
luporū aut canū instratis pellibus. Ministrant eis pueri iuniores aetate tenera:
iuxta eos ignes fiunt, in quib; ollę sunt & verua plena carnibus. viros bonos
melioribus carnibus honorant, quemadmodū Poeta Aiaci scribit, Impensū
ab optimatibus honorem, qñ singulari Hec̄torem certamine vicisset. Hospi
tes ad epulas, qui sint, qua causa venerint rogantes. Consueuerunt q̄q; sum
pto cibo ad verborū, prout causis intulit, concertationem surgentes ex puo
catione certare inuicem, nulla habita vitę cura: increbuit em̄ apud eos Pytha
gorę sententia, qua dixit, animas hoīm esse immortales rursusq; eas defun
ctis corporibus post certū tempus in alia corpora reuersuras, ob hanc causā
in defunctorū pyrā epistolas scriptas quidā coniiciunt, tanq̄ eos mortui sint
lecturi. In itinere ac pugna bigis vtunt, quas rhedarius ac affessor ducunt. In
bellis obuiū hostem iaculo ex curru primū appetunt, tum relicto curru pedi
tes ensibus certant: quidā adeo mortem contemnunt, vt pugnent nudi. Cu
stodes corpis ex liberis hominibus pauperes eligunt, qui & pro aurigis in
pugna seruiant, & ferant scutū, instructā aciem præire consueuerunt, & ad
singulare certamen fortissimos hostiū puocare, arma vt hostem ferreant qua
tientes. Quū quis strenue in acie pugnauit, tum maior, tum suas laudes ac
virtutes decantant. Res hostiū deprimunt, tanq̄ vitupatione dignas, deniq;
omnis in bello audaces extollunt verbis, Capita hestiū in acie cadentiū ab
scisa equorū alligant collis. Hostiū spolia sanguine pfusa famulis tradunt in
foribus domorū cum cantu atq; hymnis affigenda, quemadmodū feras so
lent venatu captas. Hostiū nobiliorū capita aromatibus vncta iñtecis con
dunt summa diligentia, ea hospribus oñdentes, nulloq; pro precio ea vel pa
rentibus vel liberis vendunt. Vestes ad terrorem intonsas ac varij coloris fe
runt, quas illi vocant bracas. Sagula ferūt virgata, hyeme q̄dem crassiora, æsta
te subtilia. Fictilia in vsu habent densa ac floribus distincta. Arma ferunt, cu
tum ad staturā hoīs longū, proq; libito cuiusq; ornatū. Quidā in scutis aialiū
formas æreas paulū eminentes gestant, & ad ornatū, & ad corpis tutelā fabri
catas. Ærea galea caput muniunt paulū eminentiore, in qua aut cornua imp̄s
sa sunt aut auiū vel quadrupedū effigies sculpta. Tubas habent suo more bar
baras, vt quę asperū sonū & turbulentū reddant. Thorace ferreo vtunt quidā
dam, alij armis a natura datis nudi pugnant, pro ensibus ferręas spatas ge
runt oblongas ærea cathena a dextero latere pendentes. Nonnulli tunicas
aureis aut argenteis zonis cinguntur, iaculis insuper bellantur; quę illi
lanceas vocant, ferro cubiti aut amplius longitudinis paulominus duobus

palmis lato, enses haud minores sunt, quæ apud cæteros venabula habent, tum rectos tum curuos non solum ad corpora cedendos, sed etiam ad perforandum aptos, Aspectu sunt terribiles, voce graui atque aspera, Sermone vtuntur breui ac sub obscuro, multaque ex animo dubia loquuntur: plurima ad iactantiam in eorum laudem dicunt, & ad cæterorum contemptum. Minaces sunt ac detractores, opinio neque inflati acuti ingenio, & a doctrina minime alieni. Sunt & apud eos meliolarum poetæ, quos ipsi Bardos dicunt, hi cum organis veluti cum lyra cantant, hos laudantes alios vituperantes. Philosophi quoque ac Theologi, quos vocant Saronidas, precipue ab illis coluntur. Vtuntur insuper diuinatoribus, qui apud eos cum augurijs & sacrificijs futura prædicant maximi existimantur omnibus obtemperante plæbe: de rebus magnis consulturi mirabilem incredibilem obseruant ritum: enle hominem iugulant, quo labente, tum ex casu, tum ex membrorum laceratione, tum etiam ex sanguinis effluxu futura diiudicant. Est apud eos moris nullum absque philosopho sacrificium facere, existimantes per diuinæ naturæ conscios sacra fieri oportere, tantum deis propinquiore. Horum intercessione bona ab dijs censent petenda, quorum consilio, & pace, & bello fruuntur. Poetæ vero apud eos tanti habentur vt cum extructa acie exercitus eductis ensibus iactisq; iaculis propinquant non solum amici, sed hostes eorum quique interuentu a pugna abstineant, ita apud agrestiores barbaros ira cedit sapientiae & Mars reueretur musas. Galatarum foeminae non tantum corporis magnitudine sunt viris similes, sed robore etiam. Pueri vt plurimum cani sunt, ætate præciti colorem paternum assumunt, Eorum qui subtus arcton habitant Galatæ, quique Scythiæ sunt propinqui, vt pote cæteris agrestiores nonnullos aiunt humanis carnibus vesci, quemadmodum & hi qui eam Brytanniæ partem, quæ Iris dicitur habitant, horum fortitudine feritateque diuulgata tradunt eos, qui priscis temporibus omnem ferme Asiam discurrentes Cimerij dicebant, ipsos esse, qui paulopost corrupto nomine pro Cimerijs Cimbri sint appellati: iam prisco more dant latrocinij operam rapientes aliena suis omnibus contemptis. Hi sunt qui Romam capta cum Delphici Apollinis templum spoliassent: magnam Europæ partem, non parua Asiæ tributariam fecere agris eorum quos subegerant possessis. Nam qui in Græciâ peruenerunt Galatæ, de se partem occupatam Gallogræciâ dixerunt, & Galatiâ minoris Asiæ regionem, quæ ab oriente Cappadociâ & Halym fluium habet, ab occidente Bythyniâ & Asiam a meridie Pamphiliâ, a septentrione pontum Euxinum. Cæterum Cimbri, de quibus iam nobis sermo est, Geni dicitur supra modum feritatis impietatisque in deorum sacrificijs inaudita, sequebantur exercitum mulieres Sacerdotes diuinatōis peritæ, quarum canus capillus erat, alba vestis, lutea e carbaso subter tunica fibulis annexa ahenis incinctæ zonis, pedes nude, captiuus per castra strictis occurrebant ensibus, quos sternentes humi ad æreum pertrahebant craterem viginti capacem amphorarum. Habebant & pulpitem quo agiler ascenso, tollentes in sublime captiuum superlebere iugulabant, tum profuso in craterem sanguine inde cum stillaret vaticinium edebat: alij vero scisso ventre intestina speculabantur suis victoriâ clamitantes. Noxios quoque quicquid seruos affixos ludibrio sacrificabant, & astantia ex hostibus capta ymaginem Cymbri

Enses maxi.

Bardi melo
diaz poetæ

Saronidae
phi & theo
logi

Mirabili atq;
horredus ritus

Nullum absq;
pho sacrifici
um

Poetæ in ma
xima venera
tione.

Foeminae Ga
latæ viris si
miles

Humanis car
nibus vescunt
q; Irim inhæ
bitant.

Galatia Asia
ana

Sacerdotes
foeminae.

Crudelis va
ticipandi ritus

Noxios sa
crificabant
Cymbri

De omnium gentium ritibus.

Cimbri ad
mares cupi-
diores.

Impudentia
Cimbrorum
admiranda.

cum hominibus interfecta, aut supra ingentem pyram posita comburebant aut alijs adiciebant poenis. Et quamuis Cimbri mulieres habeant speciosas ad mares tamen præter modum sunt cupidiores. In ferarum pellibus humi dormientes ex utroque latere excubatores habent. In ipsis certaminibus exten-
tas ad carrorum velamina pelles tantis pulsan-
tibus, ut ingenti cum hor-
rore fragor efficiatur. Sed illa admiranda eorum impudentia, quod speciem cor-
poris facile alijs offerunt in propatulo, neque hoc turpe ducunt, quin potius
ignavum abnuere gratiam oblatam. Fertur a Valerio maximo Cimbro &
Celtiberos in acie gaudio exultare consuevisse tanquam gloriose & foeliciter vi-
ta essent excessuri. Lamentari vero in morbo quasi turpiter perituri.

De Gallia, Gallorumque veteribus & recentibus mo- ribus. Caput Vicesimumtercium.

Galliae qua-
tuor termini.

Gallia unde
appellata

Divisio Gal-
liae.
Comata
Belgica
Celtica

Aquitania.
Lugdunensis

Braccata si-
ue Narbo-
nensis.

Braccata
Galliae regio-
nes

Galli a Grae-
cis olim omnes
Celtae vocati

Galli Gala-
tae vocati
Galli hodie
Franci ap-
pellantur

Gallia lata Europae regio inter Gallicum interfluvium mare, oceanumque
Britannicum, Rhenum Alpes & montes Pyreneos iacens, Pyreneis
iugis ad occasum includitur: ad septentrionem & Boream Gallico,
Britannicoque oceano: ad orientem solem Rhenus illi paribus pene spatijs
ex alpibus in oceanum, quibus Pyreneum iugum ex interno mari ad exter-
num procurrit, qua meridiem spectat Narbonensem illi prætenditur pelagus
Gallia appellata a candore populi, Gala enim lac dicitur. Triplex est, Tonsa
siue togata, quae & Cisalpina dicitur, sed Italiae finibus includitur. Comata co-
gnominatur omnis Transalpina Gallia, eam in tres provincias a tribus po-
pulorum generibus historici diuiserunt, Belgicam videlicet, Celticam & Aquita-
nicam terminos illarum ita statuentes ut a Scaldis ad Sequanam Belgica sit
dicta, mox Celtica ab eo ad Carundam quae eadem est & Lugdunensis in-
de ad Pyrenaei excursus Aquitanica olim Aremonica vocata. Augustus qua-
drifariam diuisit addita Lugdunensi provincia. Amianus in multiugas pro-
vincias diuidit, utpote, qui primam & secundam Lugdunensem, & primam
& secundam Aquitanicam faciat, Braccata, quae & Narbonensis dicitur, haec
est, quae Rheno adiacet, & pro maiori parte lingua Teutonica utitur, a braccis
vestium genere sic vocitata. Multas provincias habet Helueticam siue Alsa-
ciam, Lotharingiam, Lucemburgam, Burgundiam, Brabantiam, Gelriam, Ho-
landiam, Selandiam, quae omnes nisi Rhenus antiquus terrarum limes absce-
deret Germaniae nostrae potius annumerandae essent, ex quo hodie & conse-
quenter etiam non montes, non flumina pro regionum terminis habentur, sed
singulae linguae & imperia. Eousque unamquamque regionem extendi dicant,
quousque gentis illius sermo versatur. Galliae populos Graeci communi appella-
tione olim ab eorum Regis nomine Celtas dixere, & ab illius matris nomi-
ne Galatas. Franci hodie vocantur, & Gallia Francia, a Francis Germaniae po-
pulis, a quibus olim fere tota subacta est, ut Baptista Mantuanus in Diony-
sio suo: & M. Antonius Sabellicus libro. iij. x. enneadis habent. Caesar dicta-
tor omnis Gallicas gentes lingua, legibus & institutis inter se differre dixit.

multa tamen multis cōmunia esse, ut factiones exercere, quę non solum in ciuitatibus & pagis, sed in singulis penē familijs vulgo reperiant, ut qui ingenio & opibus polleant, inter se de principatu contendant, ut cuncta suo potius q̃ alterius arbitrio fiant, quod ut gentile, ita vetus esse, nec temere institutum videri, ut tuta plēbs esset a potentiorē iniuria, nusq̃ gentium plēbs alioqui contemptior: quippe quę olim seruitij pene loco haberetur, omnis publici consilij expers, pleriq̃ tributorē, aut alieni aeris magnitudine grauati, vulgo soliti se nobilioribus addicere, ut a ceterorū iniuria tutiores essent, omnia in eos iura, ut in seruos, habituris. Duo hominum genera in præcipuo honore esse, Equites & Druides, alij Bardos & Vacies Druidibus adiungunt quorum hi naturalium rerum causis dediti essent inuestigandis, illi laudationibus & poeticis rebus. Cæsar vno nomine omnes Druidas vocat, hi sacrificia curare publica & priuata, religiones interpretari, Adolēcentes disciplinis instituere, quorum coetibus præcipue venerari: idē de cædibus, de finibus, cæterisq̃ controuersijs cognoscere, poenas constituere: si quis siue publicam siue priuatam personam gerens decreto non stetisset, sacrificijs interdici, quę præcipua fuit in gente animaduersio. Druides omnem hominum congressum & sermonem declinare, ne contagione polluerentur, his pētentibus neq̃ ius dici cuiq̃ potuit, neq̃ honos ullus publicus communicari, vnus omnibus præesse, cui in vniuersum ordinem summa erat potestas. In huius defuncti velut anūstis locum alius suffragio surrogabatur, cogebat horum conciliū cēto anni tempore in Carnutum finibus. Est is locus Galliarum fere medius, controuersiasq̃ ex vniuersa gente eo delatas suo componebant decreto, vulgo postea receptum: id institutum, sed ex Brytannia translaticium, Parlamentumq̃ vocatum, de quo postea. Druides a bellicis rebus aberant, neq̃ ad tributum cogebantur. Multa milia versuum ediscere necesse erat, qui talis disciplinæ tradidisset, ut pleriq̃ viginti annos in ea comparanda morarentur: neq̃ fas erat quippiam ad eam cognitionem perti- nens literis cōmendare, quod ad memorię cultum, & scientię auctoritatem putaretur pertinere. Cæteris Gallis tempestate ea Græcę literę in vsu fuisse. Credere Druides animas non interire, sed in alia trāsire corpora, atq̃ metu mortis ita sublato audaciores in periculis fieri. Multa de syderibus disputa- bant, de mundi & terrarū magnitudine, de rerum natura, & deorum pote- state. Mundum ipsum æternum, ignem & aquam vicissim præualere. Alte- rum genus equites, hi cæterorū ordinum religiosissimi, verum gravi morbo affecti aut in periculis constituti, pro salute humanam hostiam mactabant Druidū ministerio adiuti, Alij simulachra habebant immāni magnitudine, viminibus contexta, eaq̃ viuis corporibus plena circumiecto igni absumē- bantur, supplicia eorū qui latrocinij alteriusue noxę conuicti essent dijs gra- tissima arbitrari. Mercurius in præcipua veneratione esse, quem omnium ar- tium inuentorem prædicabant. Viarum & itinerum ducem, & ad questum faciendum plurimum prodesse. Marti in pugnam ituri quicquid cœpiss- sent pro victoria vouebant, viscebanturq̃ ob eam rem in plerisq̃ Galliarū vrbi-

Factiones a-
mabāt galli

Despectum
mi gentium
oim Galli fu-
erunt;

Druidū offi-
cia & digni-
tates

Druidū anti-
stes

Concilij an-
num in car-
nutum fini-
bus

Parlamentū

Druidū disci-
plina

Opiniones
Druidū va-
riæ

Alterū Gal-
lorū genus e-
quites

Mercurius in
veneratione
Gallis erat

De om̃gentiũ ritibus.

bus ingentes tumuli, bellicis spolijs constructi. Si quis ex præda aliquid frau-
 dasset graui supplicio id scelus vindicabant. Se ex Dite procreatos persua-
 sum habuere, ob idq; initium festorum dierum ab ea nocte capere, quæ fe-
 stam lucem præcessisset, rati noctem illi sacram esse. Liberos ad conspectum
 suum non prius venire patiebantur, q̃ per ætatem adoleuissent, vt militaria
 iam obire munia possent. Turpissimum arbitantes filium adhuc puerum
 patri assistere. Viri quantas ab vxore pecunias dotis nomine accepissent, tan-
 tundem domesticarum fortunarum æqua æstimatione cum dote conferre:
 quicquid inde fructuum perciperetur id diligenter asseruari, eiusq; esse, qui
 superstes alteri fuisset. Viri in vxores, sicut in liberos, vitæ & necis potestatem
 habuere. Si qua veneficij conuicta esset, a propinquis mariti igne sæuisq; cru-
 ciatibus necari. In funere omnia, quæ viuis charissima fuissent cremare cum
 defunctis, animalia etiam ipsa, nec multum anteq̃ C. Cæsar eam terram de-
 bellasset, clientes & seruitia funebri rogo inferebantur. In ciuitatibus quæ o-
 ptime institutæ erant primores multi gubernabant: ducem vnum primis
 temporibus ad annum eligentes, sicut & in bello vnus a multitudine desi-
 gnabatur Imperator. Si quis de republica aliquid a finitimis fama compertū
 haberet, id ad Magistratus deferbat, quædam suo arbitrio occultare, cæte-
 ra pro concione palam facere. De republica nisi in publicis loqui nemini li-
 cebat. Qui in concilium vltimus veniebat necabatur. Qui tumultuabatur,
 ad eum minister stricto occurrebat ense, & minitabundus silentium impera-
 bat, qui si non desierat, secundo ac tercio ididem factitabat, deniq; tantum il-
 li abscindebat e sagulo, vt quod residuum esset, redderetur inutile. Magistrati-
 bus aurea sunt gestamina, collo torques, manibus & lacertis armillæ. Vulgus
 sagis vestitur, scissoq; pro tunica amictu, qui vix nares integeret dimidias, la-
 na quidem aspera, cæterū oblongis villis, vnde & sagula hirsuta texunt, quæ
 lenæ vocantur. Comas studio nutriebant, corpora genti proceriora, & vul-
 go candida, & scdm ea armatura æqualis. gladius longus a dextero latere de-
 pendens, clypeus etiam longus, hastæ ad proportionem. & Meris peliæ ge-
 nus est: arcubus pleriq; vtuntur, cum telo certiores infligunt ictum, quo in
 aucupijs potissimum vtuntur, paucissimi bellum fundis & fuste ieiunt. Hu-
 mi cubant coenitantes in strameptis assident: plurima cum lacte illis esca: car-
 nibusq; multifariam præsertim suillis & recentibus & salitis. Sues in agris
 nutriuntur, & proceritate robore & celeritate præstantes adeo, vt insueto cui-
 piam accedenti non minus q̃ a lupis periculum immineat. Tam copiosi al-
 lis & ouium & porcorum greges sunt, vt hinc saginarum & sallamentorum
 abundantia, non solum Romæ, sed & pluribus Italiæ partibus suppeditetur.
 Domicilia expluteis & craubus in testudinis speciem faciebant: & quidem
 permagna multis impositis lacunaribus. Ferox omnibus ingenium, ingeni-
 tas simplicitas, plus virium q̃ consilij in bella afferunt. maius bellorum q̃ agro-
 rum studium. Mira fceminarum fecunditas vt ter centum & amplius arma-
 torum milia gens vna Belgica ad bellum olim mitteret: victoria supra, q̃ di-
 ci possit, vincentibus læta, victis stupor. E plio decedentes ceruicibus equorū

Galli ex Di
 te se natos
 dixere

Viris ius in
 vxores & li-
 beros

Ciuitatū ad
 ministratio.
 Aristocratia

Att. morem

In concilio
 tumultuans.

Vestitus gal-
 lorum

Lena vestis
 Come
 Arma belli
 ca Galloꝝ

Alimenta

Ovis & por-
 corū diuites
 Galli
 Domicilia
 Gallorum

Fceminarū
 Galloꝝ mī-
 ra fecunditas

hostium capita suspendunt eaq; domum delata, vt sint spectaculo postibus affigunt. Illustrium viroz capita cedrinis condientes odoribus peregrinis ostentant, nec tantidem auri redimi dignabantur Gentile & vetus aureos torques ex collo suspendere, manibus & laertis armillas inducere, vestes auro pictas gestare. Hominem diuinationi destinatum in tergo ferientes ex ipso impatientiae afflictiq; modo vaticinium capiebant, Traduntur, & alia humanorum sacrificiorum genera, quosdam sagittis configebant, & intra sacras aedes patibulo suffigebant, magnamq; e feno chorto statuam apparantes, eiq; lignu iniectantes pecoraq; & varias immittentes beluas atq; homines holocaustum faciebant, Erant galli ex assiduo labore & exercitio fere omnes olim macilenti corpore ventresq; minime propendebant, nā saginam adeo deuitabant, vt adolecentes, qui zonae mensuram ventre excederent publice mulctarentur, Caeterum, Rhomanorū cōmercio multa mutari contigit, tempus inde omnia in melius vertit. Obseruatissimi itaq; hodie vere pietatis sunt regis imperium late omnia tenet, Matrimonia, Italico ritu celebrant, liberales artes multis curae existunt, & in primis diuinarum artium studia Gymnasium, quod Parisius est, id demonstrat, omniū quae hodie sunt in terris celeberrimū, Sunt & Rhomanarum literarū appetentissimi, ac latinarum aemuli, in eo studiorum genere, nec graeca aspernantur, Penes magistratus iudicia sunt, regum est hos legere. In bellis cataphratto equite vtuntur, pediteq; leuiter armato, vtuntur & sagittarijs, qui longiores intendunt arcus, nec cornos, vt Scythae & totus fere oriens, sed ex Taxo, aliaue duriore materia, committantur bellica tormenta exercitum, curribus vehuntur, magis ordine q; agminibus dimicant, maiore ferocia q; arte, quāq; hanc quoq; in administrando bello haud negligant, Atallos vocant caduceatores, hi belli pacisq; huntij cōlunt regem incredibili affectu, multa religio in templis, in religione sanctitas sacrorum antistitum maiestas, in clero dignitas & veneratio multa, frequens in caerimonia castus, & ob eam rem Musicae studium his propemodum peculiare, in vestitu & calceatu, vel nostra memoria variatum, me puero (inquit fabellus) gallicae gentis aulici omnes citra clerum amiciebantur manicato sagulo, vix dimidias nates tegente, in multas scutulas ab imo ad summū cōplicato puluinatq; circa humeros, Calcei anteriore parte in tenue cornu p̄tenti semipedalis longitudinis, qualis nunc species visitur in gentilibus auleis, tegmen capitis, id Biretum dicūt, oblongum, ac veluti in conum exiens At nunc omnia mutata, Calcei a fronte vehementer expansi in modum vrsini pedis, retro castigator forma, ac vix calcaei capax, laxior vestitus ac multo demissior q; antea: ad media fere crura descendens, laxis manicis ab vna parte defectis, tenijs versicoloribus tectis & ex obliquo cancellatim sago asutis, Laxus pileus ac plurimum puniceo coloris, sed Biretum multo laxius, male capiti coherens, vt nihil sit alioqui ipsa gente cultius, coepit his paucis annis nostrorum hominum animos incredibile studium eius cultus imitandū, atq; adeo mōs inualuit, vt tota fere Italia Gallico spectetur habitu, manifeste

His fū capi
ta postib⁹ af
figuntur.
Menilia ge
stant Galli

Varia huma
norū sacrifi
ciorū genera
Gallis in vsu

Galli olim
oēs macilēti

Recētes gal
lorū mores

Artibus libe
ralibus fran
ci student.

Iudicia pē
nes mōstratus

Bellica gal
lorū virtus

Caduceatō
res Atalli
Francorū re
ligio.

Musicae stu
dium Gallis
peculiare.
Vestit⁹ fran
corum.

calcei rostra
ti olim i vsu
Biretū capi
tis regumen
tum.
Calcei obtu
si nūc in vsu.

Pileus laxus
rubicundus.

Italia in gal
lico habitu
delectata.

N ij

Gymnasi
um Parisi
anum.

Auleis

De oim gentiū ritibus.

Ita prælagio eorum quæ postea secuta sunt. Mulieris habitus nihil fere mutatus. Et Galliam Baptista Mantuanus in Dionysio suo libro secundo metricè sic describit.

Gallia terreni pars est non infæna mundi,
Sed longe lateq; patens, Hispanica tangit
Oppida ab occasu, sese coniungit ab ortu
Italia, nostro hinc pelago qua respicit austrum,
Clauditur Oceano, geminas qua respicit vrsas,
Vnde venit Boreas hybernæq; frigora surgunt,
Et vada Theutonici tangit vastissima Rheni,
Terra hominum, frugumq; ferax, armenta, gregesq;
Vberibus pascens gæbis, non languida cælo
Tabifico, non mortiferis infesta venenis,
Vt Libya, non perpetuis adoperta priuinis,
Sicut hyem: borei montes, non torrida ab æstu,
Qui faciat steriles, vt decolor India, campos.
Non etiam noctis pallens semestribus umbris,
Quale sub æturo positum mare. & vltima Thyle,
Sed nec vt Ægyptus, qua fusa palustribus vndis,
Sed cælo & teneræ fecunda vligine terræ.

¶ Et Paulo post

Ignea mens Callis & lactea corpora; nomen
A candore datum populis: muliebria pingit
Ora color tyrius: Paphium meditata decorem
Ex geminis focis, natura coloribus vnum:
Læti, alacres, lusu choreis & carmine gaudent:
In venem proni, proni in consuiua: proni
Ante dapes ad sacra deum: seruire iugumq;
Ferre negant: fugiunt figmenta & hypocritin fore
Liberi: vt ingenuis mos est: tetricosq; perosi:
Venatu, aucupio, campos, montana, lacusq;
Solicitant: bellandi vlu lætantur: equorum
Terga fatigantes: lorice hastilia & arcus
Deliciæ genti: sub dio ad sidera somnum
Carpere: fuscari sole & ferrugine pulchrum est
Pulvere conspergi: grauib; sudare sub armis:
Propatria, pro cognatis, pro regibus ire
In pugnam & gladios & morti occumbere dulce est
Ægoceros genti dominans: si credimus astris
Si damus hoc cælo arbitrium: cito mobile pectus
Corda q; largitus rerum sitibunda nouarum.

Non inconueniens alienumq; ab instituto videtur huc præcipuū regiæ Fran

Ægoceros. i.
capricornus
Francis do-
minat

Quatuor gal-
licæ confinia.

Laus Gallie

Gentis color

Mores gentis

corum ornamentum Parlamentum ponere, quis illud a principio instituerit, aut unde originem habeat, & scriptoribus aliud non traditur: quod ut supra significauit a Druidibus receptum, aut longo tempore ad nostram usque aetatem obseruatum credere est. Nam & illud, quemadmodum Druidum conciliū, Carnuto quotannis tempore & loco, quem Rex designasset habebatur, hoc modo, Conueniebant ex cunctis prouincijs ciuitatibus viri consuetudinum & iudiciorum periti, ad idque antea munus delecti, qui ius cuique per prouocationem disceptanti dicerent. Sed quia vaga esset incertaque institutio, decreta Parisius curia & sedes est: suntque ad eam iudices designati qui ibi consistentes perpetui prouocationum definitores essent. Illorum octoginta numero sunt: annua stipendia ex fisco regio percipiunt. In curias quatuor diuisi sunt: seorsumque singuli sedent, & suos praesidentes habent. In prima, quam ipsi Cameram vocant, praesidentes quatuor sedent Consiliarii triginta: hi contentiones & causas audiunt, dilationes & quae ad iuris cognitionem attinent constituunt: leuiores quaedam & temporanea definientes. In secunda vero & tertia cameris aequati sedent tam in hac quam in illa. xvij. Hi Enquestarum, i. inquisitionum consiliarii dicuntur, quod inquisitionibus praesint: ex Clero & laicis constituti: praesidentes utrique quatuor habent, sententias dicunt: quas constitutis diebus praesidentium vnus primae curiae pronunciat: idque Arrestum, i. ratum & fixum vocant: quod ab eo prouocari nemini liceat: qui ibi reus iudicatus fuerit. lx. librarum Thuronensium precium persolvere curiae debet, & quandoque magis: nam si causam suam non satis intellectam aut discussam existimaret: & ob hoc sibi iniuriam factam: reuoluende in iudicium causae suae ipse potestatem habet: verum non prius auditur, quam duplicatam dictae pecuniae summam deposuerit. Quarta curia eorum est: quos Requestarum, i. supplicationum & palatii magistros appellant: ab illis eorum causa tantum agitur qui regis obsequijs deputati sunt, aut privilegio donati: ne ab alijs curijs infestentur: huius curiae iudices sex tantum sunt: & ab eis prouocare ad Parlamentum licet. In decidendis causis cum nodus aliquis, hoc est, magna difficultas offertur haec omnium curiarum consiliariis congregatis discutitur: quod etiam fit in his quae Rex de republica statuit: huius enim senatus decreto omnia eduntur. Habet & Parlamentum coniudices: dum adsunt Franciae pares, & alij supplicationum magistri familiares regis comites, qui post primae curiae praesides primi sedent. Illis enim cum Franciae paribus regalium & parium causae diffiniende committuntur. Sunt autem Franciae pares ex omni nobilitate duodecim selecti, Remensis, Laudunensis, Lingonensis, Episcopi: Duces: Bellouacensis, Nouionensis, Catalaunensis Episcopi. Comites vocati: Ex saecularibus etiam sex, Burgundus, Normandus, Aquitanicus: principes: duces: Flandrensis, Tholosanus, & Campanus: principes Comites. Illos duodecim, ut refert Rhobertus, Carolus magnus primum instituit: & secum in militiam ductos pares appellauit: quia equali inter se dignitate regi astarent: nec cuiusquam quam senatus Parlamenti iudicio obtemperarent, coronandoque regi

N in

Parlamenti
initium

Druidū con-
cilium.

Curia parla-
menti Parisi-
us decreta.

LXXX p
lamenti iudi-
ces

Curiae parla-
menti. 4.

Primae curiae
iudices

Secundae & ter-
tiae camerarum
iudices.

Quarta paro-
lamenti cu-
ria requestarū.

Iudicū quar-
tae curiae nu-
merus

Coniudices
requestarū

Franciae pa-
res, xij. numero

Parisiū Franci-
ae dignitas

De oim gentiū ritibus.

adessent. Et hi fuerunt & sunt hodie Gallorum siue Francorum mores, talesq; eorum decantati ritus.

De Hispania & moribus Hispanorum: Caput Vicesimumquartum.

Hispania maxima Europæ regio, inter Africam & Galliam iacens, oceanī freto & Pyreneis montibus clauditur, terris optimis comparanda: nullis posthabenda frugum copia, siue soli vbertatem, siue vinearum prouentus respicere, siue arboratos velis, omni materia affluit: quæcunque aut precio cara esse possit, aut vñ necessaria, adeo, vt non ipsis incolis tantum, verum etiam Italiæ urbique Rhomæ cunctarū rerum abundantiam sufficiat. Argentum, gemmas, & aurum, si requiras, habet ferrarijs nunq; deficit nec cedit vitibus: vincit oleis: nihil ociosum in ea, nihil sterile, non coquunt ibi sales, sed effodiunt. Non violento sole torretur, vt Africa, neq; assiduis ventis, vt Gallia fatigatur: salubritas cœli per omnem regionem æqualis, nulla paludum graui nebula inficitur, sed marina aura perflatur: lini spartique in ea vis ingens: minij certe nulla feracior terra. Cursus amnium non torrentes, rapidique, vt noceant, sed lenes & vineis campisque irrigui æstuarijsq; oceanī affatim piscosi. In nulla tamen re magis olim cōmendata est, q̃ equorū pernicitate, quos ibi a vento concipi memoriæ proditum est. A montibus Pyreneis incipit, & per columnas Herculis circuiens vsq; in Borealem oceanum protenditur, ita vt omnia in eo circuitu ad Hispaniam spectent. decem millibus stadijs, vt Apianus scribit, eius latitudo cōmensuratur: longitudo prorsus eadem esse videtur, ab vna tantū parte scilicet Pyrenei montis dorso Gallia adhæret, a reliquis omnibus mari cingitur. Tribus distincta nominibus est: nam pars Tarraconensis dicitur, pars Bethica, & pars Lusitania: Tarraconensis in qua ciuitates clarissimæ Pallantia, Numantia, quæ hodie Cæsar Augusta dicitur fuisse: altero capite Gallias, altero Bethicam Lusitaniamq; contingens, mari latera obijcit, mediterraneo, qua meridiem, qua septentrionem spectat oceano, Alias vero duas fluuius Anas separat, ita q̃ Bethica in qua vt bes claræ Ispalis & Corduba fuisse maria vtraque prospiciat: ad occidentem Atlanticum: ad meridiem Mediterraneū. Lusitania oceano tantūmodo obiecta est, latere ad septentriones, fronte ad occasum versa: in ea ciuitas Emerita quondam clarissima fuit. Hæc regio primo Iberia ab Ibero fluuiō, postea ab Hespero Atlantis fratre Hesperia dicta est: vltimo ab Hispali quæ hodie Sebilis vocat Hispania. Corpus hominū ad inedia laborumq; animi ad mortem parati, dura omnibus & stricta parsimonia, bellum q̃ ocium malunt, si extraneus deest, domi hostem querunt. Sæpe tormentis pro silentio rerū creditarum immortui, adeo illis fortior taciturnitatis cura, q̃ vitæ, velocitas genti pernix: inquietus animus plurimis. militares æqui & arma sanguine ipsorum chariora. Nullus nisi festis diebus epularū apparatus, aqua calida lauari post se

Hispaniæ laudes

Diuitiæ Hispaniæ

Cœli salubritas. Amnium cursus

Ab equorum pernicitate Hispania cōmendat

Hispaniæ dimensio

Diuisio Hispaniæ Tarraconensis & eius finis Bethica

Lusitania

Iberia Hesperia

Hispania vñ appellata

Gentis cōditio.

cundum Punicū bellum a Rhomanis didicere. In tanta seculorū serie nullus illis dux magnus præter viriātū, qui annos decem Romanos varia victoria fatigauit, adeo feris ppiora, q̄ hominibus ingenia sunt. Fœminæ res domesti- cas agrorūq; culturas administrant: ipsi armis & rapinis insēuiunt: breui v- tuntur veste ac nigra lanā habente similem capræ pilis. Peltas in bello par- tias ex neruis confectas, quibus tegatur corpus, habent, his in bello ea agilita- te vtunt, vt & iētus & sagittas eurent: iaculis ferreis hamatisq; vtunt: galeas ferunt æreas cristatis palmis: gladios ex ferro puro ad palmi mensurā, qbus in conferta vtunt pugna. Ferrum suo more ad conficienda arma pparant. Nā ferreas laminas in terrā abscondentes, ibi tam diu esse sinunt, quoad debilio- ri parte ferrugine absumpta validior supersit: ex eo tum enses fortissimos tū cætera ad belli vsum arma necessaria componunt, hoc pacto fabricatā, adeo cēdunt omnia, vt neq; scutū, neq; galea, neq; aliud quid eis obsistat, duobus gladijs fulti, cum equestri certamine superiores euaserint, ex equis desiliunt & pedestrem adiuuant pugnā. Iaculis longe iaciunt & summa arte: in acie diu- titis pseuerant: mobili corpore leuiq; vt facile fugiant hostem & insequantur. Bella ad numerū aggrediunt, hosti obuiant cantando. In pace choreas leui- saltu exercent, cum quadam crurum agilitate. Erga nepharios homines atq; hostes crudeles sunt, cum aduenis humani atq; hospitales. Aduenientes em̄ externos hospitio benigne recipiunt, adeo vt æmulatione quadam inuicem pro illorum honore certent. Quos aduenæ sequuntur, hos laudant, amicosq; deorum putant. Mulieres ferrea monilia collo gestant supra verticem oor- uos incuruos habentia, & ante frontem longius incumbentes, ad quos, cum velint velum attrahunt, vt extantum faciei vmbra culū præbeat, idq; ipse pro maximo ducunt ornamento. Quadam item in parte tympanulū circumdu- citur ad posterioresq; in occipite neruos capiti vsq; ad aurículas adstrictum in altum latumq; paulatim supinatur. Aliæ sinciput expilatum enudant, adeo vt amplius q̄ frons ipsa pateat. Alique impositū ad pedis mensuram in sub- lime stilum erigunt, cui casariem circumtexunt, deindeq; pileo nigranti exor- nant. Carnibus varijs affluenter vescuntur. Potum ex melle conficiunt, eius copiam præbente affatim patria. Vinum emptum bibunt, mercatorum ope- ra aduectum. Mirabilis apud eos hæc obseruatur consuetudo q̄ licet in vi- ctus munditia elegantes existant, vna in re tamen ista immundi videntur, & spurcie plenī, nam vniuersum corpus lauant vrina, dentesq; fricant, hanc optimam corporis curam existimantes. Fuit olim tota Hispaniæ terra (vt ni- hil obmittatur quod ad regionis cognitionem attinere cognoscitur) diuisa in vltiorem & citeriorem Hispanias. Citerior eadem que Tarraconensis ad Pyrenæa vsq; iuga protenditur. Vltior in duas per longitudinem prouin- cias diuiditur, in Bethicam & Lusitaniā. Superioribus annis Hispania in re- gna quinq; diuisa est, in Castellæ Regnum, Aragonum, Portugallense, Na- uarræ & Granatæ.

Fœminæ ad
gros & rem
domesticā
curant
Vestitus Hi
spanorū
Armatura hi
spanorū

Ferrū gladijs
conficiendis
vtilissimū

Hispanorum
bellica vtu

Cantantes pu
gnam ingre
diuntur Hi
spani.
Hospitales
sunt Hispani

Hispanarum
mulierū cul
tus admiran
dus

Nota morē
admirandū.

Victus

Lotio Hispa
ni corpus cu
rant

Optima me
dicina

Hispania bi
saria diuisa

Regna Hi
spaniæ quinq;

De Lusitania & vetustis Lusitanorū moribus, Cap. XXV.

N iij

De oim gentiū ritibus.

Lusitania
portugallia.

Fortissimi hi
spanorū Lus
itani

Armatura lu
sitanoꝝ

Bellica Lusi
tanoꝝ virtus

Spartano ri
tu Lusitani
viuunt

Vaticinandi
varij ritus

Montiū ha
bitatores

Oia centena
immolāt Lu
sitani

Glande ve
scunt mōra
ni Lusitaniq

Ætatis reue
rentia

Inter potan
dum choreas
ducunt Lusi
tani

Parricidaz
pœna

Curadi egro
ros mos egyp
tiacus

Lusitania vltioris Hispaniæ pars, quæ hodie Portugallia appellat, Be
thicam a meridie, Tarraconensem ab ortu, a occasu & septentrione o
ceanum habens: dicta, vt Plinius scribit, a Luso Liberi patris ac Lysa
cum eo bacchante. Sunt Lusitani Hispanorū fortissimi, scrutatores insidiosi,
veloces, agiles, atq; versatiles. Scutis duum pedum latitudine vtuntur curuis
ad anteriora prospectantibus, quibus neq; fibula neq; ansa vlla est, his in bel
lo ea agilitate vtuntur, vt & ictus & sagittas euitent. Gladiolos aut pugio la
teri adhæret. Plurimi lineos thoraces habent, per pauci loriceis vtuntur, aut cri
statis cassidibus, nonnulli neruatīs galeis, iaculum longe iaciunt, & summa ar
te: in acie diutius perseverant: mobili corpore leuiq; vt facile & fugiant ho
stem, & inslequantur. Peditibus ocreæ ad sunt, vnusquisq; plura fert iacula, qui
dam vsuntur & hastilibus, cuspidēs sunt a ree. Aliquos Durio amni vicinos
Spartano ritu degere tradunt, duobus vtuntur vnguentis, ad calefaciendūq;
ignitis vtuntur lapidibus, & frigida lauantur. Vnicus illis est cibus mendus
quidem & simplex. Sacrificijs dediti exta prospiciunt, nihilq; concidunt, in
spectant et lateris fibras & contrectantes ventura coniectant. Ex intestinis
quoq; hominum maxime captiuorū diuinationes captant, sagis velantes. In
de vbi plaga infigitur ab intestinis sub aruspice primum ad hominis casum
vaticinantur, abscissas captiuorum dextras dijs offerunt. Omnes montiū ha
bitatores victu simplici vtuntur, aquarum potores, humi cubitores, Longas
vt scemine inferius diffundunt comas, mitratis frontibus pugnas ineunt. Hir
co maxime vescuntur, quem & Marti immolant, sicut & captiuos & equos.
Faciunt etiam Hecatombas, i. centenario numero sacrificia quolibet ex gene
re, ritu Græcanico: & vt inquit Pindarus, omnia centena immolant. Gymni
ca etiam conficiunt certamina. Armis exercent ludos, & equis, & castibus,
& cursibus & tumultuaria pugna, & instructo per cohortes prælio. Monta
ni homines, duabus anni partibus querna vescuntur glande, quam cum sicca
uerint frangunt, molunt, panes conficiunt, & ad tempus reponunt. Hordeas
ceo vtuntur vino, nam vitis inopia summa laborat, idq; ita confectum cuc
stigio absumunt. Conuiuia inter consanguineos celebrantes, pro oleo buty
rum vsurpant, sedentes cœnant, ædificatos in pariete hemicyclos habentes.
Primus sedendi locus cœnantibus in orbem ætati præstatur & honori. Inter
potandum ducto ad tibiam vel tubam choro saltant inflexis exultantes pol
licibus. In Basteranis mulieres inuicem manibus promiscue innectuntur.
Omnis fere pullis amicti vestibus, & sagis. In quibus inuoluti per stramen
ta cubant. Terrea illis vt Gallis in vsu sunt vasa. Mulieres in roseis degunt
ornamentis. Numerorum loco grati admodum sarcinarum permutatione
vtuntur: vel extensi argenti lamine frustum abscissum exhibent. Destinos
neci lapidibus obruunt. Parricidas extra montium confinia vel vltra flumi
na eiectos saxi opprimunt. Coniugia de more Græcorum contrahunt.
Ægrotos vetusto ritu Ægyptiorum in plateis deponunt, vt qui eo mor
bi genere tentati sunt commonefacere eos valeant. Hic est montanis

viuendi ritus quem comemorauit eis inquam, qui boreale Hispanie latus terminant. Memorie proditum est, Cantabros, qui extrema Lusitanie seruant, cum in hostium potestatem perueniunt & deinde cruci affixi, laticie peana canere, Viros vxoribus dotes tradere, & filias heredes designari, a quibus fratres earum vxoribus exhibentur, tantaq; feritate esse, vt matres filios, ne in hostium manus perueniant, trucidare, & illud etiam filios parentibus facere, Cuiusdam deo sacra faciunt, cuius nomen non extat. Rotunda Luna tempore nocturno ante fores per omnis domos pernoctant choreas agitantes, virorum & mulierum communis est utilitas, Rem ipse rusticam exercent, Puerperaeq; viris ministerium exhibent, Hispanum & illud est, vt de more toxicum apponatur ex olere apio consimili conficiunt, nullum afferens dolorē vt si quid offeratur inuiti, in promptu illud habeant. Eorundem & illud est vt se pro ijs, quibus concilientur immolent, & pro eis morti se deuoueant.

Cantabrorum mores.

Cantabrorum ferocitas.

Religio

Toxicum semper in promptu

De Anglia, Scotia, Hybernia alijsq; multis Insulis & Insulanorum moribus, Caput Vicissimum sextum.

Anglia quae & Britannia ab eruditis dicitur insignis in Oceano Insula triangulari forma Siciliae similis. Haec vndique a circumfuso mari circumplexa est nusquam iuncta continenti, sed ab omni orbe nostro diuisa, quae & quondam ab albis rupibus, qui ad eam nauigantibus primo apparent Albion dicebatur. Troeseam quandoque incoluerunt, qui Troia a Graecis vastata Palladis oraculo digressi classe in hanc Insulam venerunt atque Gigantes tunc eam incoerentes multis praelijs victos expulerunt. Hos verum & ipsos post multos annos Saxones illustris Germaniae populus Anglae reginae auspicio expulerunt, & agros opesque Insulanorum inter se partientes, vt linguae pariter & gentis memoria in deuicta Insula sempiterna foret ab Angla ductrice sua terram illam angliam dixerunt, quamuis plerique sic appellatam putent, quasi nostri orbis angulum. Galliae & Hispaniae septentrionem versus opponitur. Ambitus quadragies octies & septuaginta quinque milibus passuum constat: dies longissimus. xviij. horarum deprehenditur, & estate lucide sunt noctes. Sunt Angli caeruleis oculis, facie adeo venusta, & statuta procera, vt beatissimus Gregorius cum forte Anglorum pueros Romae videret. Bene inquit bene Angli dicuntur, quia vultu nitent vt angeli, oportet illis ministrari iter salutis aeternae. In bello sunt intrepidi, optimique sagittarii. Feminae candore & forma insigni. Vulgus ignobile ferum & inhospitale: mitior nobilitas ac magis obuia ad omne humanitatis officium: aperto capite, alteroque genu flexi hospites saluant: osculant etiam si mulier sit, atque in cauponam ducunt. potantque vna, quod facere minime probro est modo omnis lasciuia abluit. In bello non agri violant, non vrbes, sed ad internicionem alterius partis dimicatur. Omnia victorem sequuntur Prouinciarum omnium prima

Anglia quodam Britannia

Albion Troes in anglia

Saxones in Anglia

Anglia vnde appellata

Ambitus anglicae Noctes estate lucide in anglia.

Venusti sunt Angli corpore

Hospitalitas anglorum

De omnium gentium ritibus.

Lupos non gignit Anglia. Christianam pietatem complexa est, pecoris & lanificij abundans, Lupos non gignit, nec illatos nutrit. Idcirco vagum pecus & sine custode securum.

Diuitiae Angliae. Est Anglia etiam metallis diues, Aurum habet, Argentum plumbum, & cuprum Insunt & Margaritae, & Gagates lapis, qui ardet in aqua, & oleo restringitur.

Vina exotica i. aliunde aduecta. Vinum non gignit tellus, sed pro eo Ceruisia in usu est. Sunt & exotica vina, Vici & villae in Anglia plurimae sunt, & vrbes numero multae Lundonia gentis caput regiaeque sedes, quae nunc corrupta voce Londres, copia negotiorum celebris, & tales infra paucos annos Anglorum mores erant, Caesaris vero tempore alios tuebantur, Nefas tunc erat leporem, gallinam aut anserem gustare, aere tamen voluptatis gratia, Mediterranei plerique lacte & carnibus sine frumenti usu, victitabant, Amiciebantque pellibus, Glasto ora inficiebant qui color est caeruleus, ut in pugna horridiores essent, capillo promisso, praeter caput ceterum corpus rasitare, Mulieres vno tempore denis & amplius viris matrimonio locari, habereque eas fratres cum fratribus communes, parentes cum liberis, ac si qui ex his nati essent liberi habebantur, Strabo author est, Anglos pro caeros homines supra Gallorum staturam esse, capillo brevior, in quo tamen cum Caesare dissentit nemora vndique obsepta, vrbes illis fuisse & in his tuguria sub quibus & domini & armenta stabulabantur, pluuium ibi coelum esse magis quam niuale, cum differeretur, late nebulam obtinere terram ut quattuor circiter horas meridianum solem non aspiciant. ¶ Scotia suprema Angliae pars est ad septentrionem tenui freto siue fluuio ab insula dirempta, nec procul inde Hybernia, Hyrlandiam vulgus vocat, Indiscreti Insulanorum habitus, indiscreta fere omnia, eadem lingua, iidem mores, subita ingenia, & in vltionem prona, ferociaque in bello insignis, sobrii & inedia patientissimi, eleganti forma, sed cultu negligentiore, Scotia pictura corporis nuncupati ut quidam arbitrantur, vetus & vulgare fuit pectus brachia manus encausto figurare, quod in paucis hodie seruetur, atque huiusmodi syluestribus, veteres scriptores, Brytannorum fuisse aiunt, quum in pugnam ituri essent, corpora sibi tingere, ad terrorem ut credere par est, Inuidi natura, ac ceterorum mortalium contemptores. Ostentant plus nimio nobilitatem suam, ut in summa etiam egestate suum genus referant ad regiam stirpem, Gaudent mendatio nec pacem colunt ut ceteri angli, Scribit pius pontifex dies ibi brumales trium ferme horarum esse, ceterum & illud mirabile in ea gente obseruasse, Mendicantes circa diuorum templa lapides in elehemolynam a praetereuntibus cogere, quibus ad usum ignis vterentur, Caret lignis ea regio, lapis qui datur sulphurea est materia aut certe pinguis Refert quoque Aeneas inuestigata a se ibi arborem esse, sed non repertam, cuius caduca folia in subiectum anem prolapsa in volucres verti dicerentur, adicit audiuisse postea a locorum peritis id miraculi in Orchadum vna spectari. ¶ Hybernia Insula inter septentrionem & occidentem solem dimidio minor quam Britannia, cui propinqua est, ab hyberno tempore, ut quidam putant, appellata, adeo pabulosa est ut ibi pecuaria (nisi aestate a pastibus arceant) in periculum agat saties, Nullum noxium animal

gignit, non araneum, non ranam nec alit aliunde inuectam: omnia noxia animalia alio asportata solo pulueris iniectu necat. Apes in ea non reperiunt, mira coeli temperies, fertilitas insignis. Gens tamen inhospita, inculta, crudelis. Sanguine interemptorum haustoprius victores vultus deturpant. Fas atque nefas eodem animo ducunt. Puerpera si quando marem edidit primos cibos gladio imponit mariti, inque os paruuli summo mucrone auspicio alimensorum leniter infert, & gentilibus voris optat, non aliter, quam si in bello & inter arma mortem obeat. Qui cultui student, dentibus marinarum beluarum insignium ensium capulos exornant, candicant enim ad eburneam claritatem. Viris praecipua gloria in armis est. Montium incolae carne lacte & pomis victitant, magis venationi & ludis, quam agrestibus operibus dediti. Mare quod inter Hyberniam & Angliam interluit undosum inquietum toto anno: non nisi aestiuus pauculis diebus est navigabile, nauigant autem vimineis alueis, quos circumdant ambitione tergorum bubalorum. quantocumque tempore cursus tenebit, nauigantes escis abstinent freti latitudinem in centum viginti millia passuum diffundi, qui fidem ad verum ratiocinati sunt aestimantur. Qui Sylluram insulam tenent homines etiam nunc vetustum morem custodiunt. Nundinas ac nummum refutant, dant res & accipiunt, mutationibus necessaria potius quam precijs parant, deos percolunt, scientiam futurorum pariter viri & foeminae ostendant. Ebudum insularum quarum quinque sunt, incolae fruges nesciunt, piscibus tantum & lacte viuunt. Rex vnus est vniuersis, nam quorquot sunt, omnes angusta interluuie diuiduntur. Rex nihil suum habet, omnia vniuersorum: ad aequitatem certis legibus stringitur, ac ne avaritia a vero diuertatur discit paupertate iusticiam, utpote, cui nihil sit rei familiaris, e publico alitur. Nulla illi datur foemina propria, sed per vicissitudines in quamcumque comotus sit vsuariam sumit, ynde ei nec votum, nec spes conceditur liberorum. Thyle insularum vltima, quae circum Brytanniam iacent est, in qua aestiuo solstitio sole de Cancry sydere faciente transitum nox fere nulla, Brumali solstitio perinde nullus dies. Pomorum copiosa est, qui illic habitant principio veris inter pecudes pabulis viuunt, deinde lacte, in hyeme conspergunt arborum fructus. Viuntur foeminis vulgo, certum matrimonium nullis. Aliae quoque existunt insulae in oceano his occidentem versus oppositae, quae a Graecis Gymnesiae ab incolarum nuditate, qui aestatis tempore absque vestibus incedunt, ab accolis vero ac Romanis Baleares, a fundae iactu, quod rectius quam reliqui lapides iaciant appellati. Harum media reliquis maior, est, demptis septem, Sicilia, Sardinia, Creta, Euboea, Cyprus, Cyrrus, Lesbos. Absit ab Iberia, quae Hispania est, diei vnus nauigatione. Minor ad orientem spectat, nutriendi plurima omnis generis armenta, sed mulos praecipue, qui & magni sunt & sonora voce. Vitaque insula fertilis ac fructifera est, refertur habitatoribus, ut qui triginta hominum milia excedant. Ad vini, potum, quod raro apud eos est, sunt promptiores. Oleo omnino carent: ideo ex Lentisco & Procidipe mixtis vngunt corpora. Mulieres adeo praeter ceteris appetunt, ut mulierem a praedonibus

Nullum noxium animal in Hyberniam

Hybernorum barbariores

Attritum

Hybernorum praecipua in armis gloria

Syllura insula

Ebudes insulae

Omnia vniuersorum apud ebudes.

Thyle insulae vltima

Nox nulla Dies nullus.

Cum matrimonia Gymnesiae insulae Baleares insulae

Iberia Hispania

De omni gentium ritibus.

Durus habi- captam tribus aut quatuor redimant viris. Habitant in saxis concavis, iuxtaque
tandi ritus præcipites petras. Effossis cuniculis ad corporum tegumenta vtuntur, & vi-
Pecuniæ nul- tæ securitatem. Aureo nummo aut argenteo non vtuntur, quæ afferri ad in-
lus vsus sulam prohibent: existimant enim eo pacto, cum auro atque argento careant
sele facile omnes vitæ insidias euasuros. Hanc ob rem cum olim cum Cartha-
ginesibus militassent, ex stipendio impenso mulieres ac vinum emptum
Nuptiæ con- secum tulere. Mirandum vero quod in nuptiis de more seruant: in epulis em
uius per or- que cum domesticis amicisque in nuptiis fiunt. Primus secundusque & dein-
dine cognos- ceps secundum ætatem reliqui nuptiam cognoscunt: vltimus sponso locus ad vxo-
runt rem datur: priuatim quid etiam, & a cæterorum moribus alienum in defun-
Sepulchra ctorum sepulchris obseruant. Lignis enim membra corporis incisa in vas co-
Arma insula- nciunt supraque saxa accumulant. Arma eis sunt fundæ tres, vna caput cingunt
nortum altera ventrem, tertia in manibus gestatur. In prælio lapides multo maiores
Fundarum quæ reliqui ita robuste iactant, vt ab aliquo tormento lapis missus videatur. In
vsus urbium expugnatione lapidum iactum eos quidem qui supra ex propugnacu-
Iactus piti- lis moenia tuentur vulnerant. In pugna vero scuta galeas omneque armorum
genus confringunt: ita autem recte lapides propellunt, vt raro effugiat ictum
appetitus locus, quod eis continuus a pueritia vsus præbet, a matribus ad id
certamen coactis. Imponunt enim supra erectum lignum panem, signum quod
iactu petant, neque ante cibum capiant, quæ panem lapide eiectum pro cibo su-
munt permissu matris. Nunc de insula in oceano versus meridiem reperta,
De insula a & quæ in ea præter fidem narrantur, deque inuentionis causa paucis sunt expli-
Iambolore- canda. Iambolus a pueritia eruditus post patris, qui mercator fuit, obitum, &
perta ipse mercaturæ operam dedit, per Arabiam transiens ad aromata emenda,
Iamboli for- cum sociis itineris a satronibus captus primo cum vno ex consensu pastor de-
cuna. putatus est, deinde vna cum eo a quibusdam Æthiopibus comprehensus vl-
traque maritimam Æthiopiam ductus: Hi cum essent externi in expiationem
eius regionis capti sunt, Mos erat his qui ea loca incolerant Æthiopibus a
prisca temporibus ex deorum responso traditus, perque progenies viginti,
annos vero sexcentos (progenies enim triginta perficitur annis) obseruatus
duobus hominibus expiationem facere. Habebant præparatum nauigium
adferendas maris tempestates aptum, & quod duo viri facile regere possent,
In id sex mensium victum, quod satis esset ambobus imposito, viros inducen-
tes mandabant: vt secundum oraculi responsa nauiculam versus meridiem diri-
gerent, venturos eos ad insulam esse scelericem & humanos homines, qui bea-
te viuerent. Eodem modo & eorum patriam, si ipsi in insulam salui perue-
nissent, sexcentis annis in pace scelericemque futuram. Sin vero longitudine
maris territi cursum retro verterent, tanquam impios ac scelestos omni eorum
Æthiopum ma- genti magnarum calamitatum causam præbituros. Æthiopes vero aiunt di-
ritimorum ex- es agere iuxta mare festos, sacræque facere optantes, quo solita fiat expiatio, per
piatio sperum nauigantium cursum. Hi post quatuor mensium nauigationem multis acti
Insule deserti tempestatibus, ad insulam deferunt figuram rotundam stadiorum ambitu quinque
ptio milium insulæ appropinquantibus accolæ quidam obuic scapham deducunt,

Alij accurrentes mirantur alienigenarum aduentum eos humaniter benignèq; suscipiunt, quæ apud se erant illis communicantes. Sunt eius insulæ homines corpore ac moribus hæud nostris similes, eadem tamen corporis forma, sed quæ magnitudine quatuor cubitos excedat, horum ossa veluti nerui quo velis flectuntur reflectunturq;. Corpore sunt plusq; nostra, agili ac robusto. Nam si quid manibus caperint, nemo eripere ex digitis potest: pilis corporis adeo perpolita, ut ne parua quidem lanugo appareat. Pulchri sunt decori & corpore composito. Aurium foramina multo nostris patentiora, quemadmodum & lingua a nobis differunt. Habet enim eorum lingua priuatim quiddam a natura, tum ab ingenio datum, diuisam enim linguam natura dedit, quæ scinditur in inferiori parte, ut ab radice duplex esse videatur. Ita varia videntur loquela, ut non solum voce hominum loquantur, sed aurium diuersarum imitantur cantus. Et quod admirabilius videtur vna cum duobus hominibus perfecte simul respondendo, tum disputando loquuntur: vna enim linguae parte vni loquitur, reliqua alteri. Purum ibi esse integro anno aerem constat, quemadmodum Poeta scribit, Pyrum supra pyrum, malum supra malum, vnam supra vitem senescere: esse insuper tradunt continuo diem parem nocti. Circa meridiem nullam fieri rei alicuius vmbra cum supra verticem sol existat. Viuunt autem secundum cognationes ac ceteros, qui tamen quadringentos non excedant. Habitant in pratis ferente absq; cultura sponte sua vberes fructus terra. Nam insulæ virtus æstisq; temperies terram sua sponte frugiferam, ultra q; satis est reddit. Nascuntur apud eos arandines plurimæ ferentes vberem fructum albo eruo persimilem: hos collectos spargunt aqua calida, quoad auctus quis columbæ magnitudinem æquat, ex his postmodum contritis panem conficiunt dulcedine præstantem. Sunt etiam in ea aquarum fontes permagni, ex quibus partim aquæ calidæ ad ysum balnearum, ad curandosq; morbos manant, partim summa dulcedine frigida, quæ ad valitudinem conferunt. Est quoq; omnium doctrinarum maximèq; astrologiæ apud eos cura. Vtuntur literis quas habent viginti & octo secundum virtutem significandi, characteres vero septem, quarum quælibet quatuor interpretatur modis. Longissimæ sunt ætatis, ut qui annis centum quinquaginta vitam agant, & absq; aliquo (ut plurimum) morbo. Si quis febricitat, aut corpore æger fuerit, mori statuta lege compellunt. Non scribunt per latus, ut nos, sed a superiori parte recta linea ad inferiorem. Mos est eis ad certam usq; ætatem viuere, quæ perfecta, variam sibi mortem sponte constituunt. Gemina est apud eos herba, supra quam si quis iacet in suauem deductus somnum moritur. Mulieres minime nubunt, sed omnibus sunt communes. Simili modo & filij educantur, communicq; amore sunt omnibus. Abducunt sæpius a nutriendis infantes ne matres filium recognoscant. Quo fit, ut cum nulla sit apud eos ambitio, aut præcipua affectio, concordēs absq; seditione viuant. Esse insuper ea in insula animalia magnitudine quidem parua, sed natura & sanguinis virtute admirabilia, corpore sunt rotundo ac testudinibus simili duabus lineis inuicem per medium

Homines mirabilis descriptione prior

Lingua duplex a natura hominibus

Insulæ vberitas

Terra absq; cultura frugifera

Fontes salubres

Doctrinarum cura Literæ

Longeuitas

Æger mori lege compellitur

Viuendi certa meta.

Herbæ mortem inducentes

Mixtionia communia.

Animalia admirabilia.

De oim gentiu ritibus.

transuerfis, in quarum cuiuslibet extremo sit auris & oculus, ut quatuor oculis videant, totidemque audiant auribus. Vnicis ventre atque intestinis, in quibus comesta confluunt. Pedes circum habent plures, quibus in utraque partem ambulant. Huius belug sanguis mirabili affertur virtute. Omne enim corpus concisum dum spirat hoc tinctum sanguine cohaeret. Quisque coetus nutrit magnas diuersae naturae aues, quibus experiuntur quales filii sint futuri, Impositis enim supra aues infantibus si volantes per aera inmoti non expauescant, educant. Si vero timore ignaviaque deficiunt, proijciuntur, ut neque diutius victuri & animi exercitio inutiles. Cuiuslibet coetus senior alijs tanquam rex cui pareant omnes, imperat Annis centum quinquaginta actis seipsum vita ex lege priuat. post eum senior accipit principatum. Mare quo insula circumdatur fluctuosum, & quod motus ingentes facit. dulcis est aquae gustus. Arctus & pleraque stellae quae nobis apparerent minime ab illis conpiciuntur. Sunt & aliae septem insulae pari magnitudine paribusque fere intervallis distantes, quae eiusdem gentis legisque existunt. Omnes eas incolentes, quamuis terra sua sponte abunde victum ferat, his tamen modeste vtuntur. Simplices enim cibos appetunt nutrimentum quod satis est quarentes. Carnibus tum assis tum elixis vescuntur. Coquorum artem variisque saporibus condita ut inutilia reijciunt. Deos & eum, qui omnia continet, solemque & reliqua celestia colunt. Pisces auesque varij generis capiunt. Nascuntur ibi sua sponte arbores fructiferae. Oleae & vites, ex quibus olei & vini copiam educunt. Serpentes in penes magnos sed innocuos insula producit, quorum carnes mirae dulcedinis edunt. Vestes parant ex lanugine molli ac splendida ex medio arundinum sumpta, qua maritimis tincta ostreis vestimenta purpurea conficiuntur. Varia existunt animalia, ut quia propter opinionem haud facile credita. Certum viuendi ordinem seruant, unico cibo dietam contenti. Nam certo die pisces, alio aues, quandoque terrestria animalia edunt, oleo aliquando simplicique mensa vtuntur. Diuersis sunt exercitijs dediti, quidam inuicem ministrant, alij piscantur, alij exercent artes, nonnulli circa alias res vsui commodas occupantur. quidam exceptis senibus partitis inuicem operis seruitio vacant. In sacris ac diebus festis hymnos in deorum, & maxime Solis, laudes canunt, cui se & insulas dicant. Mortuos in littore sepeliunt, cadaver cum mare fluit arena obruentes, ut aquae fluxu inundationeque exaggeretur locus. Calamos ex quibus fructum decerpunt augeri aiunt minuique ad lunae modum. Fontium aqua dulcis ac sana caliditatem seruat, nisi frigida aqua aut vinum immisceatur. Iambolus & qui cum eo accesserat cum septem annis in insula mansisset, tandem inuiti eiectioni sunt, tanquam mali, malisque moribus assueti. Igne preparata rursus scapha, cibisque impositis abscedere coacti mensibus quatuor ad Regem Indiae peruenere, a quo postea saluo conductu per Persidem in Graeciam dimissi sunt.

De Taprobana insula & gentis eius moribus. Vicesimum septimum & vltimum Caput.

Taprobanen Insulan anteq̃ temeritas humana exquisito penitus mari fidem panderet, diu orbem alterum putauerunt, & quidem eum quem habitare, Antipodes crederentur verum Alexandri magni virtus ignorantiam publici erroris non tulit vltius pmanere, sed in hac vsq̃ secreta pagauit nominis sui gloriā. Missus igitur Onelicritus praefectus classis Macedonig. terrā istam quanta esset. quid gigneret, quo modo haberet exploratam notitię nostrę dedit, paterin longitudine stadiorū septem milia. In latitudine quinq̃ milia. scinditur amne interfluo. Nam pars eius bestiis & elephātis repleta est maioribus multo, q̃ quos India. Partem homines tenent Margaritū scater & gemmis oibus lita est inter ortum & occasum, ab eo mari incipit quod pretum Indiæ est Aprasia Indorum gente dierum vigintiquinq̃ primo in eam fuit cursus, sed cum Papyraceis & Nili nauibus illo pergeret mox cursu nauium nostrarū septem dierū iter factum est, Mare vadofum in teriacet altitudinis non amplius senum passuū. Certis aut̃ canalibus adeo altum, adeoq̃ depressum, vt nullę vnq̃ anchorę ad profundū illius ima potuerint peruenire. Nulla in nauigando syderum obseruatō, vipote vbi septentriones nequa tēp̃ aspiciunt, Vergilię nūc̃ apparent, Nam ab octaua in sextam decimam tantum supra terrā vident. Lucet ibi Canopos sydus clarum & amplissimū, Solem orientem a dextra habent, occidentem a sinistra, Sub Claudi adhuc principatu æs signatū ignorabant, Pecuniam maxime stupuisse traduntur, q̃ signata disparibus foret vultibus, parem tamen haberet modum ponderis Excedunt homines corporū magnitudine alios omnes Crines fusco imbuunt. Cæruleis oculis, atroci visu, terrifico sono vocis, quibus immatu-
ra mors est, In annos centum æuū trahunt. Alijs omnibus annosa ætas, & pene vltra humanam extenta fragilitatem. Nulli aut̃ per diem aut ante diem somnus. Noctis partem quieti destinant, lucis ortum vigilia anteuertunt. Edificia modice ab humo tollunt, Annona semper eodem tenore est, vites nesciunt, Pomis abundant. Colunt Herculem. In regis electione non nobilitas preualet, sed suffragium vniuersorum, populus enim eligit spectatū moribus & inueteratę clementię, & iam annis grauem. Sed hoc in eo quæritur cui liberi nulli sint. Nam qui pater fuerit, etiā si vita spectatus est, nō admittitur ad regendum, at si forte dum regnat pignus sustulit exuitur potestate. Id q̃ eo maxime custoditur ne regnum hereditarium fiat, deinde etiā si rex maximam preferat æquitatem, nolunt ei totum licere. Quadraginta rectores accipit, ne in causis capitum solus iudicet, & sic quoq̃ si displicuerat iudicatū ad populum prouocatur. A quo datis iudiciis septuaginta, fertur sententia, cui necessario acquiescitur. Cultu rex dissimili a cæteris vestitur. Sirmate vti est habitus, quo Liberum patrem amicitri videmus. Q̃ si etiā ip̃e in aliquo peccato argutus sit, ac conuictus, morte mulctatur. Non tamen vt cuiusq̃ atrectetur manu, sed consensu publico rerum omnium interdīcta ei facultate etiā colloqui potestas punito denegatur. Culturę student vniuersi, venatibus indulgent, nec plebeias agunt prædas, cum Tygrides & Elephanti tan-

Alexandri
Magni virtus

Insula ab
Onelicrito
reperita.

Taprobanę
Ambitus

Mare vado-
sum.

Canopos sy-
dus.

Taprobanę
homines

Edificia

Rex suffra-
gio creat

Rex liberis
carere debet

Iudiciorū pul-
chra institutio

Rex peccatis
morte mul-
ctatur

Genis stu-
dia

De omnium gentium ritibus.

Testudinum tum requirantur. Maria quoque piscationibus inquitur, marinaeque testudines
Marinarum capere gaudent, quare tanta est magnitudo ut superficies earum domum
Magnitudo faciat, & numerosam familiam non recte receptet. Maior pars Insulae huius
 calore ambusta est, & in vastas deficit solitudines, latus eius mare alluit per
 uiridi colore, fruticosum adeo, ut lubae arborum plerumque gubernaculis at-
 terantur. Cernunt latus Sericum de montium suorum iugis, Mirantur aurum
 & ad gratiam poculorum omnium gemmarum adhibent apparatus. Secant
 marmora testudinea varietate. Margaritas legunt plurimas maximasque. Et
Conclusio hae sunt gentes, hae nationes, quarum mores ritus & instituta ab historiogra-
Libri phis ipsis passim celebrata sunt, & potissimum quae potuerunt aliqua sui ex-
 cellentia & dignitate ad cognitionem nostram peruenire. permultas adhuc
Excusatio esse fateor, quae a me aut praetergressae sunt, aut partius attrectatae, cum de illis
authoris scribere non plura potui quam inueni, ut qui apud eas non fui, nec cognoui, neque
Deus solus qui omnium conscius esset (praeter immortalem deum) dicere satis posse ex-
omnia nouit & istimaui. Ipse enim solus est, qui nouit omnia, & solus qui potest, Ipse est, qui
potest prima ipsius orbis fundamenta in orbem coniecit, & immensi maris aditum
 & semitam mortalibus patefecit, quique vitae huius commoditates omnes,
 diuitias, dignitates, honores praestitit, Qui vel sidera discernens unicuique,
A deo cuique quam voluit, sortem tradidit, quibusdam enim ut terram colerent, atque inde
Sors sua con- sibi diuitias & opes compararent, alijs autem ut pelago acti, aut piscarentur
cella. sibi victum, aut mercimonia commutarent. Alijs ut scientiae & philosophiae
 studijs se dederent, atque inde honores aucuparentur & laudes. Multis etiam
 ut ceteris praessent, iuberent & imperarent. Ideo non mirandum, si homi-
Vnde morum nes variam inter se, non solum fortunam, sed etiam naturam mores & viuen-
diuersitas diuitus sint consecuti, quum videmus regiones & loca eam quoque varietatem
 adepti, postquam vna quidem lacteos homines pariat, alia subalidos, alia fu-
 scos, alia prorsus adustos, aut similes multis floribus, quales Assyria generat
 Sic enim statuit deus, ut homines varij quoque ingentij, & multiformis animi
 ac industriae, quemadmodum & cetera, nascerentur, atque ut unusquisque sua
 contentaretur sorte. Pro cuius conclusione adiungere libet quae Cardinalis
 sancti Sixti frater Petrus cuilibet Nationi attribuit ita scribens.

Fructifera est Libye, Vicinus Syrtibus Hamon
 Mendicat pluuias, Aegyptum Nilus opimat,
 Indos ditat ebur, vestitaque Littora gemmis,
 Aphrica praetendit magnae Carthaginis arces
 Graecia diuinas famae Immortalis Athenas,
 Palantea domus Roma crescente superbit,
 Gadibus Herculeis Hispania, Thure Sabaei,
 Arcturo Britones, solito Normandia fastu,
 Francia militibus, celebri Campania Baccho,
 Vasco peris aequae praesus belloque fameque.

Gaudens cæde ferus cultello sæuit Hiberus,
Anglia blanditur, Ligures amor vrithabendi,
Teutonicusq; suum retinet de more tropheum,
Flandria mendicat, sed Scotia sub Ioue stuprat,

Boemus ad Librum

Inunc Calcographum tibi Libelle
Emunctissime compara benignum
Et tersum & sapientem & eruditum,
Qui transscribere te velit polito,
Ut cum laude queas in ire lucem,
Cunctis egregijs viris placere,
Inunc culte liber deus secundam
Et dulcem tribuat viam supernus,
Ut sis sæpe memor tui Boemi

Æditio Fausta.

Bartholomeus Stella Constantiensis

Non luxum sequeris: non oia perdita clari,
Sed bona quotidie multa Boeme legis.
Aurea testantur tua collectanea, genti
Mores quæ proprios vnicuiq; docent.

Andreas Paleosphya Gundelfingius

Bono Lectori Salutem dicit

A Marone licet Ithacus vlysses scelerum Inuentor, ab Homero Po-
litropos, ab alijs technatum architectos & versutia omnis concis-
liabulum appelletur Attamen Sapientissimus, peritissimus, atq;
patientissimus heroum omnium & predicatur & habetur, q; per-
egre profectus externorum hominum mores multorum cognouit & vrbes
ab aduersante nimium sibi fortuna per Scillam atq; Carybdim actus Syrtiu
Cyclopi Syrenum & Circes molestias tulit. Quis ergo non videat Quis no
intelligat q; decorum, q; q; vtile sit ad tanti principis vestigia q; remotissi-
me peregrinari alienas terras inuisere vnde peculiaria gentium aliarum stu-
dia, mores, exercicia, linguæ, leges, dogmata sacra & profana omnia, elus ve-
stitus, edificandi ratio, locorum situs cultusq; & deniq; rerum naturæ omni-
um ediscantur. Quoniam vero propter impedimenta pleracq; ætate maxi-
me nostra omnibus hoc non concedatur vt non minus illa hæc in patrio
sinu quiescendo cognoscerentur elaborauit Boemus hic meus Literarū hu-
manarum scientissimus ex innumeris classicis scriptoribus conscriptū præ-
sens opus. In quo tres terræ partes, partiū regiones, & loca, locorum homines

O iij